

VAASAN YLIOPISTO
KAUPPATIETEELLINEN TIEDEKUNTA
JOHTAMISEN LAITOS

Mari Noppa

**VAPAAEHTOISTOIMIJOIDEN MOTIVAATIO –
TARKASTELUSSA DIABETESHOITAJAT**

Pro gradu -tutkielma
Johtaminen ja organisaatiot

VAASA 2011

SISÄLLYSLUETTELO**sivu****TIIVISTELMÄ**

1. JOHDANTO	11
1.1. Aihepiirin sijoittuminen.....	12
1.2. Tutkimuksen tavoite ja tutkimusongelmat	13
1.3. Tutkimuksessa käytettävät termit	14
2. MOTIVAATIO	15
2.1. Motivaation määritelmä.....	15
2.2 Motivaatioteoriat	16
2.2.1. Sisältöteoriat	18
2.2.2. Prosessiteoriat.....	19
2.2.3. Nykyinen motivaatiokäsitys	20
2.3. Motivoituminen	21
3. VAPAAEHTOISTYÖ	23
3.1. Vapaaehtoistoiminnan määritelmiä	23
3.2. Sektoriajattelu.....	26
3.3. Vapaaehtoistyö työn kentässä.....	27
3.4. Vapaaehtoistyö vapaa-ajan kentässä	29
3.4.1. Vakava vapaa-aika ja palkkatyö	32
3.4.2. Vakava vapaa-aika ja vapaaehtoistyö.....	33
3.5. Eri tieteenalojen kiinnostus vapaaehtoisuuteen	34
4. VAPAAEHTOISTYÖNTEKIJÖIDEN MOTIVAATIO	38
4.1. Altruismi ja egoismi	39
4.2. Monidimensioiset motivaatiomallit.....	40
4.3. Suomalaisten vapaaehtoistoimijoiden motiivit.....	42
4.4. Vakava vapaa-aika ja vapaaehtoistoimijoiden motiivit.....	46
5. TUTKIMUKSEN DIABETESKONTEKSTI	49
5.1. Suomen Diabetesliitto ry sosiaali- ja terveysalan järjestönä	49
5.2. Diabeteshoitajan ammatti	51
5.2.1. Diabeteshoitajan työnkuva	52
5.2.2. Diabeteshoitajien erityisosaamisen kriteerit.....	54

6. METODOLOGIA	56
6.1. Fenomenologis-hermeneuttinen tutkimusote	56
6.2. Laadullinen tutkimus	59
6.3. Tutkimuksen kulku	60
6.3.1. Esiymmärrys	61
6.3.2. Haastattelu	62
6.3.3. Aineiston analyysi	64
6.3.4. Tutkimusraportti	66
7. TUTKIMUKSEN TULOKSET	68
7.1. Kuka?.....	68
7.2. Mitä?.....	69
7.2.1. Toimintamuodot	69
7.2.2. Miten toiminta koetaan	71
7.3. Miksi?.....	73
7.3.1. Mukaan lähteminen	73
7.3.2. Mukana olemisen motiivit.....	75
7.4. Diabeteshoitajuus-vapaaehtoistoimijuus	83
7.4.1. Diabeteshoitajuus vapaaehtoistoimijuuden kontekstissa.....	84
7.4.2. Vapaaehtoisuus diabeteshoitajuuden kontekstissa	86
8. DISKUSSIO	92
8.1. Yhteenveto.....	92
8.1.1. Mitä vapaaehtoistoiminta on	93
8.1.2. Motivaatio.....	94
8.1.3. Vakavan vapaa-ajan näkökulma	97
8.2. Tutkimuksen arviointi	106
8.3. Jatkotutkimusehdotukset	110
LÄHDELUETTELO	111

LIITTEET

Liite 1. Teemahaastattelurunko	124
--------------------------------	-----

KUVIOLUETTELO

Kuvio 1: Tutkimusasetelma.	14
Kuvio 2: Työn sosiaalisen järjestyksen malli.	28

TAULUKKOLUETTELO

Taulukko 1: Vakavan vapaa-ajan ja epämuodollisen vapaa-ajan piirteet.	31
Taulukko 2: Erilaisia lähestymistapoja vapaaehtoistyöhön.	35
Taulukko 3. Timanttimallin motiiviteemat.	43
Taulukko 4: Vakavan vapaa-ajan palkkiot.	47
Taulukko 5: Diabeteshoitotyön erikoisosaamisen kriteerit.	54
Taulukko 6: Vapaaehtoistehtävät.	70
Taulukko 7: Motiivit vakavan vapaa-ajan näkökulmasta.	99
Taulukko 8: Vastaukset keskeisiin tutkimusongelmiin.	105

VAASAN YLIOPISTO**Kauppateellinen tiedekunta****Tekijä:** Mari Noppa**Tutkielman nimi:** Vapaaehtoistoimijoiden motivaatio – tarkastelussa diabeteshoitajat**Ohjaaja:** Tiina Brandt**Tutkinto:** Kauppateiden maisteri**Laitos:** Johtamisen laitos**Oppiaine:** Johtaminen ja organisaatiot**Linja (tai koulutusohjelma):** Johtamisen maisteri-opinnot**Aloitusvuosi:** 2006**Valmistumisvuosi:** 2011 **Sivumäärä:** 124

TIIVISTELMÄ

Tämän tutkimuksen tavoitteena oli selvittää mikä diabeteshoitajia motivoi vapaaehtoistoimintaan paikallisissa diabetesyhdistyksissä. Alakysymykset olivat kuka tekee, mitä tekee sekä diabeteshoitajuuden ja vapaaehtoistojen yhteen kietoutuminen. Tutkimus oli laadullinen tutkimus, jonka taustafilosofiana vaikutti fenomenologishermeneuttinen näkemys. Tutkimus toteutettiin teemahaastatteluna, ja aineiston analyysimetodina käytettiin teemoittelua. Haastateltavia oli yhteensä viisi, ja he kaikki toimivat julkisessa terveydenhuollossa diabeteshoitajan virkanimikkeellä.

Tutkimuksen teoreettiset viitekehykset muodostuivat motivaatiosta, vapaaehtoistoinnasta sekä vapaaehtoistyöntekijöiden motivaatiosta. Niin motivaatio kuin vapaaehtoistointakin ovat varsin laajoja ja monimutkaisia tutkimuskohteita. Määritelmiä ja teorioita löytyy useita eikä tyhjentäviä selitysmalleja ole olemassa.

Tutkimuksen tuloksena voidaan todeta, että vapaaehtoistoimijoiden motiivien kirjo oli suuri. Motiivit jaettiin henkilökohtaisiin ja ammatillisiin motiiveihin sen mukaan liittykö niihin ammatillinen ulottuvuus. Tutkimuksessa todettiin, että toimijoiden vapaaehtoistointia diabetesyhdistyksessä voidaan kuvata vakavan vapaa-ajan toiminnaksi ja uravapaaehtoisuudeksi. Lisäksi diabeteshoitajan työ on asiantuntijatyötä, ja haastateltavien suhtautuminen palkkatyöhönsä ekstraprofessionaalista, jolloin palkkatyö vaikuttaa myös vapaa-ajan valintoihin.

Haastateltavien vapaaehtoistointatehtävät olivat varsin monipuolisia. Isoon osaan tehtävistä liittyi myös ammatillinen ulottuvuus. Vakavan vapaa-ajan toiminta aiheutti haastateltaville ja muille tahoille sekä hyötyjä että haittoja. Lisäksi vapaaehtoistoinnassa mukana olemisella on vaikutusta muiden tahojen suhtautumiseen. Kaiken kaikkiaan todettiin, että diabeteshoitajien vapaaehtoistoinnalla on merkittäviä vaikutuksia hyvin monelle taholle. Tärkeä havainto oli myös se, että vapaaehtoistointi diabetesyhdistyksessä tukee diabeteshoitajien erikoisosaamista kvalifikaatiovaatimuksiin peilaten.

AVAINSANAT: Diabeteshoitaja, vapaaehtoistyö, motivaatio, kvalifikaatio, vakava vapaa-aika.

1. JOHDANTO

Vapaaehtoistyöllä on suuri merkitys yhteiskunnassamme. Järjestöbarometri 2008:n mukaan sosiaali- ja terveysjärjestöjen vapaaehtoistoimintaan osallistui noin 660 000 suomalaista, ja jokainen osallistuja käytti siihen aikaa noin kymmenen tuntia kuukaudessa (Peltosalmi, Vuorinen & Särkelä 2010: 10–11). Vapaaehtoistoiminnan täytyy edellisten lukujen valossa olla tekijälleen varsin innoittavaa. Kenties näistä syistä motivaatio on yksi vapaaehtoistoiminnan tutkijoita eniten kiinnostaneista tutkimuskohteista (esim. Hustinx, Caan & Handy 2010). Yeungin (2005: 104) mukaan yhteiskunta on kuitenkin muuttunut yhä yksilökeskeisemmäksi. Muutokset aiheuttavat haastetta yksilön motivoitumiseen vapaaehtoistoimintaan, toimintaan mukaan lähtemiseen sekä sitoutumiseen. Vapaaehtoistoimintaa ei kuitenkaan yksinkertaisesti pystytä organisoimaan ilman osaa-
via ja toimivia vapaaehtoistyöntekijöitä, joten motivoituneiden ja toimintaan sitoutuneiden vapaaehtoistyöntekijöiden olemassaolo on vapaaehtoisorganisaatiolle toiminnan keskeisin perusedellytys. Organisaation on tunnettava omat toimijansa ja heidän motiivinsa sekä nykyisten toimijoiden pitämiseksi että uusien rekrytointia silmälläpitäen (Bussell & Forbes 2002; Prouteau & Wolff 2008).

Diabetes on yksi nopeimmin lisääntyvistä kansansairauksista, ja sitä sairastaa noin 10 prosenttia Suomen aikuisväestöstä (Koski 2010: 6). Suomen Diabetesliitto ry jäsenyhdistyksineen on diabeetikoiden ja heidän läheisiensä kansanterveys- ja potilasjärjestö. Diabetesliitto on kansalaisjärjestö, jonka toiminnan kulmakivi muodostuu 113 jäsenyhdistyksestä. Tämän tutkimuksen kohteena ovat paikallisissa diabetesyhdistyksissä vapaaehtoistyötä tekevät diabeteshoitajan virkanimikkeellä toimivat henkilöt. Tutkimuksen tavoitteena on kokonaisvaltainen näkemys toimijoiden vapaaehtoistoiminnasta sekä heidän motiiveistaan.

Stebbins (esim. 2009b; 2000) on osoittanut, että suhde työn ja vapaa-ajan välillä on kompleksinen ja niiden välisissä suhteissa on paljon selvitettävää. Tämän tutkimuksen erityisenä piirteenä on vapaaehtoistoimijuuden ja ammattityön välisen suhteen tarkastelu. Tutkimuksen vapaaehtoistoimijat toimivat sekä palkkatyössään että vielä vapaa-aikanaanakin diabetesaihepiirin parissa, joten tutkimuksessa halutaan selvittää mistä tämä vahva linkittyneisyys aiheeseen oikein kumpuaa ja miten se ihmisen eri elämäntilanteissa ilmenee.

1.1. Aihepiirin sijoittuminen

Tämä tutkimus on aihepiiriltään varsin poikkitieteellinen, jossa yhdistyvät eri näkökulmat sekä tieteenalat. Tutkimuksessa on piirteitä postmoderniin tieteeseen perustuvasta tutkimuksesta siltä osin, että postmoderniutta voidaan tyypillisimmillään kuvata teoreettisesti valikoivaksi tutkimukseksi, jossa ideoita voidaan lainata lähes kaikista mahdollisesta tutkimuksesta (Tuomi & Sarajärvi 2002: 56). Tämän tutkimuksen aihepiiri ei edusta perinteistä liiketaloustieteellistä valtavirran tutkimusta, vaikkakin vapaaehtoistoiminta on kansainvälisesti ollut hyvin suosittu tutkimuskohde myös liiketaloustieteilijöiden keskuudessa. Pohjavire kuitenkin kumpaa tässäkin tutkimuksessa liiketaloustieteellisestä vapaaehtoistoiminnan tutkimuksesta, sillä kiinnostuksen kohteena ovat esimerkiksi toimijoiden motiivit sekä toiminnan aikaansaamat hyödyt. Aihepiirin soveltuvuutta johtamisen ja organisaatioiden pääaineopiskelijalle puoltaa myös järjestötoiminnan suunnasta kumpuava tarve liiketaloustieteelliselle näkökulmalle. Järjestösektorin nykypäivän keskeisimmät osaamistarpeet ovat esimerkiksi myynnissä, markkinoinnissa ja henkilöstöjohtamisessa (ks. esim. Ruusuvirta & Saukkonen 2009: 40), joten tämän järjestökentältä nousevan tarpeen vuoksi olisi kaiken kaikkiaan suotavaa lisätä aihepiiriä koskevaa tutkimustoimintaa myös liiketaloustieteellisestä näkökulmasta.

Tutkijan henkilökohtaisessa historiassa tutkimuksen näkökulma on varsin luonnollinen jatkumo ja looginen valinta tutkimuskohteeksi. Tutkijan omia opiskeluvalintoja koko opiskelun ajan ohjasi henkilökohtainen kiinnostus vapaaehtoistoimintaa kohtaan sekä halu yhdistää oma opintoura tukemaan päämäärää työskennellä tulevaisuudessa järjestötoiminnan parissa. Kauppätieteen opinnot on tutkijan kokemuksen mukaan voinut erinomaisesti yhdistää monilta osin tämän tavoitteen saavuttamiseen. Esimerkiksi useilla kursseilla erilaisten harjoitustöiden tekeminen nimenomaan järjestötoiminnan näkökulmaan soveltuvasti on onnistunut sujuvasti, ja sosiaali- ja terveystieteiden sivuaineopinnot avarsivat näkökulmaa entisestään. Myös aikaisemmin toteutetut tradenomiopintojen opinnäytetyö vapaaehtoistyöntekijöiden rekrytoinnista ja kandidaatintutkielma vapaaehtoistoimijoiden motivaatiosta saavat tästä pro gradu -tutkimuksesta luontevan jatko-osan. Palkkatyö Suomen Diabetesliiton järjestösuunnittelijana antaa puolestaan näkökulman nimenomaan diabetesyhdistystoimintaan. Tutkimuksen aihepiiri on tutkijan henkilökohtaisesta opinto- ja työhistoriasta katsottuna siis varsin perusteltu valinta, joka jopa nivoo yhteen koko kokonaisuuden.

1.2. Tutkimuksen tavoite ja tutkimusongelmat

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan diabeteshoitajan työtä ammatikseen tekevien henkilöiden vapaaehtoistoimintaa paikallisten diabetesyhdistysten hallituksen jäsenenä.¹ Tutkimuksen tavoitteena on kuvata diabeteshoitajien vapaaehtoistoimintaa diabetesyhdistyksissä kokonaisuutena. Kiinnostuksen kohteena ovat jokaisen haastateltavan yksilölliset kokemukset ja näkemykset, mutta tarkastelun alla ovat myös koko tutkimukseen osallistuneen kohdejoukon yhteiset kokemukset ja näkemykset; niiden yhtäläisyydet ja eroavaisuudet. Kokemukset ja näkemykset ovat viiden haastatteluun osallistujan, joten tavoitteena ei ole luoda yleistystä kaikista diabeteshoitajista. Tavoitteena on pikemminkin tuoda esiin sitä kirjoa mitä on olemassa näiden ihmisten kokemuksissa sekä sen myötä esitellä mahdollisuuksia, joita tässä asetelmassa voi olla olemassa.

Tutkimuksen tavoitteena on selvittää mikä diabeteshoitajia motivoi toiminnassaan diabetesyhdistyksen vapaaehtoistojoina. Tutkimuksen lähtökohta pohjautuu väljästi Busselin ja Forbesin (2002) malliin vapaaehtoistoiminnan ympäristöstä. Busselin ja Forbesin mukaan neljän kysymyksen, *kuka, mitä, miksi, missä*, avulla voidaan hahmottaa vapaaehtoistoiminnan ympäristöä. Myös tässä tutkimuksessa pyritään kuka, mitä, missä ja miksi -kysymysten kautta luomaan kokonaiskuvaa diabeteshoitajien toiminnasta paikallisessa diabetesyhdistyksessä. Lisäksi tutkimuksessa tarkastellaan diabeteshoitajuuden ja vapaaehtoistojisuuden mahdollista yhteen kietoutumista, rajoja ja rajanpintoja.

Tutkimuksen ydinongelma on:

- Miksi vapaaehtoistyötä tehdään?

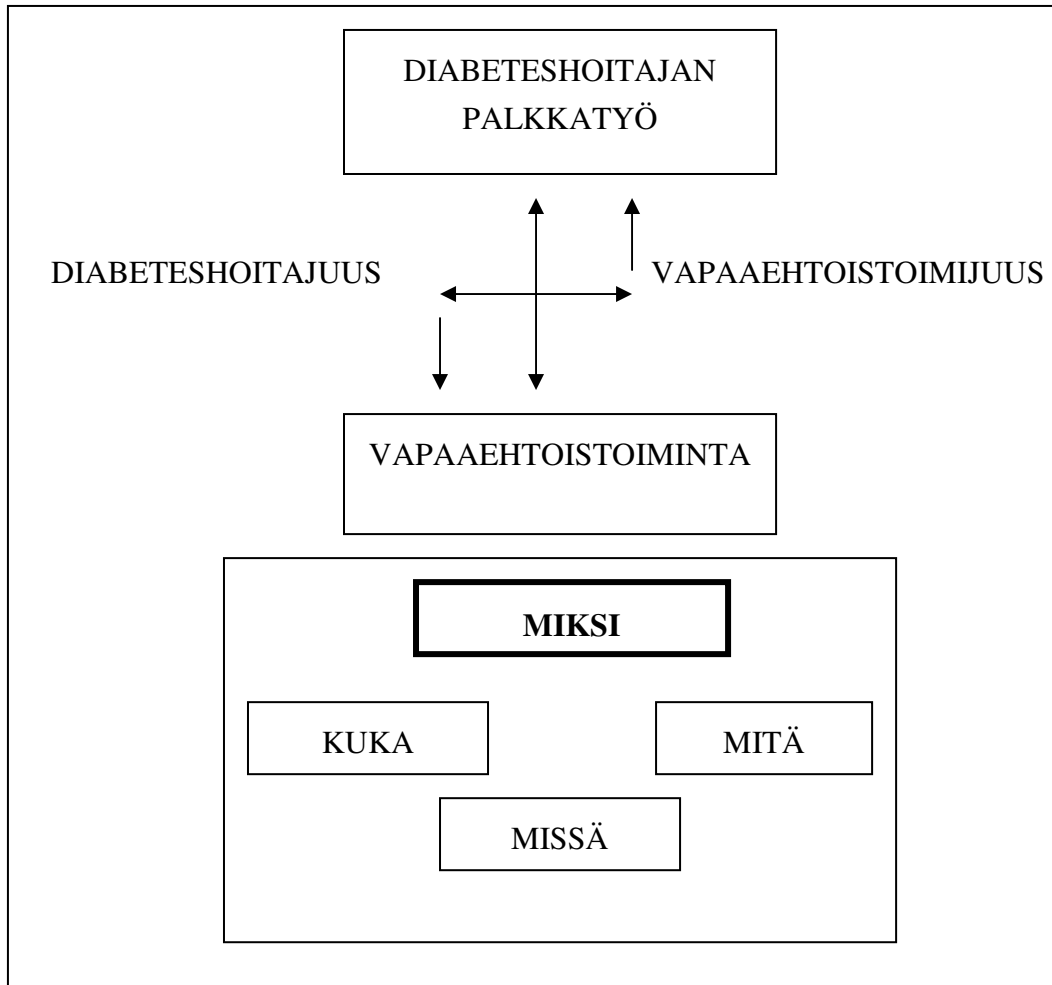
Alaongelmia ovat:

- Kuka vapaaehtoistyötä tekee?
- Mitä vapaaehtoistyö on?
- Miten diabeteshoitajuus ja vapaaehtoistojisuus kietoutuvat yhteen?

Vapaaehtoistoiminnan ympäristön ymmärtämisen mallia täydennetään tutkimusasetelman kuvaamiseksi diabeteshoitajan palkkatyöllä sekä termeillä diabeteshoitajuus ja vapaaehtoistojisuus. Tutkimusasetelma kuvataan kuviossa 1.

---

¹ Toisin sanoen tämä tutkimuksen tarkastelun ulkopuolelle rajataan kaikki muut diabetesyhdistysten toimijat sekä Suomen Diabetesliitto ry:n valtakunnalliset ja ammatilliset jäsenyhdistykset.

Kuvio 1. Tutkimusasetelma.

1.3. Tutkimuksessa käytettävät termit

Tässä tutkimuksessa käytetään synonyyminä termejä *vapaaehtoistyö*, *vapaaehtoistoiminta* ja *yhdistystoiminta*, joilla kaikilla viitataan tässä tutkimuksessa diabeteshoitajien tekemään vapaaehtoiseen toimintaan diabetesyhdistyksissä. Synonyymeja toisilleen tässä tutkimuksessa ovat myös *vapaaehtoistoimija*, *vapaaehtoinen* ja *vapaaehtoistyöntekijä*. Tutkimuksen kohteena ovat tietyllä ammattinimikkeellä julkisen sektorin palveluksessa työskentelevät henkilöt eli *diabeteshoitajat*. Termillä *diabeteshoitajuus* tarkoitetaan diabeteshoitajan ammattitautia ja sen kokonaiskontekstia ja *vapaaehtoistoimijudella* puolestaan vapaaehtoistoimijana toimimista ja sen kokonaiskontekstia.

2. MOTIVAATIO

Motivaatiosta ollaan kiinnostuneita usean tieteenalan piirissä (Thierry & Koopman-Iwena 1984: 131). Useimmiten motivaatiolla kuvataan *miksi* joku ajattelee ja käyttäytyy tietyllä tavalla (Weiner 1992: 1–2). Koska teemat miksi (tarve) ja mitä varten (tavoite) ovat ihmisen (ja eläinten) käytöstä selittäviä peruselementtejä, ei ole mikään ihme, että motivaatiota kohtaan on osoitettu niin laajaa kiinnostusta (Thierry & Koopman-Iwena 1984: 131). Motivaatioon liittyy myös motiivin käsite. Motiivi on psykologinen tai fysiologinen halu, joka yllyttää ihmisen toimimaan (Latham & Locke 2008: 318). Esimerkiksi subjektiiviset toiveet taas eivät ole varsinaisesti motiiveja, sillä ne eivät ohjaa toimintaa mihinkään (Huuskonen 1989: 4). Motivaatiotarkastelua on tehty useista eri tieteenaloista, mutta yksiselitteistä määritelmää ei ole olemassa (Klenginna & Klenginna 1981).

2.1. Motivaation määritelmä

Klenginna ja Klenginna (1981) analysoivat aikaisempaa motivaatiotutkimusta ja löysivät yhteensä 102 erilaista teoreettista määritelmää motivaatiolle, jotka he luokittelivat edelleen yhdeksään kategoriaan. Kahteen ensimmäiseen kategoriaan kuuluvat motivaatiomääritelmät, jotka painottavat sisäisiä mekanismeja kuten fenomenologiaa ja fysiologiaa. Fenomenologiset kuvaukset korostavat tajuntaa tai kokemusperäisyyttä. Fysiologiset kuvaukset puolestaan painottavat sisäisiä fysiologisia prosesseja. Fysiologinen näkökulma on yksi varhaisimmista motivaation pohdinnoista, ja sen mukaan motiivit, tarpeet ja vietit ovat yksilön sisäisiä ominaisuuksia (Nurmi & Salmela-Aro 2002: 11). Kolme seuraavaa Klenginnan ja Klenginnan (1981) määrittämistä luokista korostivat funktionaalisia prosesseja kuten energisointia ja kohdentumista. Esimerkkinä tästä Madсенin (1974) motivaatiokuvaus: ”Motivaatio on käyttäytymisen takana oleva ajava voima”. Suuntaa-antavat-funktionaaliset kuvaukset puolestaan painottavat valintaa, palkkioita, tavoitteellista toimintaa ja adaptiivisia ominaisuuksia. Funktionaaliset määritelmät kuvaavat motivaation heräämistä, suuntautumista sekä sen toiminnallista ulottuvuutta. Esimerkiksi käytöksen vaihtelevuus ja päämääräsuuntautuneisuus kuuluvat tämän kategorian motivaationäkemyksiin. Motivaatio on ikään kuin kombinaatio voimista, jotka panevat alulle, johdattavat ja ylläpitävät käytöstä kohti maalia (Lindsley 1957).

Lyhytaikaiset ja rajoittavat kuvaukset motivaatiosta painottavat käytöksen välittömiä tai väliaikaisia tekijöitä. Motivaation rajoitteisiin keskittyvissä määritelmässä motivaatiota kuvataan väliaikaisena ja lyhytkestoisena prosessina, ja/tai se erotellaan muusta perinteisestä psykologisista ulottuvuuksista tai prosesseista kuten tunteista, reflekseistä, ymmärtämisestä ja persoonallisuudesta. Motivaatiota kuvataan tällöin väliaikaisena ja käännettävänä. Kaksi viimeistä motivaatiokategoriaa puolestaan keskittyvät motivaation kaiken kattavaan luonteeseen. Kuvaukset keskittyvät tarkastelemaan motivoivan interaktiivisuuden leveyttä ja tasapainoa tai ehdottavat, että motivaatio on nähtävä syynä kaikelle käytökselle. Klenginnan ja Klenginnan (1981) artikkelissa tarkastellaan myös tutkimuksia, joiden näkökulma ja suhtautuminen koko motivaation käsitteeseen on skeptinen. Osa tutkijoista on nimittäin esimerkiksi sitä mieltä, että motivaatio on täysin hyödytön hypoteettinen konstruktio.

Klenginnan ja Klenginnan (1981) tutkimuksen perusteella voidaan todeta, että yhtenäistä näkemystä tai kuvausta motivaation olemuksesta ei ole olemassa. Motivaation käsitteen sekä tutkimuksen hajanaisuus ja määrittelemättömyys johtuu osaltaan siitä, että motivaatiota voi lähestyä eri suunnilta ja erilaisista filosofisista lähtökohdista käsin (Huuskonen 1989: 2). Kirjallisuuden perusteella motivaatio kuitenkin määritellään tyyppillisimmin Weinerin (1992: 17) tavoin, eli motivaatiolla kuvataan ajattelun ja toiminnan syitä, osoitetaan miksi toiminta on aloitettu, miksi se jatkuu ja loppuu sekä tarkastellaan mitä valintoja on tehty. Usein motivaatio voidaan nähdä psykologisena prosessina, joka aiheuttaa vapaaehtoisen tavoitteeseen suuntautuvien toimintojen synnyn, ohjautumisen ja jatkuvuuden. Motivaatiota määritellään usein myös yksilön ominaisuutena, tarkoituksellisena, sillä on monia puolia (mm. virittäytyminen, käynnistyminen ja suunta) ja se *ennustaa* käyttäytymistä. Motivaatio ei siis ole itse käytös tai suoritus, vaan se liittyy toimintaan ja toiminnan valitsemiseen vaikuttaviin ulkoiisiin ja sisäisiin voimiin. (Mitchell 1989: 235–236.)

2.2 Motivaatioteoriat

Motivaatiota on tutkittu ja määritelty vuosien saatossa ahkerasti. Useimmiten motivaatiotutkijat ovat kiinnostuneita siitä mitä ihminen tekee, tehdyistä valinnoista, käytöksen viiveestä, miten kovasti ihminen työskentelee tietyssä toiminnossa, käytöksen intensiteetistä ja pysyvyydestä tai siitä mitä ihminen tuntee toimintaa ennen, toiminnan aikana tai toiminnan jälkeen (Weiner 1992: 2). Huuskosen (1989: 10) mukaan motivaatioteori-

oiden kehittyminen on kulkenut käsi kädessä muun ihmistutkimuksen kanssa. Kuten motivaation määritelmätkin, myös ensimmäiset motivaatioteoriat painottivat fysiologisen suuntauksen mukaisesti ihmisten tarpeita, viettejä ja vaistoja. Keskeisimpänä ajatuksena oli tasopainotilan saavuttaminen. Seuraavassa vaiheessa motivaatioteorioihin liitettiin ihmisen omaa kykeneväisyyttä koskevat käsitykset ja uskomukset. Kognitiivisten tekijöiden huomioiminen puolestaan käynnistyi 1950-luvun lopussa. (Nurmi & Salmela-Aro 2002: 11–24.) Uudempi käyttäytymistutkimus keskittyy Huuskosen (1989: 10) mukaan etenkin tiedon havainnointiin ja käsittelyyn tai motivaation selityksien etsimiseen sosiaalisesta ympäristöstä käsin.

Motivaatioteorioita ja niiden jaotteluita on olemassa lukuisia. Esimerkiksi Deci ja Ryan (1985: 3–4) jakavat motivaatioteoriat kahteen suuntaukseen, mekanistisiin teorioihin ja organismiteorioihin, sen mukaan miten ne määrittelevät ihmisen luonteen ominaislaadun ja toimintaa aktivoivat tekijät. Mekanistiset teoriat näkevät ihmisen passiivisina ympäristöön reagoijina ja organismiteoriat tahtovana ja aloitteellisina toimijoina. Weiner (1992: 17) jakaa Decin ja Ryanin näkemyksen, mutta käyttää jaottelussaan sanoja *ihminen koneena* (mekanistiset teoriat) ja *ihminen jumalaisena* (organismiteoriat). Osa motivaatiotutkimuksista siis tavallaan rinnastaa ihmisen koneeseen ja toisissa ihminen koetaan jumalaisena, jolloin ihmisen mieli on sidoksissa rationaaliseen ajatteluun sekä toisten tuomitsemiseen.

Huuskonen (1989: 7–9) puolestaan määrittelee motivaatioteoriat kognitiivisten ja behaviorististen motivaatioteorioiden käsitteiden avulla. Kognitiivisten motivaatioteorioiden pääajatus on, että ihmiset ajattelevat, suunnittelevat ja järkeilevät omaa käytöstään, ja motivaatio on välittävä voima tarpeen ja käyttäytymisintensiteetin välillä. Behavioristiset teoriat, eli epäkognitiiviset motivaatioteoriat, keskittyvät tilanteisiin ja muihin ympäristötekijöihin. Behavioristisen näkemyksen mukaan kaikki käyttäytyminen on aikaisemman käyttäytymisen tulosten seurausta ja kaikki käyttäytymisen määrittäjät löytyvät ympäristöstä. (Huuskonen 1989: 7–9; Latham & Locke 2008: 327.) Behavioristiset teoriat pitävät sisällään hedonismin, psykoanalyttisen teorian sekä behaviorismin (Huuskonen 1989: 12–14).

Huuskonen (1989: 15–27) jatkaa jaottelua kognitiivisten teorioiden sisällä jakaen ne rakenne- ja prosessiteorioihin. Kognitiiviset rakenneteoriat keskittyvät seikkoihin, jotka synnyttävät tai vapauttavat motivoitumista käyttäytymisessä (esim. tarveteoriat). Prosessiteoriat puolestaan ottavat huomioon käyttäytymisen aiheuttajan sekä sitä seuraavat käyttäytymisvaiheet eli prosessin, käyttäytymisen suunnan sekä valitut toimintatavat

(esim. kenttäteoriat). Kognitiiviset rakenneteoriat jakautuvat tarveteorioihin ja suoritustemplaatioteorioihin, ja kognitiiviset prosessiteoriat taas koostuvat tasapainoteorioista, kenttäteorioista ja odotusarvoteorioista.

Motivaatioteorioita voidaan jakaa myös sisältö- ja prosessiteorioihin. Sisältöteoriat kuvaavat mikä ympäristössä aiheuttaa ihmisen käytöksen ja miksi jotakin tehdään. Prosessiteoriat puolestaan kuvaavat miten käytös etenee prosessina erilaisten tekijöiden vaikutuksesta. Motivaatio on tällöin dynaaminen prosessi, jossa eri tekijät vaikuttavat toisiinsa. (Thierry & Koopman-Iwena 1984: 135.) Seuraavaksi tutustutaan hieman lähemmin joihinkin sisältö- ja prosessiteorioihin Thierryn ja Koopman-Iwenan (1984) jaottelun mukaisesti.

2.2.1. Sisältöteoriat

Tunnettua sisältöteorioita ovat esimerkiksi Maslowin tarvehierarkiateoria (1954), sosiaalisen oppimisen teoriat (esim. Bandurra 1977; Rotter 1966), Decin (1975) kognitiivinen arviointiteoria, Atkinsonin (1964) suoritusteoria sekä Herzbergin kaksifaktoriteoria (1968).

Tarveteorioiden mukaan ihmisillä katsotaan olevan joitakin universaaleja perustarpeita sekä henkisempiä tarpeita, jotka sijoittuvat tarvehierarkioissa fyysisiä tarpeita korkeampaan asemaan. Maslowin (1943) tarveteoria on kenties maailman tunnetuin motivaatioteoria ja se toimii pohjana useille tarveteorioille. (Huuskonen 1989: 15.) Maslowin mukaan ihmisen tarpeet koostuvat fysiologisista tarpeista, turvallisuuden tarpeesta, sosiaalisen yhteenkuuluvuuden tarpeesta, arvostuksen tarpeesta ja itsensä toteuttamisen tarpeesta. Ensimmäisen tason fysiologiset tarpeet, kuten syöminen ja nukkuminen, ovat hierarkiatason aloituspiste. Jos fysiologiset tarpeet on kohtuullisesti tyydytetty, ihmisen käytöstä alkaa ohjata seuraava taso eli turvallisuuden tarve. Turvallisuuden tarpeeseen liittyvät esimerkiksi vapaus pelosta, stabiilius, turvallisuus ja rajoitukset. Kolmas tarvehierarkian taso on kuulumisen ja rakkauden tarve. Neljäntenä tarvehierarkiassa on itsetunnon ja arvostuksen tarpeet, jotka liittyvät esimerkiksi tarpeeseen tuntea itsensä arvokkaaksi ja itsenäiseksi sekä haluun saada arvostusta muilta. Viimeisenä tasona tarvehierarkiassa on itsensä toteuttamisen tarve. Tarvehierarkiateoria perustaa näkemyksensä siihen, että ylemmän tason tarpeen ilmaantuminen edellyttää alempien tarvetasojen kohtuullista tyydyttymistä. (Maslow 1954: 35–58; Latham & Locke 2008: 318.) Maslowin (1954: 58) mukaan tarpeet ovat usein enemmänkin tiedostamattomia kuin tiedostettuja.

Atkinsonin (1964) suoritusteoria perustuu ajatukseen, että ihmisen käytös nojautuu kahteen tarpeeseen: menestymisen tarpeeseen sekä epäonnistumisen välttämiseen (Thierry & Koopman-Iwena 1984: 136). Menestymisen tarve liittyy ylpeyden tunteeseen ja epäonnistumisen pelko puolestaan häpeän tunteeseen. Käytös nähdään tällöin menestystoiveiden ja epäonnistumisen pelkojen emotionaalisten konfliktien tuloksena. Atkinsonin teoria sisältää mekaanisten teorioiden piirteitä esimerkiksi siinä luodun matemaattisen motivaation laskukaavan osalta. (Weiner 1992: 180–181.) Rotterin (1966) sosiaalisen oppimisen teoria nojautuu siihen, että ihmisen käytös on aikaisempien kokemusten ja situationaalisten piirteiden tuotos (Thierry & Koopman-Iwena 1984: 140–141). Oppiminen on nimenomaan sosiaalista käytöstä, ja näkemykseen liittyvät keskeisesti myös toiminnasta odotettavissa olevat palkkiot sekä niiden arvo ihmiselle (Weiner 1992: 202). Lyhyesti sanottuna käytös tietyssä tilanteessa liittyy sekä toiminnan tulokseen että siihen mikä tämän tuloksen arvo ihmisen mielestä on (Thierry & Koopman-Iwena 1984: 140–141).

Herzberg jakaa motivaation sisäisen ja ulkoiseen motivaatioon (Thierry & Koopman-Iwena 1984: 135). Herzbergin kaksifaktorieoria pohjautuu oletukseen, että ihmisillä on kahdenlaisia tarpeita. Jotkut tarpeista liittyvät ihmisen ”eläimelliseen luonteeseen” ja ovat luonteeltaan biologisia (esim. nälkä), ja toiset tarpeista taas ovat ihmisluonnolle ominaisia inhimillisiä tarpeita aikaansaada jotakin merkityksellistä ja kasvaa henkisesti. Työntekijät tyytyväisiksi ja motivoituneiksi tekevät tekijät ovat erillään tekijöistä, jotka tekevät heidät tyytymättömiksi. Herzberg kutsui hygieniehtekijöiksi tekijöitä, jotka poistavat työtytymättömyyttä, mutta eivät lisää tyytyväisyyttä tai motivaatiota. Hygieniehtekijät ovat työn ulkoisia tekijöitä kuten palkka, työolot, status ja vallitsevat hallintokäytänteet. Kyseessä on tällöin ulkoinen motivaatio. Tekijöitä, jotka johtavat työtytymättömyyden ja kohonneeseen motivaatioon puolestaan nimitetään motivaatiotekijöiksi. Motivaation kohottamiseksi työntekijöille tulisi antaa vastuuta ja itsenäisyyttä työtehtäviensä hoidossa, antaa positiivista palautetta sekä tarjota mahdollisuudet henkilökohtaiseen kasvuun. Nämä tekijät aikaansaavat sisäistä motivaatiota. (Herzberg 1968.) Edellä kuvatun Herzbergin kaksifaktorieorian mukaan työ ja työn sisältö itsessään ovat tyytyväisyyden lähde ja motivaattori, ja ulkoiset tekijät parhaimmillaankin tekevät työstä vain siedettävän (Huuskonen 1989: 16). Sisäisestä ja ulkoisesta motivaatiosta puhuvat myös esimerkiksi Deci (1975), Deci ja Ryan (1985) sekä Gagne ja Deci (2005) kognitiivisen arviointiteorian puitteissa.

2.2.2. Prosessiteoriat

Prosessiteorioihin kuuluvat Thierryn ja Koopman-Iwenan (1984: 143–153) mukaan odotusarvoteoriat (Vroom 1964), tasapainoteoriat (Adams 1963), Hullin (1943) oppimismotivaatiomalli sekä sosiaalisen vertailun malli (Festinger 1954).

Tasapainoteorioiden mukaan ihmisen käytös perustuu hänen nykyisen statuksensa ja standardien väliseen vertailuun sekä oikeudenmukaisen kohtelun haluun. Tasapainoteoriat pohjautuvat ihmisen antamiin panoksiin ja saamiin tuotoksiin sekä niiden väliseen vertailuun. (Latham & Locke 2008: 325; Thierry & Koopman-Iwena 1984: 146.) Panokset ovat se, mitä ihmiset tuovat toimintaan tai miten he uskovat vaikuttavansa organisaation toimintaan. Tuotokset puolestaan kuvaavat sitä, mitä ihmiset toiminnastaan saavat tai kokevat saavansa. Adamsin tasapainoteorian mukaan ihmisille on tärkeää saada toiminnastaan oikeudenmukainen vastike. (Thierry & Koopman-Iwena 1984: 146.)

Odotusarvoteoriat perustuvat kenttäteorioihin ja ottavat huomioon ihmisen käyttäytymisen intentionaalisuuden. Vroomin motivaatiomalli haluaa ennustaa minkälaisiin pyrkimyksiin ihminen ryhtyy ja kuinka kovasti hän ponnistelee näissä yrityksissään. (Huuskonen 1989: 25.) Motivaatio on voima, joka syntyy odotusarvojen perusteella. Vroomin odotusarvoteoriaa voidaan kutsua myös VIE -teoriaksi sen komponenttien mukaan. Odotukset liittyvät kolmeen tekijään, jotka muodostavat edellä mainitun VIE-nimityksen: valency (positiivinen tai negatiivinen arvo, jonka henkilö antaa aiottujen ponnistusten tuloksille), instrumentality (välinearvo eli ponnistuksella on arvoa muiden tavoitteiden saavuttamisessa) ja expectancy (odotukset). (Huuskonen 1989: 25; Latham & Locke 2008: 322.)

2.2.3. Nykyinen motivaatiokäsitys

Edeltä voi huomata, että erilaisia motivaatioteorioita on lukuisia. Kuten Huuskonen (1989: 10) totesi, vuosien saatossa motivaatioteoriat ovat vaihdelleet näkökulmaa kulloinkin vallitsevan maailman- ja ihmiskuvan mukaan. Vanhoja teorioita täydennetään ja korvataan uusilla, mutta osa niistä on silti säilyttänyt asemansa jopa vuosikymmenien ajan. Uudemmassa motivaatiotutkimuksessa painotetaan kuitenkin yhä enenevässä määrin myös esimerkiksi tunteita, arvoja, jaettuja tavoitteita ja sosiaalisia siteitä (Nurmi & Salmela-Aro 2002: 24–25). Uudemmissa teorioissa motivaatiota tarkastellaan usein

kolmen kysymysnäkökulman avulla. Kiinnostuksen kohteena on ensinnäkin se, mikä energisoi ihmisiä, eli mitkä sisäiset voimat saavat ihmiset toimimaan jollakin tietyllä tavalla. Toiseksi tarkastellaan sitä, mikä suuntaa tai kanavoi toimintaa, eli mikä saa ihmiset toimimaan tiettyjen tavoitteiden suuntaisesti. Kolmantena huomio kohdistuu siihen, miten halutunlaista toimintaa pidetään yllä. (Steers, Porter & Bigley 1996: 8.) Esimerkiksi Latham ja Locken (2008: 329) mukaan 2000-luvun työmotivaatiotutkimus on ollut kiinnostunut etenkin ihmisen tarpeista, persoonallisuuden piirteistä, arvoista, kognitiosta, toiminnasta sekä ympäristöstä tai kontekstista missä nämä muuttujat esiintyvät. Muutamaa vuotta aikaisemmassa tutkimuksessaan Latham osoitti yhdessä Pinderin (2005) kanssa, että kolmen edellisen vuosikymmenen aikana työmotivaatiokirjallisuutta dominoivia motivaatioteorioita ovat olleet päämääräteoriat (goal-setting) (esim. Latham & Locke 1991), sosio-kognitiivinen (social cognition) näkemys (esim. Bandura 1977) ja organisatorisen oikeudenmukaisuuden (organizational justice) teoria (ks. esim. Greenberg 1987).

Edellä esitellyistä lukuisista motivaatiomalleista huolimatta on varsin epätodennäköistä, että motivaatiosta voisi luoda yhtä kaikkiin ihmisiin soveltuvaa teoriaa (esim. Huuskonen 1989: 2), sillä motivaatio on monien asioiden summa. Nurmen ja Salmela-Aron (2002: 14–15) mukaan jo Leontjevin kohteellisen toiminnan teoria (1977) painotti motiivien yksilöllisyyttä, eli motiivit voivat arvottaa ihmisten välillä eri tavoin. Raineynkaan (2001: 39–40) mukaan yhtä suurta ja tyhjentävää motivaatioteoriaa ei ole olemassa, eikä yksikään olemassa olevista teorioista ole toistaan parempi. Kukin motivaatioteoria keskittyy tiettyihin piirteisiin, joten niiden käytettävyys ja soveltuvuus vaihtelee kulloisenkin motivaatiotilanteen mukaan. Teoriat sinällään ovat mielenkiintoisia, mutta ne ovat kaikki kuitenkin vain yrityksiä selittää monimutkaista motivaation ilmiötä.

2.3. Motivoituminen

Tutkimuskentässä ollaan jo pitkään oltu hyvin kiinnostuneita myös siitä, miten motivoidaan eli aikaansaadaan motivaatiota. Motivoitumiselle ei kuitenkaan ole olemassa mitään yhtä ”nappia”, jolla ihminen saadaan työskentelemään kovemmin, oppimaan tai toimimaan tietyllä tapaa, vaikka alkuperäiset motivaatioteoriat niin olettivatkin. (Ford 1992: 202.) Ihmiset eivät ole koneita, joten myöskään heidän motivaatioitaan ei voi ohjata yksinkertaisen mekaanisesti (Huuskonen 1989: 1), mutta motivoitumiselle on kuitenkin mahdollista luoda edellytyksiä (Ford 1992: 202).

Motivaatio voidaan jakaa ulkoiseen ja sisäiseen motivaatioon, vaikka jaottelu tosin voi ainakin käytännön toiminnassa olla hieman keinotekoinen (Vartiainen & Nurmela 2002: 190). Sisäisellä motivaatiolla tarkoitetaan sisäistä halua suoriutua tehtävistä ja ulkoisella motivaatiolla pyrkimystä saada ulkoisia palkkioita toiminnoista ja suorituksista (Deci & Ryan 1985: 49). Ulkoisesti motivoitunut henkilö on motivoitunut työn ulkopuolisen palkkion saavuttamisesta. Ulkoisia motivaatiotekijöitä voivat olla esimerkiksi palkka, palkinnot, negatiivinen palaute, valvonta, ylennys, deadlinet ja turvallisuus (Amabile 1993). Jos henkilö on ulkoisesti motivoitunut, hän voi osallistua toimintaan nimenomaan palkkioiden ja saavutettavan välinearvon kannustamana (Deci & Ryan 1985: 49; Gagne & Deci 2005).

Sisäinen motivaatio kuvaa toimintaa, josta ei saa ulkoisia palkkioita tai sisälly vahvaa ulkoista kontrollia (Deci & Ryan 1985: 34). Sisäinen motivaatio on aitoa kiinnostusta toimintaa kohtaan, jonka seurauksena ihminen yrittää suoriutua siitä paremmin sekä kokee samalla innostusta ja tyydytystä (Thomas 2001; Gagne & Deci 2005). Decin ja Ryanin (1985: 32–33) mukaan sisäinen motivaatio viittaa ihmisen haluun kokea pätevyyttä ja itsemääräämisen tunnetta. Thomas (2001) määrittelee sisäisen motivaation koostuvan valinnanvapaudesta, pätevydestä, mielekkyydestä ja edistymisestä. Valinnanvapaus on mahdollisuus päätöksentekoon ja vastuunottoon sekä antaa ihmiselle kokemuksen oman toimintansa merkityksellisyydestä. Pätevyydellä viitataan siihen, että henkilö kokee hallitsevansa ja osaavansa työtehtävänsä. Mielekkyyden tunne puolestaan tarkoittaa sitä, että yksilö pyrkii kohti arvokasta tavoitetta tai suorittaa tehtävää, jolla on merkitystä suuremmassakin asiayhteydessä. Edistyminen taas luo rohkaisevan tunteen siitä, että yksilö tulee onnistumaan ja etteivät hänen ponnistelunsa ole olleet turhia.

Sisäisessä motivaatiossa ensisijaisena käyttäytymisen motivaattoreina ovat toiminnan osana olevat kokemukset ja toiminnan tarkoitus (Thomas 2001). Henkilö on sisäisesti motivoitunut, kun hän löytää tyydytyksen, arvostuksen ja henkilökohtaista haastetta työnsä sisältä (Amabile 1993; Thomas 2001). Sisäistä motivaatiota voidaan myös vahvistaa eri tavoin. Motivoitumista voidaan aikaansaada muun muassa valitsemalla oikeat ihmiset oikeisiin työtehtäviin, tavoitteiden asettamisella, mielenkiintoisilla työtehtävillä, tiimityöllä, positiivisella ilmapiirillä, myönteisen palautteen antamisella, saavutusten juhlistamisella sekä toiminnan joustavuuden avulla (Amabile 1993; Thomas 2001). Lisäksi jo Herzberg (1968) painotti työntekijöiden itsenäisyyttä ja vastuuta tehtävissään sekä mahdollisuutta henkilökohtaiseen kasvuun.

3. VAPAAEHTOISTYÖ

Vapaaehtoistyö on maanläheisestä ja yksinkertaisesta ensivaikutelmastaan huolimatta monella tavoin varsin monimutkainen käsite. Vapaaehtoistyön kuvaamisen vaikeus on hämmästyttänyt tutkijoita jo vuosia (Wilson 2000). Vapaaehtoistyön kuvaaminen lyhyesti, yksinkertaisesti ja tyhjentävästi on käytännössä mahdotonta, koska näkökulmia ja erilaisia lähestymistapoja on useita. Ensimmäinen haaste kuvaamisessa liittyy jo vapaaehtoistoiminnan terminologiseen vakiintumattomuuteen sekä tutkijoiden erilaisiin näkemyksiin. On esimerkiksi hyvin tyypillistä, että eri maissa käytetään toisistaan eroavia termejä tai koko vapaaehtoistoiminta -käsitettä ei ole kielessä edes olemassa. (Hustinx ym. 2010; Dekker & Halman 2003: 2–3.)

Vapaaehtoistoiminnan kuvaamista hankaloittaa osaltaan se, että vapaaehtoistoiminta käsitteenä pitää sisällään paljon erilaista toimintaa, erilaisia organisaatioita sekä sektoreita. Toimintaa voidaan määritellä myös hyvin erilaisten yläkäsitteiden ja ideologioiden kautta. Vapaaehtoistyötä voidaan kuvata esimerkiksi palkattomana sosiaalisen huolenpitoa tai ihmisten osallistumisesta yhteiskuntaan. Myös demokratia ja sen toteutuminen liitetään usein vapaaehtoistoimintaan. (Ascoli & Cnaan 1997.) Lisäksi vapaaehtoistoimintaa voidaan kuvata myös esimerkiksi auttamistoimintana, työsuoritteena tai työn muotona (Wilson & Music 1997a). Vapaaehtoistoiminta on myös poikkitieteellinen tutkimuskohde, joka kiehtoo eri tieteenalojen tutkijoita. Eri tieteenaloilta kumpuaavan kiinnostuksen seurauksena erilaiset näkökulmat ja määritelmät voivat välillä riidellä kovastikin keskenään. (esim. Hustinx ym. 2010.)

3.1. Vapaaehtoistoiminnan määritelmiä

Hustinxin ja kumppaneiden (2010) mukaan vapaaehtoistoiminnalle ominaista on, että se ei ole biologisesti tarpeellista, ei palkattua työvoimaa, ei orjatyövoimaa tai pakotettua, ei sukulaisten huolenpitoa eikä myöskään spontaania auttamista. Heidän mukaansa vapaaehtoistyö on myös erotettu toiminnasta, joka aikaansaa vihaa ja väkivaltaa tai on vastoin lakia. Usein vapaaehtoistoiminnan tiiviinä määritelmänä käytetään vapaaehtoisuutta, palkattomuutta, organisoituneisuutta (eli sillä on taustaorganisaatio, jossa toimintaa tehdään) ja hyödyn kohdistumista vieraalle ihmiselle (mm. Music & Wilson 2008: 14;

Cnaan, Handy & Wadsworth: 1996). Vaikka palkattomuus on poikkeuksesta nostettu esiin vapaaehtoistoiminnan määritelmässä, pienten kulukorvausten maksamista ei kuitenkaan mielletä vapaaehtoisuuden määritelmän rikkomiseksi, sillä toiminnasta voidaan maksaa minimaalista korvausta, matkakorvauksia sekä muita pieniä kulukorvauksia (Laasanen 2011: 9).

Termejä vapaaehtoistyö ja vapaaehtoistoiminta käytetään usein synonyymeinä toisilleen, vaikka jotkut tutkijat ovatkin vierastaneet työ -liitettä sen palkkatyöyhteyden vuoksi (Nylund 2000: 18). Laasanen (2011: 9–10) mukaan käsitteet eroavat toisistaan siten, että vapaaehtoistoiminta on paljon laajempi käsite kuin vapaaehtoistyö. Vapaaehtoistyö -termi voidaan Koskiahon (2001: 16) mukaan mieltää yksilöiden tai ryhmien konkreettiseksi toiminnaksi ja vapaaehtoistoiminta puolestaan tätä toimintaa organisoivien järjestöjen toiminnaksi. Usein vapaaehtoistyöllä tarkoitetaan mitä tahansa toimintaa, jossa vapaasta tahdosta annetaan aikaa toisen ihmisen, ryhmän tai organisaation hyödyksi (Wilson 2000).

Vapaaehtoistyötä koskevat tilastot perustuvat usein kuvaamaan vapaaehtoistyöntekijöitä sekä mitä he tekevät vapaaehtoistyönään (Taylor 2005). Vapaaehtoistyöksi luokiteltavan toiminnan määrittäminen on kuitenkin haastavaa (Music & Wilson 2008: 25). Pessin ja Oravasaaren (2010: 9) mukaan esimerkiksi Govaart ym. (2001) jakavat vapaaehtoistoiminnan kolmeen muotoon: keskinäiseen tukeen, auttamiseen ja yhteiskunnalliseen osallistumiseen. He myös painottavat tutkimuksessaan, että vapaaehtoistoimintaa määritellään eri maissa ja kulttuureissa painottaen joko henkilöitä, toimintamuotoja tai laajempia konteksteja. Myös Dekkerin ja Halmanin (2003: 2–3) mukaan vapaaehtoistyön sisällön määrittämisessä on maidenvälisiä eroja, sillä jo vapaaehtoistyöksi mielletävä toiminta voidaan kokea eri tavoin. Ihmiset voivat esimerkiksi toisaalla mieltää jo kuulumisen johonkin järjestöön vapaaehtoistyöksi, kun taas toisaalla vain palkaton työ on vapaaehtoistyötä. Vapaaehtoistyön tutkimista, ja sen kautta myös kuvaamista, vaikeuttaa siis osaltaan se, että vapaaehtoistyöntekijöillä voi olla aivan oma tapansa ja terminologiansa määrittellä toimintaansa. Kaikki eivät välttämättä miellä omaa toimintaansa varsinaisesti vapaaehtoistoiminnaksi. (Hustinx ym 2010.) Myöskään tutkimuskenttä ei ole saavuttanut yksimielisyyttä toiminnasta, joka luokitellaan vapaaehtoistoiminnaksi (Music & Wilson 2008: 25).

Vapaaehtoistyötä tehdään monenlaisissa ympäristöissä. Koska toimintaa voi tapahtua vaikkapa kouluissa, kirkon piirissä, eläintensuojelussa tai sairaalassa, vapaaehtoistyö jaetaan usein erilaisiin sektoreihin sen toimintaympäristön mukaan (Music & Wilson

2008: 33). Esimerkiksi Suomessa vapaaehtoistyötä tehdään kaikilla tunnetuilla elämäntilanteilla. Miehillä yleisintä on urheilujärjestön tai liikuntakerhon hyväksi tehty työ. Seuraavaksi suosituimpia vapaaehtoistoimintaan osallistumisen kohteita ovat asuinalueyhdistykset, kylätoimikunnat tai taloyhtiöt sekä harrastejärjestöt ja -ryhmät. Naisten suosituimmat vapaaehtoistyöjärjestöt ovat urheilujärjestöt ja liikuntakerhot, asuinalueyhdistykset, kylätoimikunnat tai taloyhtiöt, uskonnolliset yhdistykset ja seurakunnat sekä sosiaali- ja terveysjärjestöt. (Pääkkönen 2010: 73.) Vapaaehtoistyötä voi tehdä kuka tahansa iästä, sosiaalisesta asemasta tai asuinpaikasta riippumatta omien kykyjensä, mahdollisuuksiensa ja aikataulunsa mukaan (Laasanen 2009: 9). Pessin ja Orvasaaren (2010: 27) tutkimuksen mukaan eniten vapaaehtoistoimijoita suomalaisissa sosiaali- ja terveysalan järjestöissä on vertaistukitoiminnassa, tapahtumien järjestämisessä, virkistystoiminnassa, vaikuttamistyössä ja terveyttä edistävässä toiminnassa. Vapaaehtoistoiminta kodin siivouksessa, ruoanlaitossa, maahanmuuttajatoiminnassa ja asuinalue-toiminnassa taas on melko harvinaista.

Konkreettinen vapaaehtoistoiminta ei ole yhtenäistä toimintaa, jossa kaikki tehtävät ja toiminta ovat keskenään yhtenäisiä. Usein vapaaehtoistoimintaa koskevassa tutkimuksessa ei kuitenkaan ikävä kyllä tehdä eroa vapaaehtoistoimijoiden välillä toimintamuodon mukaan. Toinen esimerkiksi istuu orkesterin hallituksessa ja toinen järjestää hiihtomatkan, mutta toiminnasta puhutaan vain yleisesti ottaen vapaaehtoistoimintana. (Handy, Cnaan, Brudney, Ascoli, Meijs & Ranade 2000.) Formaali vapaaehtoistyöllä tarkoitetaan vapaaehtoistoimintaa, joka on organisoitu jonkin tahon toimesta eli toiminnalla on jokin taustaorganisaatio (Houle, Sagarin & Kaplan 2005; Hustinx ym. 2010). Informaali vapaaehtoistyö puolestaan viittaa auttamistoimintaan, jota tehdään ilman taustatahon organisointia (Houle ym. 2005). Informaali vapaaehtoistyö on itseohjautuvaa toimintaa kuten esimerkiksi naapurien auttamista tai tiedon lähettämistä poliitikolle (Hustinx ym. 2010).

Tekijäkäsittelenä vapaaehtoistyöntekijää pyritään usein kuvailemaan hänen tehtävänsä kautta tai luomalla profiilikuvaus esimerkiksi iän, sukupuolen tai koulutustaustan kautta. Usein vapaaehtoistyöntekijä -käsitettä käytetään kattokäsittelenä hyvin erisisältöisille toimintoille. Vapaaehtoiset voivat esimerkiksi työskennellä hallituksen jäsenenä kansainvälisessä organisaatiossa tai käydä auttamassa vanhuksia heidän kodeissaan. (Ascoli & Cnaan 1997.) Handy kollegoineen (2000) pitää ilmiötä varsin erikoisena, koska eihän yksityinen sektorikaan nimitä kaikkia palkattuja työntekijöitään vain työntekijöiksi riippumatta työtehtävistä. Esimerkiksi johtaja ja toimistotyöntekijä eivät ole vain työntekijöitä, vaan tittelit on tarkemmin identifioitu.

3.2. Sektoriajattelu

Vapaaehtoistoiminnan yhteydessä käytetään usein termiä kolmas sektori, jolla pyritään kuvaamaan vapaaehtoistoiminnan sijaintia yhteiskunnassa (ks. esim. Helander 1998: 28). Yhteiskunnan voidaan katsoa jakautuneen ensimmäiseen, toiseen, kolmanteen ja neljänteen sektoriin (Koskiahho 2001: 17). Ensimmäisellä sektorilla voidaan tarkoittaa näkökulmasta riippuen markkinoita, yrityksiä tai profit-sektoria (Helander 1998: 24). Toinen sektori käsittää julkishallinnon toimijat ja valtion. Kolmas sektori käsitteellä puolestaan tarkoitetaan etenkin yhdistys- ja järjestökenttää, mutta se voi pitää sisällään myös muita ulottuvuuksia näkökulmasta ja rajauksesta riippuen. (Koskiahho 2001: 17.) Neljäs sektori käsite sisältää perheet ja lähiyhteisöt (Koskiahho 2001:17; Helander 1998: 25–26).

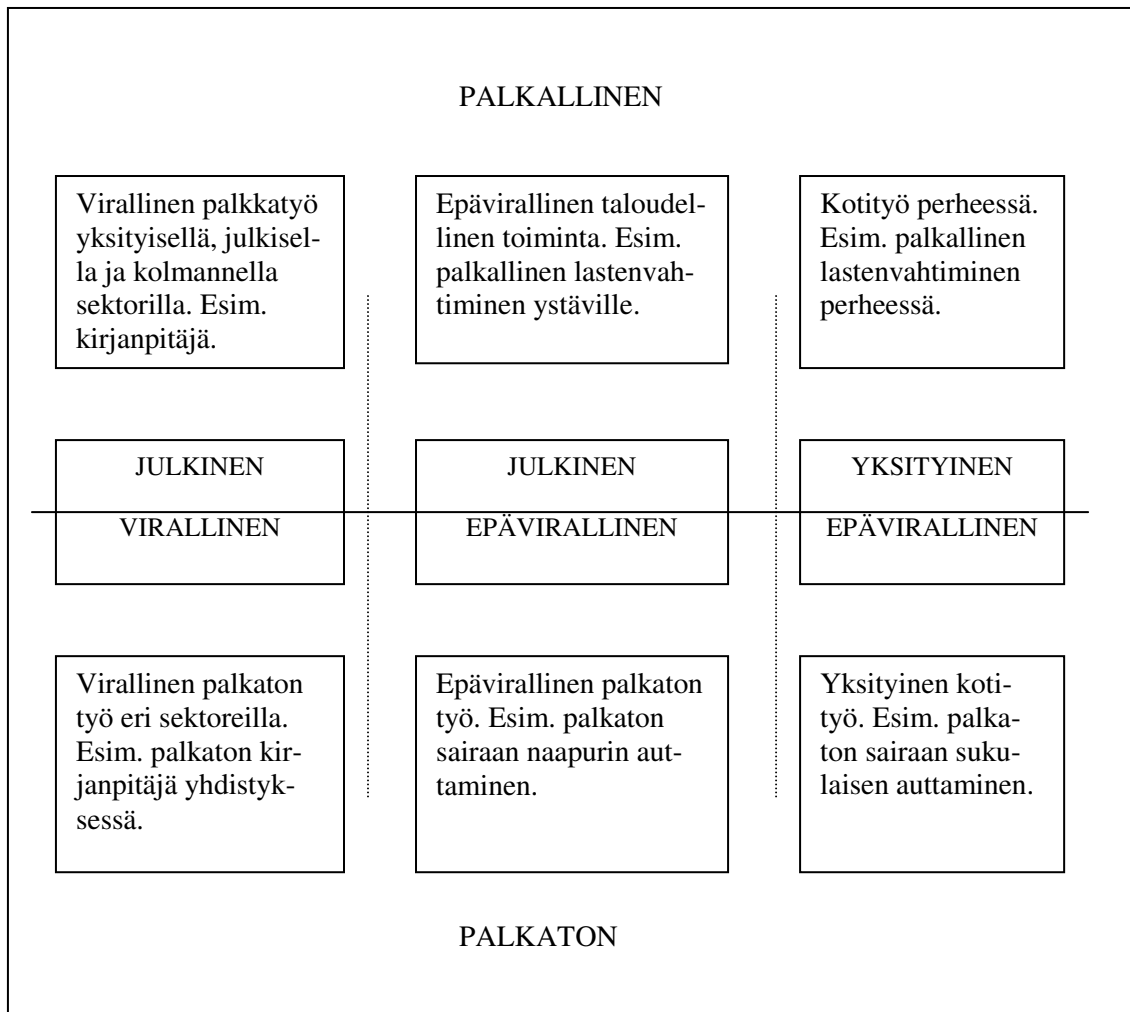
Kolmas sektori termi on alkujaan yhdysvaltalainen käsite, jolla viitataan nimenomaan markkinoiden ja valtion välissä olevaan sektoriin. Kolmatta sektoria onkin luonnehdittu etenkin sijoittamalla se yritysten, valtion ja perheiden muodostaman kolmion keskiöön (Rönberg 1999: 79; Helander 1998: 28). Yleisimmin kolmannen sektorin käsitteellä tarkoitetaan yhdistysten harjoittamaa vapaaehtoistoimintaa (esim. Koskiahho 2001: 16–17; Hokkanen 2003a: 257; Matthies 2007, 1999: 41–42). Rönberg (1999: 97) puolestaan käyttää termiä kuvatessaan nimenomaan sosiaali- ja terveysjärjestöjen vapaaehtoistoimintaa. Kolmannen sektorin toiminta ei kuitenkaan ole pelkkää vapaaehtoistoimintaa, vaan sen toiminta sisältää myös palkattua henkilöstöä ja muita selkeitä palkkatyöasemia (Eskola & Kurki 2001: 11). Lisäksi kansalaiset toimivat kolmannella sektorilla palvelun käyttäjinä (Hokkanen 2003a: 257).

Kolmas sektori -termi rantautui suomalaiseen keskusteluun 1970-luvulla, mutta keskustelu sen ympärillä vilkastui vasta 1990 -luvun puolivälin jälkeen (Helander 1998: 10–11). Nykyisin termi on kuitenkin jo lunastanut käsitteellisen paikkansa hyvinvointipoliitiikan uudissanastossa (Matthies 2007). Kolmannen sektorin käsite, kuten koko ilmiökin, on useasti todettu varsin ongelmalliseksi ja epämääräiseksi. Terminologian vakiintumattomuus on yksi keskustelua häiritsevistä tekijöistä, sillä kolmas sektori -termin rinnalla käytetään muun muassa nimityksiä riippumaton sektori, nonprofit -sektori, aatteellinen sektori, vapaaehtoissektori ja voittoa tavoittelematon sektori. Edellä mainituilla termeillä on tosin pieniä vivahde-eroja, vaikka niillä viitataankin osittain samaan ilmiöön. (Helander 1998: 10, 37–52.) Jotkut tahot puolestaan ovat kritisoineet koko sektoreihin jakoa sen haasteellisuuden vuoksi (Helander 1998: 28) ja kolmas sektori -käsitettä on kokonaisuudessaan voitu pitää suomalaiseen yhteiskuntaan huonosti istuvana.

Matthies (2007) tarkastelee artikkelissaan kolmatta sektoria koskevaa tutkimusta. Hänen mukaansa kolmannen sektorin tutkimus on yksi dynaamisimmista yhteiskuntatieteellisesti painottuneista uusista monitieteellisistä tutkimusalueista. Tutkimusvolyymi on kasvanut maailmanlaajuisesti siitä lähtien kun käsite kolmas sektori levittäytyi laajempaan käyttöön. Myös pohjoismainen tutkimus on ollut kasvussa. Matthies (1999: 41–44) jaottelee kolmannen sektorin tutkimuksellisen näkökulman eettiseen ja ekonomistiseen näkökulmaan. Ekonomistinen näkökulma viittaa taloudelliseen ulottuvuuteen, eli etenkin kolmannen sektorin taloudelliseen merkitykseen. Ekonomistisen keskustelun keskiössä ovat olleet esimerkiksi kolmannen sektorin työllistävä merkitys, taloudellinen volyyymi ja toiminnan määrällinen hahmottaminen. Eettinen näkökulma puolestaan viittaa siihen, että kolmannen sektorin erityispiirteitä ovat voittoa tavoittelemattomuus, yhteisöllisyys ja aatteellisuus. Lisäksi sen tehtävänä on pitää esillä pehmeitä lähtökohtia ja toimia kansalaistoiminnan kanavana. Suomalaista kolmatta sektoria koskevaa keskustelua on ohjannut etenkin ekonomistinen näkökulma.

3.3. Vapaaehtoistyö työn kentässä

Vapaaehtoistoimintaa on pyritty määrittelemään ihmisen elämänalueiden kautta suhteessa työhön, vapaa-aikaan sekä näihin molempiin. Stebbinsin (2009a) mukaan tutkimuksissa on yritetty hartaasti kuvata missä palkaton työ ja vapaaehtoistoiminta sijoittuvat työvoiman käsitteen kautta. Taylor (2004) kehitti TSOL-mallin eli työn sosiaalisen järjestyksen mallin (Total Social Organization of Labour) tutkimalla ihmisten elämäntulkua ja heidän tekemäänsä erimuotoista työtä. Tutkimuksensa seurauksena Taylor jaottelee työtä palkaton ja palkallinen, julkinen ja yksityinen sekä virallinen ja epävirallinen -aspektien kautta. Työn sosiaalisen järjestyksen mallissa julkinen, epävirallinen ja yksityinen työ on asetettu jatkumolle sekä jaetaan palkatuksi ja palkattomaksi työksi kuten kuvio 2 osoittaa.

Kuvio 2. Työn sosiaalisen järjestyksen malli (Taylor 2004).

Taylor halusi kuviossa 2 kuvatulla mallillaan tuoda esiin työn eri muotoja erilaisten suhteiden kautta. Työn sosiaalinen järjestys -mallin mukaan on olemassa kuudenlaista työtä: palkattua työtä, organisoitua vapaaehtoistyötä, epävirallista taloudellista toimintaa (harmaa talous), epävirallista palkatonta työtä, palkattua työtä perheelle tai sukulaisille sekä palkatonta työtä perheelle tai sukulaisille. Virallista ja julkista työtä tehdään erilaisissa organisaatioissa. Epäviralliseksi, mutta julkiseksi työksi määritellään yhteisöissä, naapurustoissa ja sosiaalisissa verkostoissa tehtävä työ, ja epäviralliseksi ja yksityiseksi työksi puolestaan työ perhetasolla. Useimmiten *työn* käsite määritellään palkalliseksi, julkiseksi ja organisoiduksi ja *vapaaehtoistyö* taas palkattomaksi, julkiseksi ja formaaliksi (Wilson & Music 1997a).

3.4. Vapaaehtoistyö vapaa-ajan kentässä

Ihmisen elämänalueisiin tai elämänpiiriin kuuluu myös vapaa-aika. Tieteessä on pyritty käsitteellistämään vapaa-aikaa, mutta täydellistä yhteisymmärrystä ei ole saavutettu. Stebbins (2009b) kuvaa vapaa-aikaa ei-paketetuksi toiminnaksi, joka tapahtuu vapaalla ajalla. Vapaa-aika on sellaista, jota ihmiset haluavat tehdä, joka on tyydyttävää, ja jossa ihmiset voivat käyttää kykyjään ja resurssejaan menestyäkseen siinä. Kellyn (2009) mukaan yksi vapaa-ajan perinteisesti liitetyistä määritelmistä on vapaus. Usein eroa työhön määritellään myös ajan kautta, jolloin vapaa-aika sijoittuu työajan ulkopuolelle.

Määritelmä ajan kautta ei kuitenkaan ole aivan yksiselitteinen kuten Kelly (2009) osoittaa tarkastellessaan vapaa-ajan olemusta suhteessa työhön. Elementteinä hänen määrittelyssään ovat itsenäisyys, toiminnan liittyminen työhön sekä henkilön valinnan vapaus. Vapaa-aika voi olla ”puhdasta” vapaa-aikaa, jolloin se on itse valittua eikä sillä ole sidoksia työhön. Vapaa-aika voi olla myös työhön liittyvää, mutta omaehtoista. Esimerkiksi jos ihminen lukee vapaa-ajallaan omaa työtään tukevaa kirjallisuutta omasta (oppimis-) halustaan lähtien, on kyseessä työstä (itse) koordinoitu vapaa-aika. Vapaa-aika voi olla myös työviritteistä ulkoapäin tulevien sosiaalisten paineiden vuoksi. Esimerkiksi ammatillisen statuksen vuoksi ulkopäin syntyy sosiaalista painetta ja odotuksia henkilön vapaa-ajan aktiviteettien suhteen. Vapaa-aika voi myös olla työhön liittyvää ja ei-vapaaavalintaista. Jos esimerkiksi liikemies joutuu pelaamaan asiakkaiden kanssa golfia suhdetoiminnan vuoksi, on kyseessä työhön liittyvä ei-vapaaavalintainen vapaa-aika. Hän voi pitää golfista ja harrastaa sitä myös omasta tahdostaan, mutta asiakkaiden kanssa pelatessaan hän tekee sitä siksi, että hänen täytyy pelata golfia työhön liittyvän suhdetoiminnan vuoksi.

Stebbinsin (2011) mukaan kaikki vapaa-ajantoiminta voidaan luokitella projektimaiseksi, vakavaksi tai epämuodolliseksi vapaa-ajaksi. Kaikilla kolmella muodolla on paikkansa vapaa-ajan kentässä ja ne myös liittyvät monimutkaisesti toisiinsa. Epämuodollinen vapaa-aika on välitöntä, sisäisesti palkitsevaa ja lyhytaikaisesti tyydyttävää toimintaa, joka tarvitsee vähän tai ei ollenkaan erityistä harjoitusta, että siitä voi nauttia. Määritelmä pitää sisällään esimerkiksi rentoutumisen ja viihtymisen. Projektimainen vapaa-aika taas on lyhytkestoista, kohtuullisesti suoritettavissa, kertaluontoista tai satunnaista. Vakavaa vapaa-aikaa voidaan kuvata harrastelijoiden, amatöörien tai vapaaehtoistyöntekijöiden systemaattiseksi toiminnaksi, jonka ihminen kokee niin kiinnostavaksi ja tyydyttäväksi, että hän muodostaa siitä itselleen vapaa-ajan uran (Stebbins esim. 2011; 2009b; 2001).

Vakavan vapaa-ajan käsitteistössä ammattilaiset on nimetty ihmisiksi, joiden taloudelliset tulot riippuvat toiminnasta, joita toiset ihmiset harjoittavat palkatta vapaa-aikanaan. Amatööreillä puolestaan tarkoitetaan henkilöitä, joiden toiminnalle löytyy käsitteellinen ei-amatöörin vastinpari. Amatöörit toimivat vapaa-ajallaan niissä tehtävissä, joissa asiantuntijat yleensä työskentelevät, mutta termillä ei kuitenkaan tarkoiteta ammattilaisen vastakohtaa perinteisessä mielessä. Harrastajat puolestaan motivoituvat siitä mitä he tekevät eikä heillä ole ammatillista vastinparia. Vapaaehtoistyöntekijät taas toimivat palkatta erilaisissa tehtävissä. Vakavan vapaa-ajan urat ovat useimmiten sidoksissa vahvaan henkilökohtaiseen pyrkimykseen ja lepäävät tavallisesti huomattavaan henkilökohtaiseen saavutukseen, joka perustuu erityiseen hankittuun tietoon, taitoon tai kokemukseen tai näiden kolmen yhdistelmään. Esimerkki tällaisesta voisi olla urheilullinen taito, tieteellinen tietämys tai pitkä kokemus tiettyssä roolissa. (Stebbins 2001; 2011.)

Vakavan vapaa-ajan toimija haluaa hankkia ja käyttää toiminnan vaatimia ja tarjoamia spesiaalitaitoja, tietoja tai kokemuksia (Stebbins 2007). Vakavaa vapaa-aikaa voidaan määritellä kuuden piirteen kautta. Ensinnäkin vakavan vapaa-ajan käsitteeseen liittyy pitkäjänteisyys tai sisukkuus. Toiseksi toimintaan liitetään palkinnot kuten tietojen ja taitojen oppiminen. Seuraava vakavan vapaa-ajan piirre liittyy siihen, että vakavaan vapaa-aikaan sitoutuminen vaatii aina jonkinlaisia panostuksia toimijalta. Neljäntenä määritelmänä puolestaan on, että toiminnasta seuraa pitkäkestoisia ja pysyviä hyötyjä, joita voivat olla esimerkiksi itsearvostuksen lisääntyminen, itsensä toteuttaminen, parempi itseilmaisun kyky, saavuttamisen tunne, parantunut omakuva ja itsetunto tai sosiaalinen vuorovaikutus. Viidentenä kriteerinä voidaan pitää eräänlaista sosiaalista eetosta, joka muodostuu kun ihminen tuntee kuuluvansa tiettyyn sosiaaliseen maailmaan. Sosiaalinen maailma aikaansaa identifioitumista ryhmään, jolla on yhteiset normit ja arvot ja ryhmäläisiä yhdistävät tietyt tunne- ja arvositeet. Kuudes vakavan vapaa-ajan määritelmistä taas liittyy edelliseen piirteeseen, eli ryhmään kuuluvat haluavat identifioitua valitsemaansa asiaan vahvasti. (Stebbins esim. 2011; 2004: 5–6.)

Tyypillisesti vakavaa vapaa-aikaa verrataan epämuodolliseen vapaa-aikaan. Epämuodollinen vapaa-aika koetaan vähemmän merkittäväksi eikä se tarjoa varsinaista ”uraa” (Stebbins 2011). Shenin ja Yarnalin (2010) tutkimuksen mukaan vapaa-ajan kokemusten monimutkaisuus perustuu paremminkin jatkumon kuin kahtiajaon ajatukseen. Tutkijat tarkastelivat epävirallisen ja vakavan vapaa-ajan teoreettisia määritelmiä ja loivat mallin vapaa-ajan kokemuksen piirteiden ulottuvuuksista (LEC). Teorioiden perusteella listattiin ulottuvuuksia, jotka liittyvät vakavaan vapaa-aikaan, epämuodolliseen vapaa-aikaan tai niihin molempiin. Koodimerkki S (serious leisure) tarkoittaa vakavan vapaa-

ajan piirrettä ja koodi C (casual leisure) epämuodollisen vapaa-ajan piirrettä. SC -koodi tarkoittaa, että piirteet on havaittu molempiin vapaa-ajan määritelmiin kuuluviksi. Määritelmät on koottu taulukkoon 1.

Taulukko 1. Vakavan vapaa-ajan ja epämuodollisen vapaa-ajan piirteet (Shen & Yarnal 2010).

Koodi	Piirteen kuvaus
S1	Saavuttamisen tunne. Osallistumisen kautta koetaan saavuttamisen tai toteuttamisen tunnetta.
S2	Itsensä toteuttaminen. Taitojen, tietojen ja kykyjen kehittäminen tai oppiminen.
S3	Identiteetti/kuulumisen tunne. Identifioituminen ja kuuluminen ryhmään. Ylpeyden tunne ryhmästä.
S4	Pyrkimys/ponnistelu. Henkilökohtainen pyrkimys. Halu antaa oma panoksensa kuten aikaa, energiaa ja joskus jopa taloudellisia panostuksia.
S5	Itserikastaminen. Rikastumisen tunne, toiminta koetaan rakkaaksi, palkitsevaksi ja tarkoitukselliseksi.
S6	Itsetunto. Itsekunnioitus, ylpeys itsestä, positiivisempi kuva itsestä toiminnan myötä.
S7	Itseilmaisuus. Nykyisten taitojen ilmaisu tai soveltaminen. Joskus jopa elämän asenne.
SC8	Sosiaalisuus/sosiaalinen vuorovaikutus. Vuorovaikutus muiden kanssa. Suhteiden luominen toisten kanssa.
SC9	Sosiaalinen tuki. Käytännöllisen, psykologisen, tunneperäisen tai taloudellisen tuen saaminen vaikeina aikoina.
SC10	Hauskuus/nautinto. Kokemus sisältää välitöntä tyytyväisyyttä, iloa tai huvia.
SC11	Vapauden tunne. Ei velvollisuus, vapaus pakosta, mahdollisuus valita osallistuminen tai osallistumattomuus.
SC12	Uudelleen luominen. Tunne uudistumisesta toiminnan kautta.
SC13	Kehittyminen / uudistuminen. Uuden puolen löytäminen itsestä tai sen kehittäminen, tunne arvojen tai asenteiden muuttumisesta osallistumisen myötä (psykologisten ja henkisten kokemusten kautta),

Vain vakavan vapaa-ajan piirteiksi taulukossa 1 ilmenevät saavuttamisen ja itsensä toteuttamisen tunteet, kuuluminen, henkilökohtaisen pyrkimys, itserikastamisen halu, itsetunto ja itseilmaisun halu. Sekä vakavan vapaa-ajan että epämuodollisen vapaa-ajan piirteiksi puolestaan luokitellaan hauskuus, vapaus, uudelleen luominen ja kehittyminen.

Vapaa-aikaa voidaan tarkastella myös erilaisten vuorovaikutussuhteiden kautta. Esimerkiksi Heinosen (2004: 254) tutkimuksessa työnantajapuolen suhtautuminen harrastajien vakavan vapaa-ajan toimintaan oli vaihtelevaa, ja Stebbins (esim. 2000) puolestaan on kaiken kaikkiaan aavistellut, että vakavan vapaa-ajan toiminta on monimutkaisesti sidoksissa ihmisen eri elämämpiireihin. Yoder (1997) taas sovelsi vakavan vapaa-ajan näkemystä kalastuskilpailujen kontekstiin ja tarkasteli kilpailuihin liittyvien erilaisten

ryhmien välisiä suhteita ja kiinnittymisiä. Hänen tutkimuksessaan osoitettiin, että vakavan vapaa-ajan toiminnan ympärillä olevat toimijasuhteet ovat varsin monimutkaiset ja yllättävän sidoksissa toisiinsa.

3.4.1. Vakava vapaa-aika ja palkkatyö

Tutkimuksissa on osoitettu, että vakavalla vapaa-ajalla on monin tavoin yhteys henkilön palkkatyöhön (esim. Stebbins 2009b). Stebbins (2001) toteaa, että kaiken kaikkiaan koko vakavan vapaa-ajan keskustelu voi kuulostaa hyvin paljon työhön liittyvältä keskustelulta. Tämä johtunee osaltaan siitä, että vakavalla vapaa-ajalla on monia piirteitä, jotka ovat verrattavissa palkkatyöhön. Avainero työn ja vakavan vapaa-ajan välillä on kuitenkin se, että vakava vapaa-aika ei tuo tekijälleen suoraan taloudellista hyötyä tai konkreettisia palveluita tai tuotteita (Jones & Symon 2001). Vakavan vapaa-ajan toiminta pitää myös sisällään sellaisia odotuksia ja muistoja, joita harvoin saavutetaan työn kautta. Lisäksi vaikka ihmisen vapaa-ajan valintoja mahdollisesti rajoittavatkin tietyt ehdot (esim. ikä, tulot ja sijainti), valinnanmahdollisuudet eri aktiviteeteistä ovat silti laajemmat kuin palkkatyössä. (Stebbins 2001.)

Työllä ja vakavalla vapaa-ajalla on myös kosketuspintaa. Eräs mahdollinen silta ammatin ja vapaa-ajan välillä on reflektio, joka on määritelty vakavan vapaa-ajan käsitteistöissä mietiskelyksi. Mietiskelyllä viitataan siihen, että palkkatyö koetaan niin mielenkiintoiseksi ja haastavaksi, että työntekijä on altis pohtimaan palkkatyön aihepiirejä myös vapaa-ajallaan. Käytännössä tämä voi tarkoittaa esimerkiksi asiakkaan ongelmien ajattelua vapaa-ajallaan esimerkiksi televisiota katsellessaan. (Stebbins 2009b.) Stebbins (esim. 2009b; 2000) nostaa erityisesti asiantuntijatyön ja professionaalisuuden esiin vakavan vapaa-ajan käsitteen ja työn kosketuspintojen yhteydessä. Asiantuntijoilla on erityinen orientaatio työhönsä, ja asiantuntijatyöstä voi muodostua jopa ihmisen elämän keskeinen kiinnostuksen kohde, koska työ koetaan niin kiinnostavaksi ja mielekkääksi. Asiantuntijatyö on tekijöidensä mielestä sosiaalisesti tärkeää, haastavaa ja tämän myötä erityisen kiehtovaa. Se on myös monimutkaista sekä vaatii usean vuoden harjoituksen ja kokemuksen.

Työhön suhtautuminen ja asiantuntijatyön ”henki” voivat aikaansaada jopa ekstraprofessionaalisuutta, jolloin työ voi vaikuttaa asiantuntijan vapaa-ajan käyttöön ja valintoihin. Tyytyväisyys omaan työhön sekä korkea työmotivaatio voivat saada asiantuntijat jatkamaan aihepiirin parissa jopa pitkän työpäivän jälkeen. Tällöin ihminen voi hakeu-

tua vakavan vapaa-ajan piiriin. Vakava vapaa-aika voi sisältää samanlaisen orientaation ja aikaansaa samanlaisen ”hengen” kuin asiantuntijatyö, ja siitä on myös mahdollista saada samanlaisia henkisiä palkkioita kuin asiantuntijatyöstä. Edellä mainituista syistä asiantuntijatyötä tekevät ovatkin todennäköisempiä vakavan vapaa-ajan piiriin hakeutujia kuin ei-asiantuntijatyötä tekevät. (Stebbins 2000.)

3.4.2. Vakava vapaa-aika ja vapaaehtoistyö

Myös vapaaehtoistoimintaa voidaan määrittää vapaa-ajan käsitteen kautta. Vapaaehtoistyöntekijät kokevat usein sitoutuvansa vapaa-ajantoimintaan, johon osallistumisen he tekevät omilla ehdoillaan. (Stebbins 2009a.) Vapaaehtoistoimintaa voidaan tarkastella epämuodollisen, vakavan tai projektimaisen vapaa-ajan näkökulmista (Stebbins 2009a), jolloin vapaaehtoistoiminta sijoitetaan erilaisten vapaa-ajan muotojen sisään (Stebbins 2011). Epämuodolliseen vapaa-aikaan voisivat vapaaehtoistoimintatehtävistä kuulua esimerkiksi mainoslehtisten jakaminen, rahankerääminen kadulla tai liikenteen ohjaaminen parkkipaikalla. Projektimainen vapaa-aika on lyhytkestoista ja keskittyy tietyn projektin suorittamiseen. Vapaaehtoistyössä esimerkiksi pro bono -toiminta, tiettyyn tapahtuman tai vaikkapa vaalikampanjaan osallistuminen voisivat kuulua tämän määritelmän piiriin. Vakava vapaa-aika puolestaan on systemaattista toimintaa, josta voi muodostua vapaa-ajan ura. Henkilön toimintamotiivina on usein halu oppia tai hyödyntää spesiaalitietoja, taitoja ja kokemuksia. Koska haluna on nimenomaan uran luominen, voidaan vakavaan vapaa-aikaan osallistuvia vapaaehtoisia kutsua myös uravapaaehtoisiksi. Esimerkiksi yhdistyksen hallitusten johtotehtävät, mentori-ohjelmiin osallistuminen sekä sairaalan vapaaehtoisohjelmiin osallistuminen voivat kuulua vakavan vapaa-ajan vapaaehtoistoiminnan piiriin. Uravapaaehtoisuuden näkökulmaan liittyy myös oletus, että vapaaehtoistoimintaan liitytään usein oman sosiaalisen- tai taitopääoman kasvattamisen vuoksi. (Stebbins 2009a.)

Vapaaehtoistyöllä voi vakavan vapaa-ajan kautta olla myös yhteys henkilön palkkatyöhön. Stebbins (2009b) kuvaa artikkelissaan esimerkkejä työn ja vapaaehtoistyön välisestä sillasta. Hän kertoo esimerkin kirjanpitäjästä, joka vapaa-ajallaan tarkastaa tilejä vapaaehtoisryhmässä sekä psykologista, joka päivystää vapaaehtoisena köyhien terveysasemalla. Hänen mukaansa molemmissa vapaaehtoistoiminnoissa on yhteistä se, että palkkatyön ydinaktiviteetit koetaan niin miellyttäviksi, että ihmiset haluavat tehdä niitä jopa varsinaisen työaikansa ulkopuolella. Laajentunut työ on termi, joka voidaan liittää tämän tyyppiseen toimintaan. Termillä viitataan siihen, että työ ikään kuin vuotaa eli

ulottuu vapaa-ajalle saakka (Stebbins 2009b; Roberts 2006). Stebbins (2009b) sijoittaa laajentuneen työn ilmiön nimenomaan vakavan vapaa-ajan määritelmän piiriin.

Vapaaehtoistyön kentässä vakavan vapaa-ajan määritelmä on suhteellisen tuore, vaikkakin aihepiirin urauurtavimman tutkijan Robert Stebbinsin tutkimusurakka aiheen parissa alkoi jo vuosia sitten. Vakavan vapaa-ajan vapaaehtoistoiminnasta on etenkin Suomessa tutkimusta vielä melko nihkeästi, ja esimerkiksi Pessi ja Oravasaari (2010: 11) mainitsevat vakavan vapaa-ajan paradigman tuoreimmaksi vapaaehtoistoiminnan hahmottamisen näkökulmaksi.

3.5. Eri tieteenalojen kiinnostus vapaaehtoisuuteen

Vapaaehtoistoiminta on poikkitieteellinen tutkimuskohde, joka sisältää tutkijoille useita mysteereitä. Hunstinx kollegoineen (2010) pyrki tutkimuksessaan selkeyttämään vapaaehtoistoimintaan liittyvän tieteellisen kiinnostuksen luonnetta. Pääongelmina vapaaehtoistoiminnan tutkimuksen kentässä ovat toiminnan kuvailun haaste, monitieteellisyys sekä teorioiden moniulotteisuus. Vapaaehtoistyön tutkimus on pyrkinyt vastaamaan *mitä me tutkimme?* -kysymykseen kuvailemalla mitä vapaaehtoistyö ei ole, mitä vapaaehtoistoiminta on sekä määrittämällä vapaaehtoistyötä sosiaalisena konstruktiona. Kuten tässäkin tutkimuksessa, syyt ja motiivit vapaaehtoistoiminnan tekemiseen ovat olleet yksi vapaaehtoistoiminnan tutkijoita eniten innostaneista tutkimuskohteista. Runsaasti kiinnostusta ovat herättäneet myös vapaaehtoistointehtävät, toiminnan konteksti sekä sosiaalinen ulottuvuus. Lisäksi tutkimuksissa on pyritty myös kriittisyyteen, kuten esimerkiksi selvittämään vapaaehtoistyön negatiivisia vaikutuksia. Taulukko 2 osoittaa, että vapaaehtoistoiminta on monella tapaa varsin monimutkainen ja -ulotteinen tutkimuskohde, joka on innoittanut tutkijoita useista eri tieteenaloilta ja aikaansaanut lukuisia erilaisia lähestymistapoja.

Taulukko 2. Erilaisia lähestymistapoja vapaaehtoistyöhön (Hustinx ym. 2010)

Kompleksisuus	Teorettinen rakennelma	Päätavoitteet
Kuvailun haaste	Mitä me tutkimme?	Kuvailu mitä vapaaehtoistyö ei ole
		Kuvailu mitä vapaaehtoistyö on
		Vapaaehtoistyö sosiaalisena konstruktiona
Monitieteellisyysongelma	Miksi tutkimme sitä?	Liiketaloustieteet: epäpuhdas altruismi
		Sosiologinen: sosiaalinen koheesio ja sosiaalinen hyvinvointi
		Poliittiset tieteet: kansalaisuus ja demokratia
Teorioiden moniulottuisuuden haaste	Teoria selittäjänä : - Miksi ihmiset tekevät vapaaehtoistyötä?	Motiivit ja toiminnan tuottamat hyödyt
	- Vapaaehtoistyön ratkaisevat tekijät	Hallitsevan statuksen malli
		Resurssimalli
		Ylikansalliset mallit
	Teoria tarinana: - Mitä vapaaehtoiset tekevät?	Vapaaehtoistyötyylit
	- Vapaaehtoistyön konteksti	Vapaaehtoistyöprosessi
		Vapaaehtoistoiminnan ekologia
	- Vapaaehtoistyö ja sosiaalinen vaihto	Vapaaehtoistoiminnan johtaminen
		Muuttunut institutionaalinen ja elämäkerrallinen kietoutuminen vapaaehtoistyöhön
	Teoria valituksena	Kriittinen näkökulma
		Vapaaehtoistoiminnan negatiiviset seuraukset
		Ei-toivotut odotukset
		Piilotetut ideologiat

Kuten taulukosta 2 ilmenee, vapaaehtoistoiminta on moninainen tutkimuskohde, jota on tarkasteltu useista näkökulmista ja useiden eri kysymysten kautta. Kuten tässä tutkimuksessa jo edellä todettiin, vapaaehtoistyön kuvailua on pyritty tekemään laajasti sekä tekijä- että toimintaulottuvuuden kautta. *Miksi vapaaehtoistyötä tehdään?* -kysymykseen on puolestaan haettu vastausta erilaisten motiivitutkimusten avulla. Motivaatiotutki-

mukseen palataan tässä tutkimuksessa luvussa neljä, mutta yleisesti ottaen vapaaehtoistyön motivaatiotutkimuksien suuntaa on ohjannut halu selvittää mikä saa ihmiset tekemään vapaaehtoistyötä sekä toisaalta myös jatkamaan sen tekemistä ajan kuluessa (Hokkanen 2003a: 262–263). Syiden ja motiivien tutkimus on ollut varsin laaja-alaista, ja vastausta on viime vuosina haettu jopa ihmisen geeneistä kuten Son ja Wilson (2010).

Vapaaehtoistyön liittymistä ihmisen elämänkaareen on selvitetty esimerkiksi tarkastelemalla eri ikäryhmien tekemää vapaaehtoistyötä. Tutkimukset ovat koskeneet useimpien nuoria (esim. Wymer 1998) tai iäkkäitä ihmisiä (esim. Misener & Hamm-Kerwin 2010). Vapaaehtoistyötä koskevia tutkimuksia on tehty myös vertaamalla pienempiä konteksteja toisiinsa tai eri maiden vapaaehtoistoimintaa keskenään (esim. Ascoli & Cnaan 1997). Nykyisin ollaan yhä enemmän kiinnostuneita vapaaehtoistyön tekemisestä nimenomaan tietyn ihmisryhmän kautta tai vapaaehtoistoiminnasta, joka on keskittynyt nimenomaan tietyn ihmisryhmän tai asian ympärille (esim. Snyder & Omoto 1992). (ks, Nassar-McMillan & Lambert 2003.) Osa vapaaehtoistoiminnan tutkimuksista kuvaa vapaaehtoistyöntekijöitä väestötilastona kansallisesti tai vertailemaan tuloksia eri maiden välillä kuten esimerkiksi Ficherin ja Jungin (2001) tutkimus. Vapaaehtoistoimintaan liittyy myös kriittinen tutkimusnäkökulma, jonka tutkimuskohteita ovat esimerkiksi vapaaehtoistyössä kuormittuminen ja loppuun palaminen (Hustinx ym. 2010).

Liiketaloustieteellisestä näkökulmasta vapaaehtoistyö on koettu jopa paradoksiksi ja antamiskäytöstä on yritetty selittää monin tavoin (Hustinx ym. 2010). Antaminen otaksutaan ihmisen käytöksenä rationaalisenä ja itsen suuntautuvana toimintana. Esimerkiksi liiketaloustieteelle tyypillisen panos-tuotos -mallin mukaan ihmiset ryhtyvät vapaaehtoistyöhön, jos heidän saamansa hyöty ylittää heidän antamansa panoksen. (Handy & Mook 2010.) Organisaatioperspektiivistä liiketaloustieteilijät ovat kiinnostuneita vapaaehtoistyöntekijöiden kysynnästä ja tarjonnasta (Hustinx ym. 2010). Käsitteellisellä tasolla liiketaloustieteellinen näkökulma on esimerkiksi kiinnittänyt huomiota erilaisiin pääomiin (sosiaalinen, inhimillinen ja kulttuurinen pääoma), joita vapaaehtoistoimintaa liittyy (esim. Wilson & Musick 1997a). Liiketaloustieteellinen tutkimus on kautta aikojen ollut myös hyvin kiinnostunut vapaaehtoistoiminnan malleista siirrettäväksi yritysmaailmaan. Etenkin vapaaehtoistoimijoiden motivaatiotutkimuksen taustalla on esitetty löydösten mahdollista hyödynnettävyyttä myös palkallisissa töissä. (Prouteau & Wolff 2008.) Liiketaloustieteitä kiinnostavia tutkimuskohteita on löydetty myös esimerkiksi markkinoinnin, johtamisen ja yhteiskuntavastuun saralla, kuten jo tämänkin tutkimuksen lähdeluettelosta voi huomata.

Sosiologinen näkökulma ymmärtää vapaaehtoistyön sosiaalisena ilmiönä, joka sisältää sosiaalisia suhteita sekä interaktiivisuutta yksilöiden, ryhmien ja organisaation välillä. Sosiologit ovat yrittäneet luoda vapaaehtoistyöntekijöiden sosiaalista profiilia, ja selvittää sen myötä ketkä vapaaehtoistyötä tekevät. He myös näkevät vapaaehtoistyön tuottavana toimintana, joka palvelee tiettyjä tarkoituksia ja tyydyttää ihmisen tiettyjä tarpeita. Psykologinen näkökulma taas pyrkii etsimään muun muassa vapaaehtoistyöntekijän persoonallisuuden piirteitä. Vapaaehtoistoiminta nähdään psykologisesta näkökulmasta ennen kaikkea prososiaalisena auttamistoimintana. Poliittiset tieteet taas näkevät vapaaehtoisaominnan demokratian ja aktiivisen kansalaisyhteiskunnan edellytyksenä. Vapaaehtoistyön avulla ihmiset kykenevät puolustamaan oikeuksiaan ja parantamaan yhteisönsä elämänlaatua. Vapaaehtoistyö aikaansaa myös sosiaalista pääoma sekä toimii iskunvaimentimena kansalaisten ja julkisen vallan välillä. (Hustinx ym. 2010.)

Eriävistä mielipiteistä ja näkökulmista huolimatta tutkijat ovat olleet yhtä mieltä siitä, että vapaaehtoistyön kenttä on uniikki, epätyypillinen sekä vaikeasti kuvattava tutkimuskohde. Suurin osa vapaaehtoistoiminnan teoreettisesta työstä on tehty tavoitteenaan pyrkimys kuvata mitä vapaaehtoistoiminta oikeastaan on, sekä miten voimme kuvata sen olemassaoloa. Tämä tavoite onkin kirvoittanut suuren määrän tutkimuksia, joissa pyritään kuvaamaan esimerkiksi vapaaehtoistyötä ja sen tarkoitusta, vapaaehtoistyötoimintoja, motiiveja sekä vapaaehtoistyön psykologisia ja sosioekonomisia tekijöitä. (Hustinx ym. 2010.)

4. VAPAAEHTOISTYÖNTEKIJÖIDEN MOTIVAATIO

Motivaatio on tutkimuskohteena herättänyt paljon kiinnostusta myös vapaaehtoistyön kentässä (Yeung 2005: 87). Erilaisia malleja ja tutkimuksia on tehty huomattava määrä. Kuten jo aiemmin todettiin, tutkijoita on kiinnostanut esimerkiksi halu selvittää mikä saa ihmiset tekemään vapaaehtoistyötä sekä toisaalta myös jatkamaan sen tekemistä ajan kuluessa. Hustinxin ja kumppaneiden (2010) mukaan tosin useimmat motivaatiotutkimukset keskittyvät enemmänkin siihen miksi toimintaan lähdetään mukaan ja toimintaan sitoutuminen puolestaan on jätetty vähemmälle huomiolle. Mielenkiintoa vapaaehtoistyöntekijöiden motivaation tutkimiseen on herättänyt jo pelkästään se tosiasia, että vapaaehtoistyön tekemistä eivät ohjaa rahalliset kannusteet ja toiminta perustuu vapaalle tahdolle (Prouteau & Wolff 2008). Osallistumisen pakkoa ei ole, mutta toiminta voi silti muodostua jopa osaksi elämää (Hokkanen 2003a: 257). Intressi motiivien tunnistamiseen kumpuaa myös toiminnan organisoivalta taholta, sillä vapaaehtois-toimijat ovat usein elintärkeä resurssi vapaaehtoisorganisaatioille. Tieto siitä, millaisia omat vapaaehtoistyöntekijät ovat ja miten he eroavat muista vapaaehtoistoimijoista, antaa organisaatiolle tärkeää informaatiota (Wymer 2003), sillä onnistunut vapaaehtoistyöntekijöiden rekrytointi ja toiminnassa mukana pitäminen vaatii organisaatiolta vapaaehtoistoimijoiden ymmärtämistä (Bussell & Forbes 2002). Vapaaehtoistyöntekijöiden motivaatiotutkimuksista on haettu keinoja myös muiden sektoreiden ongelmien ratkaisemiseksi (ks. esim. Brooks 2002).

Tutkijat ovat jo pitkään yrittäneet identifioida yksilön motiiveja ja yllykkeitä vapaaehtoistyön tekemiseen, mutta täydellistä yksimielisyyttä ei ole saavutettu (Nassar-McMillan & Lambert 2003). Tutkimusta on viime vuosikymmenien aikana tehty laajalla rintamalla, ja erilaisia vaihtoehtoja ja näkökulmia on lukuisia (Grönlund 2011). Motiiveihin voidaan tehdä jakoa esimerkiksi symbolisten ja funktionaalisten näkemysten kautta. Symbolistisen näkemyksen mukaan vapaaehtoistyö on osa isompaa kulttuurista ymmärtämistä. (Dekker & Halman 2003). Vapaaehtoistoimijat ovat näkemyksen mukaan uppoutuneet vapaaehtoistyön kulttuuriin, joka korostaa epäitsekkyyttä ja armelias-ta toimintaa, suuntautuu toisiin ja paheksuu itseän kohdistuvia tai egoistisia orientaatioita. Funktionaalinen näkökulma puolestaan näkee motiivit ihmisen tarpeiden ja dispoitioiden ilmentymäksi, jotka tulevat näkyviksi toiminnan kautta. (Hustinx ym. 2010.) Käytännössä edellä tehty jaottelu tarkoittaa sitä, että osallistumisen syyt on tutkimuksissa jaoteltu useimmiten joko egoistisiin tai altruistisiin motiiveihin (Shye 2009).

4.1. Altruismi ja egoismi

Altruismi on pyyteetöntä uhrautumista muiden ihmisen hyvinvoinnin vuoksi (Shye 2009). Monroe (2002: 107) kuvaa altruismia kuuden määritteen kautta. Hänen mukaansa altruismiin liittyy ensinnäkin toiminta eli pelkästään hyvät aiheet tai ajatukset eivät ole altruistisuutta. Toiminnalla puolestaan on oltava päämäärä, vaikka päämäärä voikin olla joko tietoinen tai refleksiivinen. Päämäärän pitää joka tapauksessa olla harkittua toisen auttamista. Altruistisen toiminnan tulos on vähemmän tärkeää kuin itse pyrkimys, eikä se aseta ehtoja vaan altruistista toisen auttamista tehdään ilman odotuksia palkinnoista. Altruistisen toimijan on myös kannettava mahdollinen riski oman hyvinvointinsa pienenemisestä auttamisen vuoksi.

Lukuisat tutkimukset ovat osoittaneet, että halu auttaa on yhä vapaaehtoistyöntekijöiden motiivien tärkeysjärjestyksessä ensimmäisenä (esim. Pessi & Oravasaari 2010). Altruistisuudessa on kuitenkin esimerkiksi maakohtaisia eroja ja variaatioita. Esimerkiksi Hustinx, Handy, Cnaan, Brudney, Pessi ja Yamauchi (2010) tutkivat kuuden eri maan opiskelijoiden vapaaehtoisuusihtien eroja ja totesivat, että vaikka altruismi olikin kaikkien maiden opiskelijoiden tärkein motiivi, se luokiteltiin eri tavoin eri maissa. Esimerkiksi suomalaiset opiskelijat luokittelivat altruismin tärkeämmäksi motiiviksi kuin viiden muun mukana olleen maan opiskelijat.

Tutkimuskenttä oli pitkään yksimielinen siitä, että altruismi on (suorasti tai epäsuorasti) syy vapaaehtoistyön tekemiseen, mutta nykyaikaisempi tutkimus osoittaa, että ihmisillä on myös egoistisia motiiveja (esim. Nassar-McMillan & Lambert 2003; Shye 2009). Egoistisilla motiiveilla tarkoitetaan sitä, että ihminen tekee vapaaehtoistyötä omista intresseistään lähtien kuten tyydyttääkseen omia tarpeitaan. Tällöin ihminen saa toiminnastaan jotakin hyötyä tai palkkioita itselleen. (Shye 2009.) Vapaaehtoistyöstä saadut palkkiot voivat olla sekä ulkoisia että sisäisiä. Muita auttamalla voi esimerkiksi kasvattaa psyykkistä, henkistä ja sosiaalista hyvinvointiaan. (Cnaan & Amroffell 1994.)

Rationaalisen valinnan näkökulma keskittyy tarkastelemaan hyötyjä, joita vapaaehtoistoiminta antaa (Prouteau & Wolff 2008). Vapaaehtoistoiminta nähdään tällöin tuottavana toimintana. Vapaaehtoistyöntekijät saavat palkkioita sen kautta, että he kasvattavat inhimillistä pääomaansa, sosiaalisia resurssejaan tai saavat psykologisia palkkioita. (Hustinx ym. 2010.) Etenkin liiketaloustieteellisesti orientoituneet tutkijat ovat sitä mieltä, että ihmiset tekevät vapaaehtoistyötä motiivinaan tietynlainen investointi (Han-

dy, Cnaan, Brudney, Ascoli, Meijs & Ranade 2000; Ziemek 2006). Investoinnilla tarkoitetaan sitä, että vapaaehtoistoiminnan motiiveina ovat esimerkiksi itsensä kehittäminen, taitojen oppiminen ja kokemukset, joiden avulla ihmiset lisäävät niin sanotusti omaa markkina-arvoaan. Investointimalleissa motiivien on katsottu liittyvän esimerkiksi työhön ja uraan. (Hustinx, ym. 2010; Phillips & Phillips 2000; Ziemek 2006.) Jotkut tutkijoista ovat esimerkiksi tarkastelleet miten ihminen voi vapaaehtoistoiminnan avulla edistää omaa uraansa (esim. Zakour 1994) ja toiset taas miten valmistumassa olevat opiskelijat pystyvät hankkimaan työelämän arvostamia taitoja ja piirteitä vapaaehtoistoiminnan kautta (Phillips & Phillips 2000). Investointinäkemysten mukaan vapaaehtoistyöntekijät haluavat kasvattaa inhimillistä pääomaansa esimerkiksi menestyäkseen paremmin työmarkkinoilla tai kasvattaakseen ansiotasoaan tulevaisuudessa (Day & Devlin 1998). Lisäksi myös sosiaalisia suhteita voidaan tarkastella investointina, sillä niiden avulla voidaan saavuttaa tulevaisuudessa omia tavoitteita esimerkiksi ammatillisesti. Ihmissuhteet nähdään tällöin keinoja saavuttaa hyötyä tulevaisuudessa. (Ziemek 2006.)

Panos-hyöty -mallien mukaan vapaaehtoistyöntekijä arvioi toiminnasta saatavia hyötyjä sekä toiminnasta aiheutuvia haittoja (Handy ym. 2000). Handy ja Mook (2010) tarkastelivat tutkimuksessaan toiminnan hyötyjä ja panoksia niin yksilöä kuin organisaatiotakin koskettavina. Yksilön saamiin hyötyihin kuuluvat altruistiset palkkiot toisin kuin rationaalisen valinnan teoriassa. Altruistiset palkkiot voivat liittyä siihen, että hyvän tekeminen ja auttamisen teko itsessään voivat saada ihmisessä aikaan mielihyvän tunnetta. Toisaalta ihmiset voivat saada mielihyvää esimerkiksi yhteisönsä auttamisesta, koska he näkevät toimintansa vaikutuksien kertautuvan yhteisössään. (Hustinx ym. 2010; Handy ym. 2000.) Muita henkilön saamia hyötyjä voivat olla esimerkiksi taloudellinen hyöty, sosiaalinen status, tyytyväisyys sekä sosiaaliset mahdollisuudet. Panostukset puolestaan voivat tarkoittaa esimerkiksi menetettyjä ansioita tai muuta taloudellista haittaa sekä muusta omasta vapaa-ajasta luopumista toiminnan vuoksi. (Handy ym. 2000.)

4.2. Monidimensioiset motivaatiomallit

Nykyisin vapaaehtoistyöntekijöiden motivaation uskotaan muodostuvan sekä altruistista että egoistista motiiveista. Motiiveja tarkastellaan yhä enenevässä määrin sisäisinä ja ulkoisina motiiveina sekä itseen suuntautuneina tai altruistisina jatkumoina. Esimerkiksi altruismi, oppiminen, ura ja sosiaaliset motiiviulottuvuudet esiintyvät nykyisin suurin

piirtein kaikissa vapaaehtoistyön motiivitutkimuksissa (Grönlund 2011). Useampia ulottuvuuksia sisältävien mallien mukaan motiiveja on useita, ja ne saavat yhdessä aikaan palkitsevan kokemuksen. Kaksitasoiset mallit osoittavat altruistisia sekä itsekkäitä motiiveja, ja monitasoiset mallit puolestaan monimutkaisempaa motiivien kokonaisuutta. (Prouteau & Wolff 2008.)

Monet tutkijat ovat luoneet erilaisia motivaatioryhmiä tai funktioita, joiden avulla motiiveja tarkastellaan (Grönlund 2011). Esimerkiksi Clary, Snyder, Ridge, Copeland, Stukas, Haugen ja Miene (1998) tarjosivat motiivien mittaamisen apuvälineeksi vapaaehtoisten funktioiden luetteloa, VFI-mittaria (The Volunteer Functions Inventory). Mittarin mukaan motivaatiota voidaan tarkastella kuuden eri ulottuvuuden kautta: arvot, ymmärrys, ura, sosiaalinen funktio, egoa suojeleva sekä egoa korostava funktio. Arvomotiivin mukaan toimitaan, koska omat henkilökohtaiset arvot lepäävät joko altruismiin tai humanitääriin huoleen toisista ihmisistä. Ymmärtäminen puolestaan korostaa toiminnan kautta oppimista. Henkilö motivoituu, koska toiminnan kautta opitaan tai harjoitetaan tietoja ja taitoja tai toiminnassa käytetään taitoja, joita ei tavallisesti käytetä. Ura-motiivi viittaa siihen, että henkilön tarkoituksena on hankkia uraan ja työhön liittyvää kokemusta, ja sosiaalisen ulottuvuuden mukaan toiminnan kautta voi vahvistaa tai luoda sosiaalisia suhteita. Egoa korostava funktio liittyy henkiseen kasvuun, ja egoa suojelevasta funktiosta motivoitunut henkilö taas tulee toimintaan mukaan, koska sen kautta voi käsitellä omia negatiivisia tunteitaan tai henkilökohtaisia ongelmiaan. (Hustinx ym. 2010; Music & Wilson 2008: 56–62.) Clary, Snyder, Ridge, Miene ja Haugen (1994) sekä Houle kumppaneineen (2005) toteavat, että funktionaalisen näkökulman mukaan eri ihmisillä voi olla erilaisia motiiveja samassakin vapaaehtoistoiminnassa ja jotkut motiiveista voivat olla merkityksellisempiä kuin toiset.

Vapaaehtoistoimintaa voidaan tarkastella myös prosessina kuten Snyder ja Omoto (1992; 2008). Snyderin ja Omoton prosessimalli tarkastelee vapaaehtoistoiminnan vaikutuksia sekä yksilön, yhteisön, organisaation että yhteiskunnan kannalta. Prosessimalli koostuu kolmesta tasosta: edeltävä, kokemus ja seuraus. Yksilönäkökulman ensimmäisellä tasolla tarkastellaan ketkä vapaaehtoistyötä tekevät sekä miksi he osallistuvat. Toinen taso puolestaan keskittyy vapaaehtoistyöntekijöiden kokemuksiin vapaaehtoistoiminnastaan, ja kolmannella tasolla tarkastellaan vapaaehtoistyön seurauksia, jolloin huomion kohteena ovat muutokset vapaaehtoistyöntekijöiden asenteissa, tietämyksessä ja käyttäytymisessä. Mallin yhteisöulottuvuudessa tarkastelussa ovat esimerkiksi ryhmän jäsenyys ja normit, auttamissuhteet sekä mahdolliset muutokset vapaaehtoistyöntekijän sosiaalisessa verkostossa. Organisaatiotasolla puolestaan tarkastellaan esimerkiksi

vapaaehtoisorganisaation rekryointistrategioita, organisaatiokulttuuria ja vapaaehtoistyöntekijöiden säilyttämistä. Yhteiskunnallisen ulottuvuuden kiinnostuksen kohteena taas ovat ideologiat, palvelujen ehdot ja ohjelmien kehittäminen sekä vaikutuksista sosiaalinen pääoma ja taloudelliset säästöt yhteiskunnalle. (Snyder & Omoto 2008.) Prosessimallin mukaan vapaaehtoistyöhön osallistumiseen vaikuttavat henkilön aikaisemmat kokemukset, vallitsevat olosuhteet, henkilökohtaiset motiivit ja henkilön sosiaaliset tarpeet. Motivaatiota tarkastellaan neljän funktion (sosiaalinen, arvo, tieto ja suojeleva) avulla. Sosiaalinen funktion mukaan henkilö lähtee toimintaan mukaan esimerkiksi saadaakseen ystäviä tai vahvistamaan sosiaalisia siteitään. Hän voi myös alun perin lähteä mukaan toimintaan, koska hänen ystävänsäkin ovat mukana vapaaehtoistoiminnassa. Arvot liittyvät esimerkiksi altruistiseen haluun toimia yhteiskunnan hyväksi ja tietofunktio puolestaan haluun lisätä tietoa tai ymmärrystä kyseessä olevasta aihepiiristä. Suojelevan funktio taas viittaa esimerkiksi ihmisen haluun kohdata omia henkilökohtaisia pelkojaan. (Snyder & Omoto 1992.)

4.3. Suomalaisten vapaaehtoistoimijoiden motiivit

Eri maiden vapaaehtoistyöntekijöiden motiiveilla on huomattu olevan eroja (esim. Hustinx, Handy, Cnaan, Brudney, Pessi & Yamauchi 2010; Ascoli & Cnaan 1997), joten seuraavaksi tutustutaan hieman lähemmin suomalaisten vapaaehtoistyöntekijöiden motiiveihin. Suomalaisten vapaaehtoistyöntekijöiden motivaatiota ovat 2000-luvun aikana tutkineet esimerkiksi Pessi ja Oravasaari (esim. 2010), Yeung (esim. 1999; 2004), Grönlund (esim. 2011), Hokkanen (esim. 2003b) ja Nylynd (esim. 2000). Kansainvälisissä vertailuissa suomalaiset ovat olleet mukana muun muassa Ficherin ja Jungin (2001) tutkimuksessa sekä Hustinxin, Handyn, Cnaanin, Brudneyn, Pessin ja Yamauchin (2010) edellä mainitussa kuuden maan opiskelijoiden motiiveja vertailevassa tutkimuksessa. Anne Birgitta Yeung (nyk. Pessi) on mahdollisesti (kansainvälisestikin) tunnetuin sekä tuotteliain vapaaehtoistoimijoiden ja auttamistoiminnan tutkija Suomessa, joten suomalaisten vapaaehtoistoimijoiden motiiveista voidaan luoda kuvaa hänen tutkimuksiensa kautta.

Yeung kehitti väitöstutkimuksessaan (2004) vapaaehtoistyöntekijöiden motivaation timanttimallin syvähaastatteluiden avulla. Timanttimallin tavoitteena on ymmärtää vapaaehtoistoimijoiden yksilötason motivaatiokokemuksia sekä merkityksiä ja lähestyä motivaatiota kokonaisvaltaisena, vuorovaikutteisena ja monipuolisena ilmiönä. Vapaa-

ehtoistoiminnan motivaatioulottuvuuksia on timanttimalin mukaan yhteensä neljä: saaminen - antaminen, jatkuvuus - uuden etsintä, pohdinta - toiminta sekä läheisyys - etäisyys. Puolet edellä mainituista motivaation ääripäistä kuvaavat henkilön suuntautumisista ulospäin kohti sosiaalista piiriä, toimintoja, uusia sisältöjä ja toisille antamista. Sisäänpäin kohdistuvat motivaation ääripäät puolestaan tarkoittavat pohdiskelua, etäisyyttä toisista, tuttujen teemojen jatkuvuutta ja itselle saamista. Yeung löysi väitöstutkimuksessaan yhteensä 767 motivaation merkitysyksikköä, jotka hän jaotteli 47 eri kattoiteeman alle. Jokainen merkitysyksikkö sijoittui timanttimalin dimensioiden ääripäihin tai niiden keskelle. (Yeung 2005; 2004.) Tutkimuksessa esiintyneet kattoteemat esitellään taulukossa 3.

Taulukko 3. Timanttimalin motiiviteemat (Yeung 2005: 124–125).

Saaminen (67)	Antaminen (98)	Saaminen-antaminen (68)
itsensä toteuttaminen	erityistarpeet (tietty kohde)	keskinäinen apu
henkilökohtainen hyvinvointi	halu auttaa	hyvä mieli
toimintamuotojen palkitsevuus	toive auttamishalun leviämisestä	antamisen kautta saaminen
emotionaaliset palkkiot	altruistinen luonne	henkilökohtainen kasvu
ryhtiä ajankäyttöön	vastavuoroinen auttaminen	
työkokemus	elämäkokemukset	
Jatkuvuus (45)	Uuden etsintä (83)	
aihepiirin tuttuus	uuden teeman kiinnostavuus	
positiiviset kokemukset	vastapaino	
elämäkulkku	laajennusta elämänpäiriin	
identiteetti	uuden oppiminen	
jatke palkkatyölle	oma muutos	
hyvinvoinnin ylläpito		
Etäisyys (11)	Läheisyys (113)	
joustavuus	ryhmään kuuluminen	
epäbyrokraattisuus	uusien ihmisten tapaaminen	
yhteistoiminta, riittävä etäisyys	ryhmähenki	
	sanallinen vuorovaikutus	
	toiminnan sosiaalisuus	
	sosiaalisen vuorovaikutuksen edistäminen	
Pohdinta (12)	Toiminta (42)	Pohdinta-toiminta (98)
arvot taustana	vapaa-ajan täyttäminen	arvot toiminnassa
roolimallit	toiminnallisuus	evankelisointikanava
oma henkinen kasvu	organisointitapa	hengellinen välikappale
omien asioiden läpikäynti		hengellisyys toiminnassa

Kuten taulukosta 3 ilmenee, saaminen -ulottuvuuteen kohdistui yhteensä 67, antamiseen 98 ja saaminen-antaminen -ulottuvuuteen 68 merkitysyksikköä. Esimerkiksi itsensä toteuttamisen mahdollisuudet, hyvinvoinnin lisääntyminen positiivisten kokemusten seurauksena sekä erilaiset emotionaaliset palkinnot ilmenivät saaminen -ulottuvuudessa. Antaminen oli varsin suosittu motiiviulottuvuus ja siihen liittyivät muun muassa yleinen auttamishalu sekä erityiseen, tiettyyn ryhmään kohdistuva auttamistoiminta. Haastateltavat myös halusivat toimia, koska heitäkin oli autettu, ja lisäksi auttamishalua haluttiin myös jakaa. Saaminen-antaminen puolestaan tarkoittaa auttamisen kautta itselle saamista kuten henkilökohtaista kasvua ja vastavuoroista auttamista.

Jatkuvuus -ulottuvuuteen kohdistui 45 ja uuden etsintä -ulottuvuuteen 28 merkitysyksikköä. Jatkuvuuden kattoteemoihin sisältyy se, että henkilökohtaisella elämäncululla ja esimerkiksi vanhempien antamalla mallilla on merkitystä vapaaehtoistyön tekemiselle. Vapaaehtoistoimintaa voi myös olla jatko omalle palkkatyölle tai kanava ylläpitää omaa hyvinvointia. Uuden etsintä -ulottuvuudessa korostuvat halu uusiin kokemuksiin ja vastapainon saamiseen muille elämäncpiireille. Myös haasteiden kohtaaminen ja uusien asioiden oppiminen sekä henkilökohtainen kasvu kuuluvat uuden etsintä -ulottuvuuteen.

Etäisyys -ulottuvuuteen sijoittui vain 11 merkitysyksikköä, mutta toisaalta Yeung ei omien sanojensa mukaan edes osannut odottaa etäisyys -ulottuvuuden nousevan esiin tutkimuksessaan. Etäisyydellä tutkimukseen osallistuneet vapaaehtoistyöntekijät viittasivat esimerkiksi siihen, että he voivat asettaa rajoja toiminnalleen sekä pitää auttamisesta huolimatta etäisyyttä muihin ihmisiin sekä osittain myös toimintaan sitoutumiseen. Läheisyys -ulottuvuus oli tutkimuksen suosituin motiividimensio 113 yksiköllään. Useat Yeungin haastattelemat vapaaehtoiset kokivat, että kuuluminen ryhmään, ryhmähenki ja muut sosiaaliset tekijät olivat keskeinen motivaatiolähde. Lisäksi uusien tuttavuuksien saaminen oli tärkeää.

Pohdinta- ulottuvuuteen sisältyvät esimerkiksi halu omien asioiden läpikäyntiin toiminnan kautta, oma henkinen kasvu sekä toiminnan soveltuminen omaan arvomaailmaan. Ulottuvuus sisälsi yhteensä 12 mainintaa ja neljä kattoteemaa. Toiminta -ulottuvuuteen sijoittui 42 merkitysyksikköä. Vapaaehtoistoiminta oli haastateltaville esimerkiksi vapaa-ajan täyttämistä sekä toiminallisuutta. Pohdinta-toiminta -dimensioon (33 merkitysyksikköä) liittyy Yeungin tutkimuksen haastateltavien uskollinen tausta, sillä toiminta antaa esimerkiksi mahdollisuuden toimia hengellisenä välikappaleena sekä kanavan evankelioinnille. Kokonaisuudessaan toiminnassa arvostettiin nimenomaan hengellisyyttä. (Yeung 2005: 109–118, 124–125.)

Timanttimalin pääajatuksena on, että vapaaehtoistoimijoiden motiivit ovat yksilöllisiä ja muuttuvia. Yeung korostaa niin 2004 vuoden tutkimuksessaan kuin yhdessä Oravasaarenkin kanssa vuonna 2010 tehdyssä tutkimuksessa (Pessi & Oravasaari 2010: 154–155), että moninaista motivaatiota voidaan hahmottaa juuri timanttimalin eri vastinparien kautta. Vastinparit ovat jatkumojia, eli toinen ääripää ei sulje toista pois vaan usein molemmat motivaation ulottuvuudet esiintyvät rinta rinnan toiminnan arjessa. Yksilöt voivat ikään kuin vaeltaa vapaaehtoiskokemustensa aikana dimensioiden eri puolilla, jolloin motivaatio muuttuu.

Pessin ja Oravasaaren (2010) laajassa sosiaali- ja terveysalan järjestöjen vapaaehtoistoimintaa koskevassa kyselyssä motivaatio-osiossa pohjana käytettiin vapaaehtoistyöntekijöiden motivaation timanttimalia. Kyselyssä vastaajaa pyydettiin ensin kertomaan miksi hän lähti mukaan vapaaehtoistoimintaan. Mukaan lähtemistä kuvaavissa vastauksissa tärkeimmäksi teemaksi nousi halu auttaa. Muut kaksi vastauksissa runsaasti esiintynyttä teemaa olivat oma kokemus (esim. oma sairaus ja vertaistuki) sekä murros elämässä (esim. eläkkeelle jääminen). Seuraavassa vaiheessa tutkimuksessa pyydettiin arvioimaan miten tärkeäksi timanttimalin eri ulottuvuudet määritetään. Vastaajien vapaaehtoistoiminnan motivaatio painottui erityisesti kolmeen teemaan: antamiseen, toiminnallisuuteen ja jatkuvuuden etsintään. Tutkimustulosten mukaan peräti kaksi kolmesta toimijasta koki antamisen toimintansa motiivina erittäin tärkeäksi. Myös seuraavat koettiin lähes yhtä tärkeiksi: pohdinnallisuus, läheisyys, uuden etsintä ja saaminen. Etäisyys puolestaan oli harvinaisempi motiivi.

Tutkimuksen kokonaistuloksissa pohdinnallisuus, uuden etsintä ja läheisyys painottuvat tasaisesti sekä miesten ja naisten vapaaehtoistoiminnan motiiveissa, sillä molemmissa ryhmissä reilu kolmannes koki motiivit erittäin tärkeäksi. Miehillä toiminnallisuus oli naisia tärkeämpää. Miehet arvottivat toiminnallisuuden itse asiassa huomattavan tärkeäksi, sillä kaksi kolmesta koki sen erittäin tärkeäksi. Myös jatkuvuus oli miehille vapaaehtoistoiminnan motiiveissa keskeisempää kuin naisille, sillä yli puolet miehistä koki tämän motiivin erittäin tärkeäksi. Lisäksi toiminnan sosiaalinen ulottuvuus oli miehille naisia tärkeämpää siinä mielessä, että heistä harvemmat kokivat etäisyyden vapaaehtoistoimintansa motiiviksi. Naisille puolestaan saaminen ja antaminen olivat tärkeämpiä kuin miehille. (Pessi & Oravasaari 2010: 145–147, 158.)

4.4. Vakava vapaa-aika ja vapaaehtoistoimijoiden motiivit

Ensimmäinen vapaaehtoistoimijoiden motivaatiota tyypittelevä määritelmä on Stebbinsin vapaa-ajan näkemyksen mukaan intresseihin jako. Vapaaehtoistoimijat ovat motivoituneet jostakin seuraavasta kuudesta syystä: ihmiset, ideat, asiat, kasvit, eläimet tai ympäristö/luonto. Jokainen syy, tai näiden syiden kombinaatio, tarjoaa vapaaehtoisille mahdollisuuden harjoittaa altruistisen toiminnan avulla kyseistä tiettyä intressiä. Siksi esimerkiksi eläimistä kiinnostunut vapaaehtoinen viehättyy eläimiin suuntautuvasta toiminnasta. Vapaaehtoistoimintaa ei kuitenkaan pystytä selittämään pelkästään intressin avulla, joten tarvitaan myös muita tarkasteltavia ulottuvuuksia. Stebbinsin vapaa-ajan kolmen muodon kautta (projektimainen, vakava ja epämuodollinen vapaa-aika) voidaan tarkastella toimijoiden motivationaalista ja kontekstuaalista kivajalkaa. Vapaa-ajan muotojen ja intressien kautta voidaan luoda 18 erilaista vapaaehtoistoimijoiden ja -toiminnan tyyppiä. Nämä 18 erilaista vapaaehtoistoiminnan tyyppiä puolestaan voidaan jaotella intressin perusteella vakavan vapaa-ajan vapaaehtoistoimintaan (eli uravapaaehtoistoimintaan), materiaaliseen epämuodolliseen vapaaehtoistoimintaan (toimitaan asioiden kanssa) ja projektimaiseen ympäristövapaaehtoistyöhön. (Stebbins 2011.) Stebbinsin (esim. 2004: 1–2; 2001) mukaan vapaaehtoistyöntekijät ovat vapaa-ajan käsitteiden mukaisesti motivoituneet joko altruististen tai itseen kohdistuvien motiivien kautta, ja molemmat ulottuvuudet ovat löydettävissä kaikista kolmesta vapaa-ajan muodosta ja niihin sisältyvästä vapaaehtoistoiminnasta. Itseen kohdistuvat motiivit tarkoittavat henkilökohtaisia ei-materiaalisia palkkioita kuten tyytyväisyyttä, kehittymistä (oppiminen, uuden ja arvokkaan taidon saaminen) sekä jo olemassa olevien taitojen tietojen käyttämistä.

Kaikella vakavan vapaa-ajan toiminnalla on omat omaleimaiset palkkionsa, joita toiminta ihmiselle antaa. Vakavan vapaa-ajan aktiviteeteillä on myös omat jännitteensä, epämiellyttävyytensä ja pettymyksensä, jotka jokaisen osallistujan on itse kohdattava. Negatiivisista puolista huolimatta toiminta voidaan kokea erittäin tyydyttäväksi, koska se vastaavasti voi antaa hyvin voimakkaita palkkioita tekijälleen. Jos palkkiot koetaan suurempina kuin haitat, ihminen kokee vakavan vapaa-ajan tyydyttävänä. Toiminnan merkitys ihmiselle sekä hänen oma motivaationsa vievät siis voiton haittapuolista. Vakavan vapaa-ajan palkkioita on yhteensä kymmenen, ja niistä seitsemän kuuluu henkilökohtaisiin palkkioihin ja kolme sosiaalisiin palkkioihin. (Stebbins 2011; Gould, Moore, McGuire & Stebbins 2008.) Vakavan vapaa-ajan palkkiot on esitelty taulukossa 4.

Taulukko 4. Vakavan vapaa-ajan palkkiot (Stebbins 2011; Gould ym. 2008).

Henkilökohtaiset palkkiot	Sosiaaliset palkkiot
<ol style="list-style-type: none"> 1. Itserikastuminen (prosessi, jonka avulla lisääntään älyllisiä tai henkisiä resursseja) 2. Itsensä toteuttaminen (uniikkien hankittujen taitojen, tietojen ja kykyjen hyödyntäminen sekä niiden tunnistaminen) 3. Itseilmaisu (taitojen ja kykyjen käyttäminen, tietämys jo kehittynyt) 4. Minäkuva (tunnettu toisten keskuudessa osavana osallistujana, oman roolin tunnistaminen) 5. Mielihyvä (yleisluontoisen nautinnon ja syvän tyydytyksen kombinaatio) 6. Elpyminen, uudistuminen (kasvu, elpyminen vakavan vapaa-ajan kautta päivän työn jälkeen) 7. Taloudelliset palkkiot (toiminnasta) 	<ol style="list-style-type: none"> 8. Sosiaalinen viehätysvoima (yhteisöllisyys muiden osallistujien kanssa, kuuluminen toiminnan sosiaaliseen maailmaan) 9. Ryhmän aikaansaannokset (ryhmä saa valmiiksi projektin, tunne auttamisesta, tarpeellisuuden tunne, altruistisuus) 10. Osallistuminen ryhmän ylläpitoon ja kehittämiseen (sisältää tunteet auttamisesta, tarpeellisuuden tunteesta, altruistisuuden tunteesta toiminnassa)

Taulukossa 4 esitettyjen palkkioiden painotukset ja tärkeys voivat vaihdella sekä toiminnan että toimijan (amatööri, harrastaja, vapaaehtoinen) mukaan. Useissa tutkimuksissa vakavaan vapaa-aikaan osallistujien kokemuksissa tärkeimmäksi palkkioksi nousee itserikastuminen ja toiseksi mielihyvä. Tällaisia palkkioita saadakseen osallistujien on saavutettava toiminnassaan riittävän tasoiset ja relevantit tiedot, taidot ja kokemus, sekä oltava asemassa, joissa näitä voi hyödyntää. (Stebbins 2011; Gould ym. 2008.)

Kuten edellä jo mainittiin, vakava vapaa aika ei kuitenkaan ole pelkästään iloa, sillä se sisältää myös varjopuolensa. Koska toiminnan kautta on mahdollisuus hankkia taitoja ja tietoja, se voi tuoda mukanaan myös haittoja. (Stebbins 2001.) Tosin vaikka teoreettista keskustelua haitoista on käyty, tutkimustietoa haittojen ilmenemisestä ja yhteyksiä vakavan vapaa-ajan vapaaehtoistoiminnan kontekstissa on varsin vähän olemassa (Misener ym. 2010). Misenerin ja kumppaneiden haastattelututkimukseen osallistui 20 uravapaaehtoistyöntekijää. Vapaaehtoistoiminnan negatiiviset kokemukset jaettiin seuraavien yläotsikoiden alle: ihmissuhteet, järjestölliset prosessit, aika ja toimintavaatimukset sekä vapaaehtoistyöhön vaadittavat todistukset (pätevyyydet). Tutkimuksessa nousi esiin etenkin ihmissuhteisiin liittyviä ongelmia ja ristiriitoja esimerkiksi yhteisön sisällä tai vapaaehtoistoiminnan kohteiden taholta. Järjestöön suuntautuvat kokemukset puolestaan liittyivät esimerkiksi sääntöihin, rakenteeseen tai hierarkioihin. Ajankäytössä ongelmalliseksi nousi esimerkiksi tunne siitä, että toiminta on puolipakotettua. Lisäksi

jokunen tutkimukseen osallistujista mainitsi toiminnan negatiiviseksi puoleksi myös erilaisten asiakirjojen vaateen (esim. ensiapukortti tai valmentajatodistus). Tutkimuksen osallistujasta viisi ilmoitti, että toimintaan ei liity negatiivisia kokemuksia, joten kaiken kaikkiaan esiin tuli varsin vähän negatiivisia kokemuksia. Tosin voi hyvinkin olla, että huonoja kokemuksia omaavat olivat jo lähteneet organisaatiosta. (Misener ym. 2010.) Bendlen ja Pattersonin (2008) tutkimus puolestaan täydentää edellistä toiminnasta aiheutuvien mahdollisten haittojen listausta etenkin uravapaaehtoisina johtotehtävissä toimivien henkilöiden kokemalla kuormittumisella ja stressillä. Mahdollisista haitoista huolimatta vakavan vapaa-ajan näkemyksen mukaan on kuitenkin tärkeintä, että toiminnan hyödyt ovat suuremmat kuin haitat.

5. TUTKIMUKSEN DIABETESKONTEKSTI

Diabetes on heterogeeninen sairaus, jonka alaryhmistä suurimmat ovat tyypin 1 diabetes ja tyypin 2 diabetes. Molemmille alalajeille yhteinen piirre on kohonnut veren sokeripitoisuus sekä verensokeripitoisuuden kohoamisesta ja muista aineenvaihduntahäiriöistä aiheutuvat lisäsairaudet. (Himanen & Ilanne-Parikka 2003: 7.) Tyypin 1 diabetes ja tyypin 2 diabetes ovat elinikäisiä sairauksia. Molempia voidaan kuitenkin hoitaa siten, että diabeetikko voi elää täysipainoista ja normaalia elämää. (DEHKO 2000-2010 2010: 22.) Vuonna 2007 hoidon piirissä olevia diabetesta sairastavia henkilöitä oli yhteensä lähes 300 000. Diabetesta sairastavia henkilöitä saattaa kuitenkin todellisuudessa olla lähes tuplamäärä nykyiseen (noin 500 000–600 000), sillä väestötutkimusten perusteella tiedetään, että kaikista tyypin 2 diabetesta sairastavista vain noin puolet on diagnosoitu ja hoidon piirissä. (Koski 2010: 6.)

Diabeteksen hyvä hoitotasapaino on avainasemassa sairauden kanssa elämisessä sekä lisäsairauksien estämisessä (Rintala, Himanen, Jokela, Luukkanen, Niittyniemi, Nikkanen & Seppänen 2006: 6). Diabeteksen päivittäinen hoitaminen on vaativaa ja edellyttää diabeetikolta tietoa, taitoa, jaksamista ja motivaatiota. Diabeetikon ja terveydenhuollon välillä on olemassa selkeä työnjako siitä, että diabeetikko itse vastaa päivittäisestä diabeteksen hoidostaan ja terveydenhuollon tehtävänä puolestaan on arvioida diabeetikolle sopiva hoito sekä antaa hoidonohjausta, lääketieteellistä seuranta ja tukea sekä hoitovälineitä ja lääkeresepit. (DEHKO 2000–2010 2010: 22.)

5.1. Suomen Diabetesliitto ry sosiaali- ja terveysalan järjestönä

Termejä järjestö ja yhdistys käytetään usein synonyymien tavoin, mutta ne voidaan myös erotella toistaan siten, että järjestö koostuu useammista jäsenyhdistyksistä ja yhdistys taas henkilöjäsenistä (Harju 2003: 13). Suomalaiselle yhdistyksille on hyvin tyypillistä kuulua alueelliseen tai valtakunnalliseen keskusjärjestöön, sillä järjestäytyneisyys ja moniportaisuus ovat suomalaisen järjestökentän ominaispiirteitä (Vuorinen ym. 2006: 11, 33). Suomessa yhdistysten jäsenenä on noin kymmenen prosenttia kansalaisista ja luottamustehtävissä toimii noin kaksi prosenttia aikuisväestöstä. Yhteensä joka neljäs täysi-ikäisistä osallistui vuoden ajanjakson aikana jollain tapaa sosiaali- ja terveysjärjes-

töjen toimintaan, ja järjestöt tavoittavat kaiken kaikkiaan noin miljoona ihmistä. Useimmiten sosiaali- ja terveysyhdistysten jäsenet ovat jollain tavalla asianosaisia kyseisestä sairaudesta tai vammasta esimerkiksi oman tai läheisensä kokemuksen kautta, ja vain vajaa kymmenesosa jäsenistä on muita kuin ”asianosaisia”. (Särkelä 2011: 289–293.)

Järjestöt ja yhdistykset ovat osa suomalaista yhteiskunnallista hyvinvointia sekä sen myötä tärkeitä toimijoita julkisen ja yksityisen sektorin rinnalla (Rönneberg 1999: 90; Hokkanen 2003a: 254–255). Möttösen ja Niemelän (2005: 67–76) mukaan järjestötoiminnan tehtäviä ovat sosiaalisen pääoman ja hyvinvoinnin lisääminen, välittämisen ja jakamisen kanavien tarjoaminen, identiteetin rakennusaineiden tarjoaminen, osallisuuden väylien luominen, äänettömien äänenä toimiminen, toivon tuottaminen sekä innovaatiomooottoreina toimiminen. Dufva (2003: 17) puolestaan nostaa sosiaali- ja terveysalan järjestötoiminnan tärkeimmiksi tehtäväalueiksi jäsenistön edunvalvonnan, vertaistoiminnan, vapaaehtoistoiminnan mahdollistamisen, asiantuntijuuden eli kehittämis- ja tutkimustoiminnan, hyvinvointipalveluiden tuottamisen sekä kansainvälisen toiminnan ja yhteistyön. Järjestöjen toiminnasta puhuttaessa on syytä korostaa myös yksilönäkökulmaa, sillä esimerkiksi ihmisten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuudet sekä yhteisöllisyyden lisääminen järjestöjen tärkeitä perustehtäviä (ks. esim. Harju 2003: 69, 87–90, 116). Julkisen sektorin toimijat puolestaan odottavat järjestöjen toimivan merkittävänä palveluntuottajia tai kunnan tarjoamia palveluiden täydentäjänä (Möttönen & Niemelä 2005: 153). Tyypillisiä sosiaali- ja terveysalan järjestöjen tarjoamia palveluita ovat asumispalvelut, kuntoutuspalvelut, kotona asumisen ja omaisten tukeminen, päivä- ja työtoiminta, kriisipalvelut sekä lomatoiminta.

Paikallistasolla järjestöjen merkittävimpiä toimintamuotoja ovat vapaaehtoistoiminta sekä harrastus- ja virkistystoiminta. Myös edunvalvonta ja vaikuttamistoiminta ovat järjestöjen keskeisiä tehtäviä. (ks. Vuorinen ym. 2006: 37, 40, 78–80.) Potilasjärjestöjen toiminta painottuu yhdistyksiin, joiden toiminnan pääasiallisena tarkoituksena on usein toimia sairastuneiden ja heidän omaistensa edustajana. Potilasjärjestöjen toiminnan tavoitteena on ennen kaikkea tarjota neuvontaa, ohjausta, koulutusta ja sopeutumisvalmennusta sairastuneille. (Mikkonen 2009: 56.) Potilasjärjestöjen toimintaan liittyy keskeisesti myös vertaistuen käsite. Mikkonen (2009: 4) kuvaa vertaistukea samankaltaisessa elämäntilanteessa olevien ihmisten toisilleen antamaksi kokemukseen perustuvaksi tueksi, joka toimii julkisten palvelujen rinnalla. Vertaistuen muotoja ovat esimerkiksi ensitietoryhmät, sopeutumisvalmennukset, tukihenkilötoiminta, vertaistukiryhmät ja muut tukiryhmät.

Suomen Diabetesliitto ry on kansanterveys- ja potilasjärjestö, joka koostuu yhteensä 113 jäsenyhdistyksestä ja diabetesyhdistykset puolestaan henkilöjäsenistä. Vuoden 2011 helmikuussa paikallisia diabetesyhdistyksiä oli 107, valtakunnallisia yhdistyksiä kaksi ja ammatillisia jäsenyhdistyksiä neljä. Diabetesyhdistysten kokonaishenkilöjäsenmäärä vuoden 2010 lopussa oli yhteensä 59 092. Jäsenistöstä on naisia 59 % ja miehiä 41 %. (Tiedotuslehti 1/2011: 17.)

Suomen Diabetesliitto ry:n toiminta jakautuu järjestötoimintaan ja kuntoutus-, koulutus- ja asiantuntijatoimintaan. Diabetesliitto toimii yhteiskunnallisena vaikuttajana, diabetesosaamisen edistäjänä ja diabeetikon tukijana. Liiton päätavoitteena on diabeteksen voittaminen, hyvän hoidon takaaminen sekä diabeetikoiden ja heidän perheidensä tukeminen. Myös diabeteksen ehkäisy ja kansanterveyden edistäminen ovat keskeisiä toiminnan painopisteitä. (Diabetesliiton toimintakertomus 2009: 1.) Jokainen Suomen Diabetesliitto ry:n jäsenyhdistys on itsenäinen rekisteröity yhdistys. Tämän tutkimuksen haastateltavat ovat kaikki paikallisten diabetesyhdistysten hallituksen jäseniä. Jokainen haastateltavista on toimijana eri yhdistyksessä, ja yhdistysten koot ja toimintamuodot vaihtelevat esimerkiksi yhdistyksen toimialueen asukasmäärän mukaan. Taustayhdistyksiä ei kuitenkaan esitellä tässä tutkimuksessa tarkemmin haastateltavien anonyymiteetin turvaamiseksi.

5.2. Diabeteshoitajan ammatti

Diabeteshoitajat Ry:n rekisterin mukaan maaliskuussa 2006 diabeteshoitaja -nimikkeellä toimi 188 päätoimista ja 424 osapäivätoimista terveydenhuollon ammattilaista. Useimmiten diabeteshoitaja on se terveydenhuollon ammattilainen, joka vastaa diabeetikon omahoidon onnistumisesta, arvioi hoidon onnistumista sekä koordinoi diabeetikon hoidon ohjausta. Diabeteshoitajalla on siis kokonaisuudessaan tärkeä rooli diabeetikoiden hoidossa ja omahoidon ohjauksessa. Diabeetikon omat omahoidontaidot puolestaan nousevat ratkaisevaan asemaan hoidon toteuttamisessa sekä onnistumisessa. Huono hoitotasapaino sekä tyypin 1 diabeteksessa että tyypin 2 diabeteksessa lisää riskiä sairastua diabeteksen lisäsairauksiin, joiden hoitokustannukset ovat 67 % diabeteksen hoitokustannuksista. (Rintala ym. 2006: 6.) Lisäsairauksien vaikutukset henkilön omaan terveyteen, elämänlaatuun ja elämän pituuteen ovat tietenkin merkittävimmät huonon hoitotasapainon haittavaikutuksista (Himanen & Ilanne-Parikka 2003: 7).

Diabeteshoitaja -nimike ei ole virallinen, vaikka sen auktorisointia on vaadittu jo vuosia Periaatteessa terveydenhuollon organisaation esimiestasoo voi nimetä kenet tahansa hoitotyöntekijän diabeteshoitajaksi, sillä nimikkeen käytölle ei Suomessa ole olemassa yhtenäisesti sovittuja kriteereitä tai kvalifikaatiovaateita (Rintala ym. 2006: 6; Tuomi 2003: 18). Diabeteshoitaja-nimike on kuitenkin vakiintunut käytössä vuosien mittaan, vaikkakin sitä voidaan käyttää hyvin erilaisin kriteerein. Virallisimmillaan nimike on työnantajan tiettyä tehtävää kuvaava virkanimike (Tuomi 2003: 9).

Diabeteshoitajina toimivat tarvitsevat diabeteshoitotyön erikoisosaamista (Rintala ym. 2006: 12). Rintalan ja kumppaneiden (2006: 6) mukaan diabeteshoitajan työn haasteellisuuden ja vastuullisuuden vuoksi diabeteshoitajan tulisi olla diabeteshoitotyön erikoissairaanhoitaja, jolla on diabetestyön erikoisosaamista ja jonka tehtäviin kuuluu välitön diabeetikoiden hoito ja omahoidon ohjaus, muun henkilökunnan koulutus, ohjaaminen ja konsultointi sekä diabetesalan tutkimus- ja kehittämistoiminta.

Diabeteshoitajan asiantuntijuus muodostuu koulutuksen ja työkokemuksen kautta. Eräs väylä diabeteksen erityisosaamisen hankkimiseen on diabeteksen ehkäisyn ja hoidon ammatillisten erikoistumisopintojen suorittaminen ammattikorkeakoulussa, mutta sen lisäksi tarvitaan myös käytännön työkokemusta. Toisaalta pitkä työkokemus diabeteshoitajan tehtävästä sekä lisä- ja täydennyskoulutukseen osallistuminen antavat valmiuksia diabeteshoitajan työhön. (Rintala ym. 2006: 34.) Tuomi lisää diabeteshoitajan urapolkuihin vielä ammattikorkeakoulujen koordinoiman oppisopimuskoulutuksen sekä työkokemuksen (Tuomi 2003: 31). Diabeteshoitajan erikoisosaamista voi kartuttaa myös esimerkiksi Suomen Diabetesliitto ry:n kursseilla tai sairaanhoitopiirien järjestämällä lisäkoulutuksilla (Rintala ym. 2006: 12). Myös muun muassa Diabeteshoitajat ry sekä terveydenhuollon organisaatiot järjestävät diabetesalan täydennyskoulusta (Himannen & Ilanne-Parikka 2003: 11).

5.2.1. Diabeteshoitajan työnkuva

Kuten edellä todettiin, diabeteshoitajan työtä ei ole virallistettu eikä sille ole määritetty virallisia kvalifikaatiovaatimuksia (esim. Rintala ym.2006). Diabeteshoitajan kvalifikaatioiden ja työnkuvien määritelmiä ovat kuitenkin pyrkineet luomaan useat tahot. Rintalan ym. (2006: 12) raportissa Diabeteshoitajat ry:n nimeämä työryhmä määritteli diabeteshoitajan tehtävän seuraavasti:

” Diabeteshoitajalla on diabeteshoitotyön erityisasiantuntemus. Hän osallistuu sekä kliiniseen diabeteshoitotyöhön että sen kehittämiseen itsenäisesti ja osana moniammatillista työryhmää. Diabeteshoitaja toimii hoitotyön asiantuntijana hoitotiimissä, yksikössään sekä organisaatiossa. Hän suunnittelee, toteuttaa, arvioi ja kehittää itsenäisesti ja yhteistyössä eri ammattiryhmien kanssa diabeetikoiden hyvän hoidon toteutumista ja ennaltaehkäisevän työn kehittämistä. Diabeteshoitaja edistää asiantuntijuudellaan paikallista ja alueellista yhteistyötä. Lisäksi hän toimii sovitusti voimavarana ja konsulttina yksikkönsä hoitohenkilökunnalle sekä yksittäisten diabeetikoiden hoitoa koskevissa kysymyksissä että diabeteshoitotyön laadun kehittämisessä. ”

St Vincentin julkilausuma puolestaan syntyi, kun Euroopan terveysturvallisuusko-koontuivat yhdessä potilasjärjestöjen ja diabetesasiantuntijoiden kanssa Italian St Vincentissä vuonna 1992. Diabeteksen lisääntymisestä johtuva huoli synnytti julkilausuman, joka sisältää diabeteksen hoidon ja ehkäisyn tavoitteet Euroopassa. Vaateet ja haasteet diabeteshoitajille St Vincentin julkilausuman mukaan ovat diabeteshoitotyön kehittäminen, moniammatillinen yhteistyö, konsultin rooli, oman asiantuntijuuden ylläpito, tutkimustiedon käyttö, opetus- ja ohjaus- sekä niiden arviointimenetelmien kehittäminen, kansallinen ja kansainvälinen aktiivisuus sekä tiedottaminen ja julkaisutoiminta. (Tuomi 2003: 21–22.)

Julkilausuma kiinnittää erityistä huomiota koulutuksen ja ohjauksen merkitykseen diabetestyössä sekä korostaa diabeteshoitajien yhä kasvavaa merkitystä diabeetikoiden hoidossa, hoidon ohjaajina ja kouluttajina. Julkilausuman mukaan diabeteshoitaja voi diabetestiimin jäsenenä osallistua tiimin toimintaa ohjaavien tavoitteiden ja strategioiden määrittelyyn. Toisena tehtäväalueena määritelmässä on diabeetikoiden sekä heidän perheidensä ohjaus ja koulutus esimerkiksi kehittämällä ohjausmenetelmiä sekä ideoimalla ja toteuttamalla ohjausta ja koulutusta. Julkilausuma korostaa tiedon välittämistä myös työnsä kautta diabeteksen kanssa tekemisissä oleville. Lisäksi oman ohjauksen ja koulutusten arviointi sekä omahoitoryhmien perustaminen ja organisointi nostetaan esiin. Kolmantena diabeteshoitajan tehtävänä on konsultointi muille terveydenhuollon toimijoille, jotka kohtaavat työssään diabeetikoita. Muut tehtävät, joihin diabeteshoitajat voivat oman mielenkiintonsa mukaan osallistua, ovat opetustehtävät oppilaitoksissa, aktiivinen osallistuminen kansallisen diabetesliiton toimintaan ja kuntatasolla monenlaisiin diabetestoimintoihin (esimerkiksi leirit ja muut aktiviteetit sekä alan koulutus) sekä terveydenhuollon verkostoihin. Lisäksi tehtävinä mainittiin tutkimusten täytäntöönpano, aiheesta kirjoittaminen, hoitotyön ja diabeteshoidon standardien kehittäminen. (Tuomi 2003: 21–22.)

5.2.2. Diabeteshoitajien erityisosaamisen kriteerit

Rintalan ym. (2006: 12–13) raportissa Diabeteshoitajat ry:n nimeämän työryhmän määritelmän pohjalta luotiin diabeteshoitotyön erikoisosaamisen kriteerit, jotka jakautuvat kolmen eri otsikon alle: välitön hoitotyö, konsultointi sekä tutkiminen, kehittäminen ja koulutus (taulukko 5). Erikoisosaamisen kriteerit voidaan nimetä myös diabeteshoitajan kvalifikaatiomääritelmäksi, sillä kvalifikaatiot ovat työelämän suunnasta asetettuja työn vaatimuksia, joita työntekijän tulee hallita (ks. esim. Hanhinen 2010: 96).

Taulukko 5. Diabeteshoitotyön erikoisosaamisen kriteerit (Rintala ym. 2006: 12–13).

Välitön hoitotyö	Konsultointi	Tutkimus, kehittäminen ja koulutus
Hallitsee tieteellisen diabeetikkolähtöisen hoidonohjauksen sairauden eri vaiheissa ja eri ikäkausina.	Toimii diabeteshoitotyön voimavarana ja tukihenkilönä (konsulttina, tutorina, mentorina) eri ammattiryhmille yksikössään ja organisaatiossaan	Toimii uuden tiedon hankkijana ja tulkitsijana, seuraa aktiivisesti diabetesalan tutkimusta. Osaa kriittisesti arvioida ja hyödyntää tutkimukseen perustuvaa tietoa.
Tietää tyypin 2 diabeteksen riskitekijät ja osaa tunnistaa ja seuloa riskiryhmät sekä hallitsee riskiryhmän hoitotoimenpiteet.	Tunnistaa ongelmia ja niiden taustalla olevia syitä, suunnittelee ja arvioi toimintaa sekä kehittää moniammatillisessa yhteistyössä diabetesta sairastavan hyvän hoidon toteutumista.	Osaa soveltaa tutkimustietoa välittömässä hoitotyössä sekä konsultoinnissa, kehittämisessä ja koulutuksessa.
Hallitsee diabeteksen keskeiset hoidon keskeiset osatekijät: lääkehoidon ja lääkkeettömän hoidon.		Osaa arvioida ja kehittää hyvän hoidon toteutumista alueellisesti.
Hallitsee tyypin 1 ja tyypin 2 diabeteksen sairautena.		Suunnittelee, koordinoi ja/tai toteuttaa sekä arvioi koulutusta ja muita kehittämistoimia, joiden tavoitteena on diabetesta sairastavien hyvän hoidon edistäminen itsenäisesti ja yhteistyössä eri tahojen kanssa.
Osaa ohjata ja tukea yksilöllisesti diabeetikkoa soveltamaan hoitoa omassa arkielämässään.		
Hallitsee diabeteksen lääkehoidon.		

Kuten taulukosta 5 ilmenee, diabeteshoitajan kvalifikaatiomääritelmät ovat varsin laajat. Välitön hoitotyö sisältää kokonaisvaltaisen diabeteksen lääketieteellisen osaamisen, diabeetikoiden hyvän hoidon osaamisen, diabetesosaamisen eri ikäkausina, tyypin 2

diabeteksen riskiseulonnan sekä diabeetikoiden yksilöllisen tukemisen. Konsultointi -kvalifikaatiomääritelmä korostaa moniammatillisuutta sekä diabeteshoitajan konsultin roolia sekä omassa yksikössään että laajemmin koko organisaatiossa. Tutkimus-, kehittämis- ja koulutuskriteerit käsittävät diabeteshoitotyön kehittämisen sekä itsenäisesti että yhteistyössä muiden kanssa, kouluttajana toimimisen muille tahoille sekä hoidon kehittämisen, arvioimisen ja soveltamisen. Määritelmä painottaa myös diabetesaiheisten tutkimusten seuraamista, arvioimista ja hyödyntämistä omassa työssään. Tavoitteena myös tässä kvalifikaatiomääritelmässä on ennen kaikkea diabeetikoiden hyvän hoidon aikaansaaminen.

6. METODOLOGIA

Tämän luvun tavoitteena on kuvata tutkimuksen tieteenfilosofisia taustoja, tutkimuksen toteuttamisen tapaa sekä tutkimuksen kulkua. Tutkimuksen taustalla vaikuttaa fenomenologis-hermeneuttinen suuntaus ja tutkimusote on kvalitatiivinen. Aineisto kerättiin haastattelemalla ja analysoitiin teemoittelun avulla. Seuraavaksi tutkimuksen kulkua ja vaikuttimia avataan hieman tarkemmin.

6.1. Fenomenologis-hermeneuttinen tutkimusote

Tutkimuksen paradigma koostuu filosofisista olettamuksista, jotka ohjaavat tutkijan ajattelua ja toimintaa. Paradigma kertoo tutkimuksen taustalla vaikuttavista perususkomuksista, jotka liittyvät olemisen perimmäisiin kysymyksiin sekä kuvaavat tutkimuksen maailmankuvaa. Paradigmaa voidaan luonnehtia ontologisten, epistemologisten ja metodologisten kysymysten kautta. Ontologia kuvaa mikä on tietämisen kohteen tai todellisuuden luonne sekä mitä on mielekästä tutkia. Epistemologia puolestaan tarkastelee tutkijan ja tutkittavan välistä suhdetta ja kertoo tiedon alkuperästä. Ontologia ja epistemologia taas vaikuttavat tutkimuksen metodologiseen kysymykseen eli siihen millä menetelmillä tutkijan olisi ilmiötä paras tutkia. (Metsämuuronen 2001: 11–12.) Tämän tutkimuksen taustalla vaikuttavat fenomenologia ja hermeneutiikka. Fenomenologiassa tutkimuksen taustalla ilmeneviä filosofisia ongelmia ovat ihmiskäsitys, tiedonkäsitys sekä fenomenologis-hermeneuttisessa ihmiskäsityksessä kokemuksen, merkityksen ja yhteisöllisyyden käsitteet. Tietokysymyksistä fenomenologis-hermeneuttisessa tutkimuksessa nousevat esiin ymmärtäminen ja tulkinta. (Laine 2007: 28.)

Fenomenologisen tutkimuksen tarkoituksena on lisätä ymmärrystä jostakin elämän ilmiöstä (Laine 2007: 44). Fenomenologiassa tutkitaan ihmisen kokemuksia, joita kuvataan ihmisen kokemuksellisenä suhteena omaan todellisuuteensa, eli maailmaan jossa hän elää. Ihmisiä ei voida ymmärtää erillään omaan elämäntodellisuuteensa kanssa. Eläminen on kehollista toimintaa ja samalla myös koetun ymmärtävää jäsentämistä. Ihmisen suhde toisiin ihmisiin, kulttuuriin ja luontoon ilmenevät hänen kokemuksissaan ja kokemuksellisina suhteina. Kokemus taas muotoutuu merkitysten mukaan. (Laine 2007: 29.)

Tämän tutkimuksen taustalla on Rauhalan eksistentiaalisen fenomenologian mukainen holistinen ihmiskäsitys, jonka mukaan ihminen todellistuu kolmessa erilaisessa olemassaolon muodossa. Nämä olemassaolon muodot ovat tajunnallisuus, kehollisuus ja situationaalisuus. Ihmisen olemuspuolet eivät ole toisistaan riippumattomia, vaan ne muodostavat yhden kokonaisuuden. (Rauhala 1993: 70; Varto 1992: 46.) Kehollisuus on ihmisen olemassaoloa orgaanisena tapahtumana (Perttula 1996: 17) ja ihmisen paikka maailmassa on se missä hän on kehona eikä siinä paikassa voi olla kukaan muu (Varto 1992: 46). Situationaalisuuden mukaan ihmisen suhteutuneisuus maailmaan näyttäytyy perusolemukseen kuuluvana (Perttula 1996: 18). Ihminen on ihminen erityisesti sen perusteella, että hän on tajunnallisesti olemassa (Varto 1992: 46). Tajunnallisuudella tarkoitetaan olemassaolon kokemista erilaisina laatuina ja asteina (Perttula 1996: 16). Tajunnallisuuden perusluonteena fenomenologiassa pidetään intentionaalisuutta eli suuntautuneisuutta johonkin. Tällä tarkoitetaan sitä, että kokemus on aina kokemus jostakin. Ymmärtäminen on aina yhteyksissä ymmärtämistä (Perttula 1996: 18–19) ja tajunnallisuus on merkityssuhteiden ja merkityskokonaisuuksien todellisuutta. (Varto 1992: 46–47.) Maailmasuhteen perusmuoto on kokemuksellisuus. Ihmisen suhde maailmaan nähdään intentionaalisena eli kaikki merkitsee ihmiselle jotakin, jolloin jokainen kohde myös näyttäytyy ihmisen omien pyrkimysten, kiinnostuksen ja uskomusten valossa. Merkitykset muovaavat kokemuksia, ja nimenomaan niistä fenomenologiassa ollaan kiinnostuneita. Ihmisen toiminta on siis tarkoituseräistä ja tarkoitusten mukaan suuntautunutta. Ihmisen suhde todellisuuteen on merkityksillä ladattua, eli maailma jossa elämme, näyttäytyy aina erilaisina merkityksinä. (Laine 2007: 29.) Koko ihmisen olemisen jäsentyy kokonaisuudeksi tajunnallisuudessa (Varto 1992: 46–47). Holistisuudella Perttulan (1996: 16) mukaan puolestaan tarkoitetaan sitä, että kukin näistä olemisen perusmuodoista tarvitsee toisiaan ollakseen itse olemassa.

Fenomenologian mukaan ihminen on yhteisöllinen. Merkitysten avaama todellisuus ei ole ihmisissä synnynnäisenä vaan niiden lähteenä on yhteisö, johon olemme kasvaneet ja johon meidät on kasvatettu. Merkitykset ovat subjektien välisiä ja niitä yhdistäviä eli intersubjektiivisiä. Ihminen on kulttuuriolento, jolloin eri kulttuuriympäristöissä elävillä ihmisillä on erilainen elämismaailma. Jokaisen yksilön kokemus paljastaa myös jotain yleistä, sillä yhteisön jäsenenä ihmisillä on jotain yhteistä. Toisaalta ihmiset ovat kaikki erilaisia yksilöitä. Sekä samanlaisuus tai tyypillisuus että jokaisen yksilön erilaisuus on kiinnostavaa. (Laine 2007: 30.) Situaatio on pohjimmiltaan yksilöllinen, sillä ei ole olemassa kahta ihmistä, jotka olisivat suhteessa maailmaan täysin samalla tavalla (Perttula 1996: 18–19).

Fenomenologis-hermeneuttisessa tutkimuksessa hermeneutiikka astuu kuvioon tulkinnan tarpeen myötä (Tuomi & Sarajärvi 2002: 34). Tulkinnalla tarkoitetaan tavoitettujen merkityssuhteiden avaamista. Tulkintaa seuraa ymmärtäminen, jossa tutkimuskohde muutetaan kokonaisuuksiksi. Tulkinnassa esille tulevat tasot ja osat eivät itsestään niivoudu yhteen vaan ne on yhdistettävä kokonaisuudeksi. Ymmärtäminen tarkoittaa siis tutkimuskohteen luomista uudeksi kokonaisuudeksi. (Varto 1992: 64.) Hermeneuttinen ymmärtäminen tarkoittaa ilmiöiden merkitysten oivaltamista (Tuomi & Sarajärvi 2002: 35). Tulkinnan ja ymmärtämisen lisäksi hermeneutiikan avainkäsitettä ovat esiymmärrys ja hermeneuttinen kehä (Tuomi & Sarajärvi 2002: 35). Hermeneuttisessa tulkinnassa tutkija on ikään kuin lukemassa ilmiötä, ja hän tähtää lukutapaan, jossa hän tunnistaa erillään luettavansa ja itsensä. Tutkijan on siis tiedostettava, että tutkimuskohteen maailma on jonkun toisen, ei tutkijan oma. Hermeneuttinen lukutapa tähtää tulkintaan ja ymmärtämiseen eikä turhaan pyri toisen täydelliseen ymmärtämiseen, koska toisen täydellinen ymmärtäminen ei joka tapauksessa ole mahdollista. (Varto 1992: 59.)

Hermeneuttinen kehä kuvaa ymmärtämisen tapaa. Ymmärtäminen lähtee aina tietyistä lähtökohdista ja palaa takaisin niiden ymmärtämisen ja oivaltamiseen. Esiymmärryksen eli omien lähtökohdientiedostaminen, jossain määrin vapauttaa tutkijan omista piirteis-tään kohti tutkimuskohteen mieltä. Hermeneuttinen kehä vaatii jatkuvaa aineistoon pe-rehtymistä ja omista intuitioista ja esiymmärryksestä irtaantumista. Jokainen lukutapa vie lähemmäs tutkimuskohteen mieltä ja syventää koko ajan tutkijan itseymmärrystä. (Varto 1992: 69.) Tämä tutkijan vuoropuhelu aineiston kanssa aikaansaa tietoa. Her-meneuttinen kehä kulkee esiymmärryksen, aineiston, tulkintojen kriittisen reflektion, hypoteesien asettamisen ja koettelun kautta päätyen todennäköisimpään ja uskottavim-pan tulkintaan siitä mitä tutkittava on tarkoittanut (Laine 2007: 36–37). Fenomenolo-gis-hermeneuttisessa tutkimuksessa pyritään nostamaan tietoiseksi se, minkä tottumus on tehnyt huomaamattomaksi ja itsestään selväksi, tai se mikä on koettu, mutta ei vielä tietoisesti ajateltu (Tuomi & Sarajärvi 2002: 35).

Tämän tutkimuksen kohteena ovat ihminen ja hänen kokemuksensa. Kokemus liittyy vapaaehtoistoimijuuteen ja diabeteshoitajuuteen sekä näiden suhteisiin. Tutkimus on kiinnostunut sekä haastateltavien yksilöllisistä että yhteisistä elämänmaailmoista. Haas-tateltavat muodostavat yhteisöllisen joukon, ”diabeteshoitajavapaaehtoiset”, jossa jokai-sen yksilön kokemus voi paljastaa myös jotain yhteistä. Tässä tutkimuksessa situatio-naalisuus ilmenee esimerkiksi siten, että diabeteshoitajaus ja vapaaehtoistoimijuus ovat vuorovaikutuksessa toistensa kanssa ja monimutkaisten suhteiden verkosto. Tutkimuk- sessa uskotaan myös, että toimijat ovat intentionaalisia eli vapaaehtoistoiminta on tar-

koitusperäistä ja tietoista. Lisäksi tutkimus on kontekstisidonnainen eikä sen tavoitteena ole universaalien teorian muodostus.

6.2. Laadullinen tutkimus

Laadullista tutkimuksen tutkimuskohteena on yleensä ihminen ja ihmisen maailma, joita voidaan yhdessä tarkastella elämismaailmana (Varto 1992: 23). Laadullisen tutkimuksen määrittelyminen ei ole yksiselitteistä. Eräs tyypillinen tapa määritellä laadullista tutkimusta on verrata sitä tilastolliseen tutkimukseen (Tuomi & Sarajärvi 2002: 66), vaikkakin sitä ei aina pidetä kovinkaan järkevänä (Eskola & Suoranta 2002: 14). Alasuutari (1999: 32) esimerkiksi näkee laadullisen ja tilastollisen tutkimuksen pikemminkin toisiaan täydentävinä ja jatkumona eikä toistensa vastakohtina tai toisensa pois-sulkevinä.

Laadullisen tutkimuksen tyypilliset piirteitä ovat määritelleet esimerkiksi Eskola ja Suoranta. Heidän mukaansa laadullisen tutkimuksen tunnuspiirteet ovat: aineistonkeräysmenetelmä, tutkittavien näkökulma, harkinnanvarainen tai teoreettinen otanta, aineiston laadullis-induktiivinen analyysi, hypoteesittomuus, tutkimuksen tyyli ja tulosten esitystapa, tutkijan asema sekä narratiivisuus. Laadullisessa tutkimuksessa aineistolla tarkoitetaan pelkistetyimmillään sellaista aineistoa, joka on ilmiasultaan tekstiä ja se on syntynyt joko tutkijasta riippuen tai riippumatta. Tutkijasta riippuvia aineistoja ovat esimerkiksi haastattelut ja havainnointit, ja tutkijasta riippumattomia puolestaan esimerkiksi omaelämäkerrat tai kirjeet. (Eskola & Suoranta 2002: 15.) Laadullisessa tutkimuksessa tyypillisiä aineistonkeruumenetelmiä ovat haastattelu, kysely, havainnointi ja erilaisiin dokumentteihin perustuva tieto (Tuomi & Sarajärvi 2002: 73).

Laadullinen tutkimus pyrkii tavoittamaan tutkittavien omaa näkökulmaa. Harkinnanvaraisella otannalla viitataan siihen, että tutkimuksenkohteeksi valitaan nimenomaan sellaisia tapauksia, joiden uskotaan valottavan tutkimusongelmaa. Tutkimuksen kohteita ei siis pääsääntöisesti valita sattumanvaraisesti. Laadullisessa tutkimuksessa keskitytään usein tarkastelemaan pienen joukon tapauksia, ja näitä tapauksia puolestaan pyritään analysoimaan hyvin syvällisesti. Aineistolähtöisyys tulee esiin aineiston analyysissä, sillä tutkimuksessa voidaan lähteä liikkeelle varsin puhtaalta pöydältä. (Eskola & Suoranta 2000: 18–19). Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että laadullisessa tutkimuksessa aikaisemmilla teorioilla ei olisi sijaa (ks. esim. Tuomi & Sarajärvi 2002: 19). Hypoteet-

tisuudella viitataan laadullisessa tutkimuksessa siihen, että tutkijalla ei ole ennakkoon lukkoon lyötyjä ennako-oletuksia tutkimuskohteesta tai tutkimuksen tuloksista. Tosin ihmisen havainnot ovat aina latautuneet aikaisemmilla kokemuksilla, mutta laadullisessa tutkimuksessa nämä kokemukset eivät muodosta sellaisia asetelmia, jotka rajaisivat tutkimuksellisia toimenpiteitä. (Eskola & Suoranta 2000: 19.) Laadullisessa tutkimuksessa tutkijalla on keskeinen asema. Laadullinen tutkimus antaa ensinnäkin tutkijalle enemmän vapautta joustavaan tutkimuksen suunnitteluun ja toteutukseen. Toisaalta laadullisen tutkimuksen suhteen nousee aina esiin subjektiivisuuden ja objektiivisuuden määritelmät. Usein laadullista tutkimusta kutsutaan subjektiivisemmaksi kuin tilastollista tutkimusta. Narratiivisuudella puolestaan viitataan tarinoihin, ja esimerkiksi haastattelussa on kyse juuri tarinoiden keräämisestä. (Eskola & Suoranta 2000: 23.)

Laadullisessa tutkimuksessa merkitykset esiintyvät merkityssuhteina. Merkityssuhde tarkoittaa, että yksilön kokemuksellinen mielellinen sisältö on suhteessa ilmiön kanssa eli ilmiö merkitsee yksilölle sitä, mitä hän kokee. Merkityksiä tutkittaessa on tutkimusasenteessa omaksuttava seuraavat seikat: 1) ihminen ja elämiskaailma ovat laadullisia ja ainutkertaisia tutkimuskohteita, 2) tutkimuskohteen jäsentyminen on kokonaisvaltaista, 3) tutkija, tutkittava ja tutkimus kuuluvat samaan maailmaan, 4) tutkitaan merkityksiä, 5) menetelmänä ovat ymmärrys ja tulkinta 6), tutkijan on eriteltävä oma tutkimustyönsä sekä 7) tutkimus muuttaa sekä tutkijaa että tutkittavaa. (Varto 1992: 56–57.)

6.3. Tutkimuksen kulku

Laineen (2007: 44) mukaan fenomenologinen tutkimus etenee seuraavasti: tutkijan oman esiymmärryksen kriittinen reflektio, aineiston hankinta, aineiston lukeminen ja kokonaisuuden hahmottaminen, kuvaus (tutkimuskysymysten kannalta olennainen nostetaan esiin), analyysi (aineisto merkityskokonaisuuksiksi, sisältö omalle kielelle, tulkintaa vaativien lauseiden ja lausekokonaisuuksien tarkastelu), synteesi (merkityskokonaisuudet yhteen), kokonaiskuva merkityksen verkostosta, (arvioidaan merkitysrakenteiden välisiä suhteita) ja uuden tiedon käytännöllisten sovellutusten arvioiminen. Tutkimusprosessin tarkka kuvaus lisää tutkimuksen luotettavuutta ja antaa kuvan siitä miten tutkimustuloksiin on päädytty (Kiviniemi 2007: 82), joten seuraavaksi kuvataan tarkemmin tutkimuksen konkreettisesta etenemisestä.

6.3.1. Esiymmärrys

Fenomenologisen suuntauksen mukaan tutkijan on tiedostettava ja tuotava esiin oma esiymmärryksensä (Moilanen & Rähä 2007: 52). Varron (1992: 36) mukaan kaikilla on lähes kaikista eteen tulevista elämismaailman ilmiöistä jonkinlainen kuva tai käsitys, joka motivoi tutkimaan ilmiötä. Tässä tutkimuksessa tutkijan koulutustausta ja työkokemus ovat toimineet ohjaavina tekijöinä tutkimusaiheen valinnassa. Diabetesliiton järjestösuunnittelijana työskentelyn kautta on syntynyt tuntemusta diabetesyhdistysten toiminnasta. Kandidaatintutkielma Turun Kauppakorkeakoulussa vuonna 2008 (Vapaaehtoistyöntekijöiden motivaatio) ja opinnäytetyö Seinäjoen Ammattikorkeakoulussa vuonna 2005 (Rekrytointisuunnitelma Seinäjoen Irti Huumeista Ry:lle) ovat puolestaan antaneet teoreettista esimakua vapaaehtoistoiminnan aihepiiristä. Diabetesyhdistysten toiminta on tullut tutuksi järjestösuunnittelijan työn kautta, joten jo ennakkoon tiedettiin jotakin niistä toiminnoista, joita diabeteshoitajat paikallisyhdistyksen toimijoina mahdollisesti tekevät. Lisäksi myös diabeteshoitajien työstä oli ammatin kautta olemassa jonkin verran tuntemusta. Vahvin ennako-oletus liittyi luonnollisesti siihen, että diabeteshoitajan mukana olemiseen diabetesyhdistyksessä liittyy luultavasti hänen ammatin- ja ammatillinen suhteensa diabetekseen, sillä jo molemmissa yhdistävänä alkuliitteenä oleva sana *diabetes* antoi aiheetta olettaa näin olevan.

Intuitio siitä, että toiminta sisältää hyötyä eri tahoille ohjasi kiinnostumaan aiheesta. Koko tutkimusasetelman rakentamiseen liittyi aavistus siitä, että ammatilla on jotakin yhteistä pintaa vapaaehtoistoiminnan kanssa, mutta tarkkaa käsitystä sen olemuksesta ei ollut. Aivan tutkimuksen alussa aikaisempaa tietämystä aihepiiristä luultiin kovinkin vahvaksi. Noviisitutkijana aluksi oletettiin jopa niin, että fenomenologinen lähtökohta ei sovellu tutkimuksen näkökulmaksi, koska aiheesta on niin paljon etukäteistietoa. Oman tiedon rajallisuus tuli kuitenkin esiin jo tutkimusprosessin hyvin varhaisessa vaiheessa, sillä ensimmäiset haastattelut yllättivät laajuudellaan. Myös tutkimuskirjallisuuteen perehtyminen tarkemmin osoitti vapaaehtoistoiminnan teoriakentän lähes äärettömäksi, joten pari opinnäytetyötä ei vielä tee kenestäkään aihepiirin teorian eksperttiä. Vaikka esiymmärrystä aiheesta olikin olemassa, toisen ihmisen motiiveja, kokemuksia ja näkemyksiä ei voi toinen ihminen ennakkoon tietää, vaan niihin on yksinkertaisesti perehdyttävä toisen kertoman perusteella. Edellä mainitut realiteettien tiedostamisen jälkeen aineistoa oli helppo lähestyä avoimin mielin, vaikkakin hermeneutiikan mukaan ihminen ei voi koskaan täysin vapautua omista ennakkoluuloistaan, koska elämme yhteisessä kulttuuripiirissä (Moilanen & Rähä 2007: 52).

6.3.2. Haastattelu

Fenomenologisesti virittyneelle tutkimukselle ei ole olemassa yhtä tiettyä tutkimusmetodia. Jokaisen tutkimuksen kohdalla tutkijan on itse päätettävä miten hän saavuttaa toisen kokemuksen ja hänen ilmaisunsa merkitykset mahdollisimman autenttisinä. (Laine 2007: 33.) Laineen (2007: 37) mukaan haastattelu on fenomenologisessa tutkimuksessa laaja-alaisin keino lähestyä toisen ihmisen kokemuksellista maailmansuhdetta, joten tämän tutkimuksen tiedonkeruumenetelmäksi valittiin teemahaastattelu. Haastattelun idea on varsin yksinkertainen; kun haluamme tietää mitä joku jostakin ajattelee, on luontevaa kysyä sitä häneltä itseltään. Haastattelu onkin eräänlaista keskustelua. (Eskola & Vastamäki 2007: 25.)

Teemahaastattelussa haastattelun aihepiirit, eli teema-alueet, on määritelty etukäteen, mutta niiden tarkkaa muotoa ja järjestystä ei ole etukäteen määrätty (Eskola & Vastamäki 2007: 25). Teemahaastattelurunko on haastattelijalle eräänlainen muistilista (Koskinen, Alasuutari & Peltonen 2005: 108–109). Teemahaastattelun sopivuudesta fenomenologiseen tutkimukseen voidaan olla montaa mieltä. Esimerkiksi Laine (2007: 37) toteaa, että teemahaastattelua voidaan pitää aihepiiriä liikaa rajaavana haastattelutapana. Teemahaastattelu on kuitenkin tapa, jolla tutkija pystyy ohjaamaan haastattelua ilman että kontrolloi sitä (Koskinen ym. 2005: 105). Tietoa myös saadaan nimenomaan tutkimusta kiinnostavista aiheista.

Fenomenologisen haastattelun tulisi olla mahdollisimman avoin, luonnollinen ja keskustelunomainen tapahtuma, jossa haastateltavalla on paljon tilaa. Kysymysten muoto on asetettava siten, että vastauksen olisivat kuvailevia, kertomuksen omaisia eivätkä vaadi kovinkaan paljon lisäohjeita. Konkreettiset, kokemukselliset, toiminnalliset ja havainnollisen todellisuuden kuvailemiseen kannustavat kysymykset toimivat parhaiten fenomenologisessa haastattelussa. (Laine 2007: 37–38.) Tämän tutkimuksen haastattelukysymysten luomisessa pyrittiin huomioimaan edellä mainitut asiat, joten sekä kysymysten asettelussa että itse haastattelutilanteessa korostettiin kuvailua ja konkreettisten esimerkkien antamista. Teemahaastattelurunko on nähtävissä liitteessä 1.

Tässä tutkimuksessa haasteltiin yhteensä viittä henkilöä. Haastateltavien osallistujien valintaan oli varsin yksiselitteinen kriteeri; henkilön on toimittava diabeteshoitajan nimikkeellä terveydenhuollon palveluksessa sekä oltava mukana diabetesyhdistyksen hallitustoiminnassa. Diabeteshoitajista yhdistysten hallituksissa ei ole olemassa mitään varsinaista rekisteriä, joten haastateltavat valittiin tutkijan omien palkkatyön kautta tul-

leiden kontaktien kautta sekä selaamalla paikallisyhdistysten internetsivuja. Tämän kartoituksen perusteella voidaan arvioida, että tällä hetkellä diabeteshoitajan nimikkeellä työskenteleviä on yhteensä suunnilleen viisitoista paikallisten diabetesyhdistysten hallituksissa. Viisi haastatteluissa ollutta valittiin oikeastaan siinä järjestyksessä kuin heidät löydettiin tai tavoitettiin. Poikkeuksena oli, että tutkijan oma työtoveri koettiin liian läheiseksi tutkimuskohteeksi ja jätettiin haastateltavien listan ulkopuolelle. Haastatteluihin otettiin ennakkoon yhteyttä puhelimitse tai sähköpostitse ja tiedusteltiin halukkuutta osallistua tutkimukseen. Kukaan mukaan kysytyistä ei kieltänyt. Ensimmäisen yhteydenoton yhteydessä haastatelluille kerrottiin tutkimuksen tausta ja aihepiiri.

Haastattelut toteutettiin pääasiassa 2010 joulukuun ja helmikuun 2011 välisenä aikana. Haastattelut tapahtuivat kolmessa tapauksessa haastateltavan työpaikalla ja kahdessa muussa erikseen varatussa tilassa. Haastattelun alussa kerrottiin tutkimuksen aihe sekä tutkijan eettisistä periaatteista eli siitä, että haastattelut tulevat vain tutkijan käyttöön ja haastateltujen osallistumista tutkimukseen ei tulla kertomaan muille henkilöille. Tutkimukset nauhoitettiin, joten haastatelluille kerrottiin myös, että nauhat tullaan tuhoamaan tutkimuksen valmistuttua. Tutkimuksen tuloksia tullaan mahdollisesti hyödyntämään Suomen Diabetesliitto ry:n järjestötoiminnassa, joten myös tästä kerrottiin osallistujille.

Haastattelutilanteet olivat pääsääntöisesti erittäin rentoja ja keskustelunomaisia tilanteita. Ilmapiiri oli mukava ja tuttavallinen, vaikka haastateltavista vain kaksi oli sellaisia, jotka tutkija oli aikaisemmin henkilökohtaisesti tavannut. Kukaan haastatelluista ei kuitenkaan ollut tutkijalle etukäteen tuttuja siinä mielessä, että se olisi vaikuttanut tutkimusasetelmaan. Haastattelut etenivät luontevasti joko teemarungon mukaisesti tai siitä poiketen kunkin omien yksilöllisten kertoimien mukaan. Koko haastattelun ajan myös esitettiin tarvittaessa täydentäviä lisäkysymyksiä tai jatkokysymyksiä. Tutkija oli keskustelun aktiivinen osapuoli siinä mielessä, että täydentävillä kysymyksillä tiedusteltiin tarvittaessa myös sitä, että asia oli ymmärretty oikein (ks. Koskinen ym. 2005: 112).

Yhdessä haastattelussa nauhuri pätki haastattelun aikana ja se koettiin häiritseväksi. Tästä haastattelusta tehtiin koko haastattelun ajan muistiinpanoja, ja litteroinnin jälkeen tekstimuotoinen koonti lähetettiin haastateltavalle tarkastettavaksi. Monet haastateltavista olivat varsin avoimia, kuten H1:n sitaatti osoittaa: *”En tiä oonko tätä koskaan edes ääneen sanonutkaan.”* ja toiset kokivat haastattelun myös itselleen antoisaksi kuten H4: *”tietysti harvoin kukaan kysyy et mitä tää työ sulle on, ja mitä sä oot siltä saanu. Tulee ihan ylevä olo itellekin kun kertaa näitä”*. Haastattelut olivat myös hyvin syväisiä, ja yhteensä viidestä haastattelusta koostuikin noin 9 tuntia haastattelunauhaa.

6.3.3. Aineiston analyysi

Tutkimuksen analyysi aloitettiin purkamalla haastattelut tekstimuotoon eli litteroimalla. Litterointi tehtiin käyttämällä karkeaa litterointitapaa, sillä täysin tutkimuksen ulkopuoliset keskusteluosiot jätettiin litteroimatta. Analyysin ulkopuolelle jäi ns. small talk -luonteinen puhe eli nauhoituksen alussa tapahtunut yleisempi keskustelu sekä haastattelun keskeyttämiseen (esim. puhelu) liittynyt rupattelu haastattelun kuluessa. Puhe litteroitiin sanatarkasti ja erityiset huomiot, kuten nauru tai pitkä mietintä, kirjattiin ylös. Pääpaino oli kuitenkin nimenomaan sanomisissa ja sen sisällössä, joten esimerkiksi taukojen pituuksia ei kirjattu ylös. Kuten Ruusuvoori (2010: 423) toteaa, kovin yksityiskohtainen litterointi ei ole tarpeen silloin, jos tutkimuksen kiinnostus kohdistuu nimenomaan haastatteluissa esiin tuleviin asiasisältöihin.

Jokainen aineisto käsiteltiin ja analysoitiin ensin erikseen. Tärkein tehtävä analyysissa on oman aineiston syvälinen tunteminen, joten tekstiin perehtymiseen käytettiin paljon aikaa. Tekstimuotoinen aineisto luettiin läpi kaksi kertaa, jonka jälkeen aineisto luettiin tehden samalla alleviivauksia mielenkiintoisista sanoista, lauseista tai lausekokonaisuuksista sekä kirjaamalla ylös mielenkiintoisia havaintoja. Lukeminen tapahtui induktiivisesti eli avoimin mielin ilman teoreettisia lähtökohtia. Omien lähtökohtien unohtaminen tässä vaiheessa oli helppoa, sillä aineistot olivat niin rikkaita ja mielenkiintoisia, että uppoutuminen henkilöiden kertomiin ja omien lähtökohtien sulkeistaminen sujui ilman suurempaa työtä. Kuten jo ensimmäisten haastattelujen aikana oli todettu, esioletukset ja tutkimuksen alkuperäiset lähtökohdat olivat muutenkin varsin suppeat koko ilmiön ymmärtämiseen.

Fenomenologisen tutkimuksen ensimmäisessä vaiheessa pyritään kuvaukseen siitä mitä tutkittava on sanonut eli esittämään tiivistäen aineiston olennainen aines. Kuvaaminen tehdään niin, että se mukailee mahdollisimman tarkasti haastateltavan omaa puhetta. (Laine 2007: 40.) Tässä tutkimuksessa tiivistäminen tehtiin siten, että aineistosta alleviivatut kohdat tummennettiin puretun tekstin word -tiedostossa. Tummennetut kohdat jaoteltiin riviväliä käyttäen erillisiksi kappeleiksi, ja niistä muodostui ikään kuin aineiston ydin. Kohdat olivat lauseita ja kokonaisuuksia, merkityksiä ja merkityskokonaisuuksia. Myöskään tummentamattomia kohtia ei kuitenkaan poistettu word -tiedostosta vaan ne pysyivät mukana koko analyysin ajan.

Seuraavassa analyysin vaiheessa tutkija pyrkii tulkitsemaan aineistoa omalla kielellään. Analyysin tarkoituksena ei kuitenkaan ole köyhdyttää aineistoa, joten kyseessä ei ole

abstrahoiminen siinä merkityksessä, että tekstistä pyrittäisiin häivyttämään yksilölliset ja yksittäiset piirteet. Hermeneutiikassa pyrkimyksenä ei ole kielen puhdistaminen yksimerkityksiseksi, koska tavoitteena on merkitysten monikerroksisuuden ymmärtäminen sekä merkitysten moninaisuuden esiin tuominen. (Laine 2007: 42.) Tämä vaihe toteutettiin siten, että tummennettujen tekstien päälle kirjoitettiin sen olennainen sisältö ”tutkijan kielellä”, eli kuvaten yleiskielellä ja yksinkertaisesti mitä kohta pitää sisällään.

Tämän jälkeen aloitettiin aineiston teemoittaminen. Teemoittaminen tarkoittaa aineiston olennaisimpien osien löytämisestä (Moilanen & Räihä 2007: 55). Tutkimuksessa on nostettava teemaksi se, mikä siinä tulee tutkittavaksi. Teemasta muodostuukin ikään kuin johtoajatus eli se näkökulma, josta tutkimuskohdetta tullaan tarkastelemaan. (Varto 1992: 51.) Merkityksenantojen olennainen ydin pyritään tavoittamaan teemojen avulla. Teemat liittyvät tekstin sisältöön eivätkä sen yksittäisiin kohtiin (Moilanen & Räihä 2007: 55). Aineistolähtöisessä teemoittelussa tutkija etsii aineistosta teemoja, joista haastateltavat puhuvat. Teemoittelua voi tehdä myös tutkimuskysymyksistä käsin, jolloin kiinnostuksen kohteena on se, mitä haastateltavat puhuvat kulloisenkin teeman kohdalla. Tällöin kyseessä on siis merkitysten eikä teemojen etsintä aineistosta. (Moilanen & Räihä 2007: 55.) Tässä tutkimuksessa aineistoa ryhmiteltiin ja teemoiteltiin sekä aineistolähtöisesti että nostamalla siitä esiin tutkimuskysymyksiä valaisevia ilmiöitä (ks. Eskola & Suoranta 2000: 174–175). Analyysissa tiedettiin etsittävän tiettyjä teemakokonaisuuksia ja ilmiöitä (mitä, miksi, kuka, missä, asiantuntijuus-vapaaehtoisuus), mutta etukäteen ei määritelty millaisia valintojen tulee olla, vaan haastateltavat itse määrittelevät haastatteluhetkellä, mitä he kertovat. Teemojen etsinnän jälkeen teemojen merkityssisältö täsmennettiin, jolloin kuhunkin teemaan liittyvät asiat kerättiin yhteen. Kun aineisto oli jaoteltu valittujen teemojen alle, jatkettiin niiden teemoittelua ja ryhmittelyä kunkin teeman sisällä. Esimerkiksi teeman *mitä* alle muodostui kolme luokkaa, jotka kuvasivat toimintojen suhdetta diabeteshoitajan ammattiin. Eri teemojen yhdistämisellä toisiinsa puolestaan saadaan aikaiseksi aineiston merkitysverkosto (Moilanen & Räihä 2007: 55).

Tässä tutkimuksessa analyysin kulkua ohjasi hermeneuttinen päättelyprosessi eli hermeneuttinen kehä, joka sitoo analyysin ja tulkinnan toisiinsa (ks. Eskola & Suoranta 2000: 149). Tässä tutkimuksessa tulkintaa ja johtopäätöksiä tehtiin merkitysten tarkastelun ja merkitysverkostojen rakentamisen yhteydessä kirjaamalla käsittelyssä olevaan lausekokonaisuuteen myös tutkijan oma johtopäätös tai tulkinta asiasta. Myös jokaisen aineiston lopuksi kirjattiin ylös ne huomiot, jotka todettiin erityisen tärkeiksi. Koska analyysin tavoitteena on saada kokonaiskuva tutkittavasta ilmiöstä, on merkityskoko-

naisuudet koottava lopuksi yhteen (Laine 2007: 43). Jokaisen aineiston erillisen käsittelyn jälkeen ne tuotiin yhteen samaan tiedostoon. Kun kokonaisrakenne on saatu valmiiksi, tutkija voi vapauttaa itsensä aineistolähtöisyyden vaateista ja tarkastella tuloksia mitä tahansa tutkimuksen kannalta merkityksellisestä näkökulmasta (Laine 2007: 44). Analyysia, tulkintaa ja johtopäätöksiä tehtäessä on tärkeää käydä keskustelua aikaisempien tutkimusten kanssa (Moilanen & Rähkä 2007: 61). Tässä tutkimuksessa tavoitteellisempi teoriaan perehtyminen alkoi aineiston ensimmäisen ryhmittelyn ja teemoittelun jälkeen. Myös alkuperäisiin aineistoihin palattiin tutkimuksen kuluessa useasti, ja niiden avulla esimerkiksi vahvistettiin vielä lopuksi tutkimuksessa tehdyt johtopäätökset ja tulkinnat.

6.3.4. Tutkimusraportti

Tutkimuksen lopputyö on kirjallinen tuote (Alasuutari 1999: 280), ja tätä kirjallista tuotosta eli tutkimusraporttia voidaan pitää koko tutkimustyön kulmakivenä. Raportti on tutkijan konstruktio tutkimuksesta, ja tutkija on aineistoa raportoidessaan myös tulkintojen tekijä. (Kiviniemi 2007: 83.) Raportoinnin tehtävänä on kuvata tutkimuksen eri vaiheet sekä esitellä lukijalle mistä lähtökohdista, millä periaatteilla ja menetelmillä tutkimus on tehty (Varto 1992: 111). Laadullisen tutkimuksen raportointiin ei ole olemassa yhtä tiettyä mallia (Eskola 2007: 164–165). Tässä tutkimuksessa yhtenä päätavoitteena on tuoda esiin tutkittavien ääni. Tätä pyrkimystä on osoitettu esimerkiksi runsaalla sitaattien käytöllä raportissa. Tekstikatkelmat voivat Savolaisen (1991: 454) mukaan toimia tekstissä tutkijan tulkinnan perusteluna, aineistoa kuvaavana esimerkkinä, tekstin elävöittäjänä tai aineistosta pelkistettynä kertomuksena. Tässä tutkimuksessa sitaattien rooli oli kaikkia edellisiä.

Sitaateissa kuuluvaa tutkittavien ääntä on hieman muutettu, sillä tutkimukseen osallistujien anonymiteetti halutaan ehdottomasti säilyttää. Äänen muutoksella tarkoitetaan, että murteet on häivytetty muuttamalla selkeät murreilmaisut puhekieleksi. Mahdollisten haastateltavien joukko on kokonaisuudessaan niin pieni (15), että haastateltavien jäljittäminen murteen perusteella voisi olla suhteellisen helppoa. Joistakin sitaateista on myös tarkoituksella jätetty tunniste pois sen vuoksi, että haastateltavan anonymiteetti säilyisi. Lisäksi kaikki tunnistettavat nimet (paikkakunnat, toimijat) on muutettu ”salanimiksi” (ks. Koskinen ym 2005: 283). Haastateltavat saivat myös lukea raportin ennen julkaisua ja ottaa kantaa siihen onko heidän yksityisyytensä varmasti riittävän suojattu (ks. Koskinen ym 2005: 284–285). Lisäksi vaikka fenomenologinen näkökulma

olettaakin, että yksilölliset merkityskokonaisuudet tuodaan tutkimuksessa esiin, tässä tutkimuksessa ensisijainen tavoite oli tutkittavien anonymiteetin suojaaminen, joten yksilöllisiä tarinoita tai merkityskokonaisuuksia ei tuoda tutkimuksessa esiin sellaisenaan.

Raportissa haastateltavia kuvaa kirjan *H* ja numero 1-5 erottelee haastateltavat toisistaan. ”*Mari:*” puolestaan ilmaisee tutkijan kommenttia haastattelutilanteessa. Kolme pistettä (...) merkitsee, että sitaatin välistä on poistettu tekstiä. Sitaateista on myös poistettu joitakin toistuvia täytesanoja kuten *niinku* -sanoja eikä sitä ole erikseen merkitty näkyviin. Sitaattien välissä olevat ei-kursiivilla kirjoitetut suluissa olevat sanat ovat tutkijan lisäämiä kommentteja aikaisemmassa puheessa ilmi tulleesta asiayhteydestä, joka ei ilmene varsinaisesta sitaatista.

7. TUTKIMUKSEN TULOKSET

Tämän luvun tarkoituksena on esitellä tutkimuksen keskeisimmät tulokset. Luku koostuu kuka, mitä, miksi sekä diabeteshoitajuus-vapaaehtoistoimijuus kappaleista tutkimusongelmia mukaillen.

7.1. Kuka?

Haastateltavat olivat kaikki naisia ja iältään noin 50–60 –vuotiaita. Jokaisella oli taustanaan sairaanhoitajan koulutus ja he työskentelivät joko perusterveydenhuollossa tai erikoissairaanhoidossa diabeteshoitajan virkanimikkeellä. Useimmat olivat suorittaneet lisäkoulutuksensa diabeteshoitajan opinnot ammattikorkeakoulussa sekä lukuisia muita esimerkiksi Diabetesliiton järjestämiä diabetesaiheisia täydennyskoulutuksia. Kaikilla oli lisänä myös muita erikoistumisopintoja kuten hallinnon koulutusta tai terveystieteen opintoja. Useat olivat lisäksi kouluttautuneet erilaisten ryhmien ohjaajiksi kuten painonhallintaohjaajiksi.

Vaikuttavien koulutustaustojen lisäksi myös ura terveydenhuollossa oli kestänyt lähes kaikilla jo kymmeniä vuosia. Vain yksi haastatelluista oli kouluttautunut myöhemmällä iällä terveydenhuollon tehtäviin ja ollut diabeteshoitaja alle kymmenen vuotta. Diabeteshoitajan toimessa haastatellut olivat toimineet keskimäärin 14,6 vuotta. Jokainen haastatelluista oli kokopäiväinen diabeteshoitaja, vaikka toimi saattoi sisältää vähäisen määrän myös muita tehtäviä. Haastatteluissa kuvailtiin diabetesta monimutkaiseksi ja haastavaksi sairaudeksi, mutta toisaalta se voitiin kokea osaksi työn suola.

”Diabetes, se on toisaalta vieny mukaansa sitten, joka päivä tulee jotakin uutta. Se on vähä niinku mustekala, et ai tuolla takanakin on vielä yks joku lonkero, et näkee jotain uutta”. (H2)

”Ku se on kuitenkin semmonen niin iso sairaus...Niin se on se mielenkiintoinen siinä. Eikä se oo ainoastaan ne verisuonet, vaan siellä voi sitten olla kaiken maailman kilpirauhaset ja kihtiä ja uniapneaa ja kaikki niin. Niihinkin pitää jotain tietää, joo, ja antaa ohjausta. Sillai ”kiva sairaus” (naurahdus). Toki on niin vakavasta sairaudesta kyse. Joku sisätautilääkäri sanoikin, että syöpää on helpompaa hoitaa ku diabetesta”. (H1)

Diabetesyhdistyksen toiminnassa haastatellut olivat olleet mukana keskimäärin 10 vuotta. Monet haastatelluista olivat vuosien saatossa toimineet useissa eri rooleissa yhdistyksen toiminnassa kuten puheenjohtajana, sihteerinä tai varapuheenjohtajana. Muutamilla oli myös kokemusta erilaisista Diabetesliiton luottamustehtävistä kuten liittovaltuuston varajäsenyydestä.

Koska tämän tutkimuksen kohteena on ihmisten henkilökohtainen kokemus- ja elämysmaailma, halutaan haastateltavista luoda kuvaa myös ihmisinä ja persoonina. Esimerkit kuvaavat erittäin hyvin sitä, että kyseessä on sosiaalinen, asiaan uppoutunut, ihmisläheinen ja aktiivinen toimijajoukko, joilla on sydän paikallaan.

”Ku mä teen jotakin, niin mä teen kunnolla”. (H1)

”Mä oon ollu aina kauheen valmis aina kaikkeen ja ihminen joka ei osaa sanoa ei”. (H2)

”Se vissiinkin että oon aika seurallinen”. (H3)

”Se nimenomaan mulla (luotettavuus) on. Kaikkihan mulle puhuu asiaansa”. (H4)

”No mä oon sen tyylinen ihminen että en mä torju. Niinku että ei kaikkia voi sillai lähestyä ja mennä kysyyn”. (H5)

7.2. Mitä?

Haastateltavilta tiedusteltiin millaisia tehtäviä heidän vapaaehtoistoimintansa konkreettisesti sisältää sekä selvitettiin miten toimintaa diabetesyhdistyksessä määritellään.

7.2.1. Toimintamuodot

Haastatteluissa nousi esiin suuri joukko erilaisia tehtäviä, joita vapaaehtoistyössä tehdään. Kaikille vastaajille yhteistä oli hallitustyöskentelyyn osallistuminen. Haastateltavien taustayhdistykset olivat kooltaan ja toimintalaajuudeltaan hyvin erikokoisia, mutta jokainen haastatelluista osallistui joka tapauksessa useisiin eri tehtäviin. Kaikille yhtei-

siä vapaaehtoistyötehtäviä olivat tapahtumien järjestäminen ja niissä mukana oleminen, luennointi, yhteistyö terveydenhuollon kanssa, tiedon välittäminen, tiedottaminen ja verensokerien mittaaminen tapahtumissa. Hyvin yleisiä olivat myös varainhankintaan liittyvät tehtävät kuten sponsorien hankinta.

Osa vapaaehtoistehtävistä on sellaisia, joilla on selkeä yhteys haastateltavien ammatilliseen taustaan. Esimerkiksi verensokerien mittaamista saa tehdä vain terveydenhuollon ammattilainen, ja luennoinnin aihepiirinä oli lähes poikkeuksetta diabeteksen lääketieteellinen puoli. Hallitustyöskentelyn lisäksi esiin tuli myös sellaisia vapaaehtoistehtäviä, jotka eivät ole millään tavoin sidoksissa ammatilliseen taustaan tai niiden suorittamisessa ei varsinaisesti hyödynnetä tai tarvita diabeteshoitajuutta. Tällaisia tehtäviä olivat esimerkiksi tapahtuman järjestäminen tai matkanjärjestäjänä toimiminen. Lisäksi osa tehtävistä oli sellaisia, joiden joissakin osa-alueissa hyödynnettiin diabeteshoitajan ammattitaitoa ja joissakin taas ei. Tällaisia olivat esimerkiksi jäsenhankinta ja vaikuttamistoiminta. Taulukosta 6 ilmenevät kaikki vapaaehtoistehtävät, joita haastatteluissa nousi esiin. Tehtävät jaettiin ei-diabeteshoitajuus tehtäviin, diabeteshoitajuus tehtäviin ja diabeteshoitajuus-vapaaehtoistehtäviin sen mukaan hyödynnetäänkö niissä diabeteshoitajuutta.

Taulukko 6. Vapaaehtoistehtävät

Ei-diabeteshoitajuus tehtävät	Diabeteshoitajuus-vapaaehtoisuus tehtävät	Diabeteshoitajuus tehtävät
<ul style="list-style-type: none"> - Hallitustehtävät: - Esim. kokoukset, toiminnan suunnittelu, ideointi, kehittäminen, jokin erityinen vastuualue, sihteerin tehtävät, puheenjohtajan oikea käsi kokouksissa, puheenjohtajan tehtävä - Tapahtumien toteutus ja niissä mukana oleminen - Kotisivujen tekeminen - Jäsenkirjeen tekeminen - Materiaalien jakaminen tapahtumissa - Matkanjärjestäjä / johtaja - Varainhankinta (vaalikeräys, anomukset) 	<ul style="list-style-type: none"> - Sponsorihankinta - Jäsenhankinta - Toiminnan ja tapahtumien markkinointi jäsenille myös työn kautta) - Puhujien hankkiminen tilaisuuksiin - Lastenleirin ohjaaja - Perhekerhon tuki - Yhdistyksen tekeminen tunnetuksi - Vaikuttamistoiminta (esim. päättäjiin) 	<ul style="list-style-type: none"> - Linkki terveydenhuollon organisaation ja yhdistyksen välillä - Ryhmätoiminta - Muiden(diabetesaiheisten) toimintamuotojen kehittäminen potilaiden tarpeiden pohjalta - Luennointi (diabetes) - Verensokerin mittaaminen - Diabetestiedon välittäminen - Tiedottaminen diabeteksestä ja terveydenhuollosta - Diabetesaiheinen (henkilökohdainen) ohjaaminen esimerkiksi tempauksissa

7.2.2. Miten toiminta koetaan

Koska useat vapaaehtoistehtävät olivat hyvin vahvasti sidoksissa työhön tai jopa osittain samoja kuin työssä, tutkimuksen kannalta olennainen kysymys kuuluu: miten haastateltavat oikein määrittelevät vapaaehtoistoimintansa?

Haastateltavista kaikki kiistivät yhdistystoiminnan pitämisen varsinaisesti työnä edellä mainituista toimintojen sidoksista huolimatta. Esiin tuli myös, että toimintaa ei nimenomaan haluta kokea työnomaisena ja sitä voitiin pitää jopa työn vastakohtana.

”Tuskin mä siellä olisinkaan, jos se olis niinkun semmosena työtä”. (H5)

”No työnä mä en sitä pidä. Mä en niinku halua kokee sitä työnä”. (H2)

”Järjestötoiminta on ehkä kuitenkin vastine sille työlle”. (H3)

Toisaalta kokemus vapaaehtoistoiminnasta työntekijätyönä oli kuitenkin joissakin kohdin läsnä määritelmässä. Myös raja työn ja vapaaehtoistoiminnan välillä voi joskus hämärtyä.

”..että ei ne yhdistystoiminnat sillä lailla oo niin kuin työntekoo, tai onhan se työntekoo, mut...” (H5)

”Totta kai mä teen niinku omalla ajalla ihan palkkatyöhöni liittyviä töitä ihan ilmatteeksi, se on kyllä ihan totta”. (H2)

”Joskus tuntuu, että on vaikea erottaa mikä on sitä työtä ja mikä vapaa-aikaa, kun se menee siihen samaan diabeteksen piikkiin”. (H3)

Yhdistys- ja vapaaehtoistoimintaa ei siis koettu varsinaisesti työnä, vaikka puheissa tulikin esiin yhteys omaan palkkatyöhön. Vapaaehtoistoimintaa ja palkkatyötä eroteltiin toisistaan monien ulottuvuuksien kautta. Kuten vapaaehtoistoiminnan määritelmässä yleensäkin mainitaan, esiin nousi toiminnan palkattomuus.

”Sanotaan niin kuin kaikki järjestötoiminta on palkatonta. Tänne järjestöönkään kukaan ei tule palkan perässä, sehän on niin kuin jo iso ero”. (H3)

Vaikka palkattomuus oli selkeä vapaaehtoistoiminnan kriteeri, muutamat kertoivat, että heille on korvattu joissakin yhteyksissä matkakuluja osallistumisestaan. Eräälle haastateltavalle oli myös maksettu lastenleirin ohjaamisesta pieni palkkio työnantajan taholta.

Rahallinen korvaus oli kuitenkin kaikissa tapauksissa varsin pieni, ja haastatteluissa mainitut aineelliset palkkiot olivat tyyliltään enemmänkin ruoka- tai kahvipalkkatyyppiä.

Toinen ammattityötä ja vapaaehtoistoimintaa erottava tekijä oli työaika. Usein toiminnan kuulumista vapaaehtoistoiminnan alueelle määritettiin sen tapahtumista virkatyöajan ulkopuolella. Myös se nousi vahvasti esiin, että toiminnan luoteesta riippumatta yhdistystoiminta oli paria satunnaista poikkeuskertaa lukuun ottamatta omalla vapaaajalla tapahtuvaa ja palkkatyöhön kuulumatona.

”Että ne ei niinkun mitenkään työaikaan kuulu. Ne on vielä illallakin... ihan omalla ajalla”. (H5)

”Se on ihan selkeätä yhdistystoimintaa, jos mä oon siellä mittaamassa verensokereita. Se on lauantapäivä, et ei se oo työaika”. (H4)

Eräs haastatelluista kuitenkin kertoi, että Maailman Diabetespäivän tapahtumaan käytyn ajan saa työajaksi. Tosin työaika koskee ainoastaan itse tapahtumaa, ei esimerkiksi sen järjestelyitä, joten tapahtumaan sijoitetaan myös oma vapaaehtoispanos. Myös toinen haastateltavista kertoi, että joitakin yksittäisiä luentoja, jotka tapahtuivat virkatyöajan piirissä, määriteltiin silloin tällöin työajaksi. Palkattomuuden ja ajanmäärityksen lisäksi selkeänä erona vapaaehtoistoiminnan ja työn välillä pidettiin tehtävien ja työn luonnetta. Haastateltavien palkkatyö sisältää paljon yksilövastaanottoa, ohjaamista, erilaisten arvojen tarkkailemista (esim. pitkäaikainen verensokeri) sekä lääkehoitoon liittyviä asioita. Vapaaehtoistoiminnassa tehtävien kirjo oli taas erilainen eikä se sisällä varsinaista ihmisten henkilökohtaista ohjaamista hoidollisissa asioissa.

Vapaaehtoistoimintaa määriteltäessä eräs tavanomaisimmista kriteereistä liittyy toiminnan vapaaehtoisuuteen ja pakottomuuteen. Myös haastateltavat kuvasivat toimintaa nimenomaan vapaaehtoisuuden kautta. Päätös olla mukana on oma ja perustuu omaan motivaatioon kuten H4 toteaa: *”Täytyyhän sun haluta olla siinä mukana, koska sua ei kukaan pakota”*. Toiminnan vapaaehtoisuutta korostettiin myös suhteessa palkkatyöhön. Palkkatyössä on sopimukseen perustuvia velvollisuuksia työnantajaa kohtaan, mutta vapaaehtoistoiminnassa voidaan tarpeen mukaan joustaa.

”Kokouksesta voit olla pois, töistä et voi olla pois”. (H4)

Toiminta ei siis ole haastateltavien mielestä kuin työtä, vaan määritelmässä vilisivät

muut termit ja määreet. Toimintaa kuvattiin esimerkiksi vapaaehtoistoiminnaksi tai sen muiksi vapaaehtoisalkuisiksi variaatioiksi, kuten *vapaaehtoispuhjaisuudeksi*, *vapaaehtoistyöksi* (kaikki), *talkootyöksi* (H2) ja *hyväntekeväisyystyöksi* (H4). Ennen kaikkea toimintaa pidetään vapaaehtoisena toimintana, vapaa-aikana, omana aikana ja harrastuksena.

”Harrastusta se enempikin on”. (H3)

”Et kyllä mä kerron sen harrastuksena, jos mun harrastuksia kysytään...Mä koen et toisaalta se on mun omaa vapaa-aikaa ja harrastusta”. (H2)

”Yhdistystoiminta on harrastusta paremminkin, tai vapaa-aikaa”. (H5)

Lisäksi toimintaa kuvattiin vapaa-ajan täyttönä tai ajankulua, mutta eräs haastatelluista antoi toiminnalle syvemmänkin määritelmän kuten seuraava lausahdus osoittaa.

”Se on, sanotaan näin hienosti, et se on osa mun identiteettiä”. (H4)

7.3. Miksi?

Tutkimuksen pääongelmana oli selvittää miksi vapaaehtoistyötä tehdään eli mitkä haastateltavien motiivit ovat. Motiiveja tarkasteltiin sekä mukaan lähtemisen että toiminnan jatkamisen kannalta.

7.3.1. Mukaan lähteminen

Kaikki haastatelluista lähtivät mukaan yhdistystoimintaan, koska heitä pyydettiin mukaan yhdistyksen taholta. Kolme haastatelluista mainitsi erikseen myös mukaan pyytäneen henkilön nimen, ja tämän nimenomaisen henkilön pyyntö tuntui vaikuttaneen päätökseen lähteä mukaan. Yksi haastatelluista esimerkiksi kuvasi mukaan pyytäjää *”ihan mahtavaksi tyyppiä (H5)”*. Ja toinen kertoi, että hän uskoi saavansa *”Johannan”* (nimi muutettu) kanssa paljon aikaiseksi. Eräs haastatelluista puolestaan kertoi, että mukaan pyytäminen tuntui hänestä imartelevalta.

Lopulliseen päätökseen lähteä mukaan vaikuttivat kuitenkin myös yksilölliset motiivit ja odotukset. Yhteistä kaikille haastateltaville oli, että mukaan lähdettiin nimenomaan

diabeetikoiden vuoksi. Diabetes ja diabeetikot oli se punainen lanka, joka johdatti haastateltavat yhdistystoiminnan pariin. Puheissa kaikui poikkeuksetta vahva halu auttaa ja parantaa nimenomaan diabeetikoiden hoitoa sekä työn että vapaa-ajan kautta. Lisäksi yhdistystoiminta voitiin kokea myös varsin luontevaksi jatkoksi palkkatyölle.

”No se juuri, että mä saan tän meidän seudun diabeetikojen asioita paremmaksi. Myöskin työni kannalta, että sen yhdistyksen toiminnan kannalta”. (H4)

”Et en nähny siinä mitään isoo kynnystä, ku mun mielestä se on yks osa sitä diabeetikon hoitotyötä”. (H2)

Muutaman haastatellun lähtökohtana alussa oli kehittää yhdistystoimintaa, josta puuttui joitakin heidän mielestään oleellisia palveluita tai he halusivat kehittää toiminnan sisältöä vastaanottotyössä nousseiden tarpeiden pohjalta.

”Kun se oli aika laimeeta se toiminta silloin. Jotain retkiä oli ja jotain tällaista, mutta sitten oli nämä kaikki diabeetikoiden koulutusjutut ja kaikki nää, niin ne oli ihan olemattomia”. (H1)

”Että oikestaan varmaan sit se oli vähä itsekkäästikin ajateltu ku mä lähdin hallitustyöskentelyyn mukaan, niin mä ajattelin, että mulla ois jotakin annettavaa sinne. Et hei, oottekste huomioinu tämmöstä ja tämmöstä, et nääkin ryhmät tarvii tämmöstä tukee, ja onks teillä päivitysilloja...” (H2)

Halu auttaa ja vaikuttaa voi kummuta myös omista henkilökohtaisista kokemuksista. Eräs vastaaja halusi lähteä mukaan vaikuttamaan diabeetikoiden hoitoon oman äitinsä kuoleman vuoksi. Hän myös kuvailee toimivansa osittain myös äitinsä muistoksi.

”Ja sit semmonen tärkeä asia mikä mulla oli, kun joku ihminen kysyy, et kuin sä aina jaksat innostua ja puhua, niin mun äiti kuoli sydänleikkaukseen, joka epäonnistui kakkostyyppin diabeteksen komplikaatioiden vuoksi. Mä olin koko ajan ajatellu, että kun mä valmistun niin mä rupeen äitin diabetesta hoitaan, niin siinä kävikin sitten niin. Mä aina ajattelen, et jos mä muutamankin ennaltaehkäisyllä pystyn pelastamaan, niin mä oon jo tehny tavallaan äitin muistolle jotain kunniakasta”.

Yksi vastanneista puolestaan teki ennen hallitustoimintaan mukaan lähtemistään vapaaehtoistyötä yhdistykseen asiantuntijatahona esimerkiksi luennoimalla yhdistyksen pyynnöstä heidän tilaisuuksissaan. Myöhemmin häntä pyydettiin myös hallituksen toimintaan mukaan. Toinen haastatelluista taas lähti ensin mukaan nimenomaan tiettyyn toimintaan, yhdistyksen kansainväliseen toimintaan, ja sen jälkeen yhdistyksen toiminta-

taan laajemminkin. Kansainväliseen toimintaan mukaan lähteneellä henkilöllä päätökseen vaikutti nimenomaan mahdollisuus kansainväliseen toimintaan, johon hänellä oli henkilökohtainen kiinnostus. Matkustelu oli lähellä henkilön sydäntä, ja kansainvälinen toimintamahdollisuus oli ratkaiseva tekijä päätöksessä. Hän halusi myös parantaa nimenomaan yhteistyöalueen diabetesasioita ja diabeetikoiden hoitoa. Mukaan lähtemisessä voitiin ajatella myös paikallisen diabetesyhdistyksen parasta. Haastateltavat kokivat, että yhdistys tarvitsee terveydenhuollon osaamista toimintaansa.

”Hallituksessa on hyvä olla hoitapuolen edustusta, siksi lupauduin, että siellä ei ollut silloin edustusta. Että se hallitus sitten monipuolistuisi”. (H3)

Osa haastateltavista aavisteli, että myös yhdistyksen taholta pyyntö mukaan lähtemiseen tuli nimenomaan haastateltavan diabeteshoitajataustan vuoksi.

7.3.2. Mukana olemisen motiivit

Mukaan lähtemisen jälkeen tarvitaan motivaatiota myös pysyä mukana toiminnassa. Motiiveja kysyttiin tiedustelemalla parhaita kokemuksia vapaaehtotoiminnasta, mikä vapaaehtoistoiminnassa innostaa, miksi toimintaa jatkettiin alun jälkeen sekä mitä toiminta on itselle antanut. Haastatteluissa nousi esiin koko joukkio erilaisia motiiveja, jotka jakautuvat henkilökohtaisiin ja ammattia sivuaviin motiiveihin. Edellä mainittu jako ei tosin ole aivan selkeä, sillä useissa kohdin motiivit myös nivoutuvat toisiinsa.

Henkilökohtaiset motiivit

Henkilökohtaisiksi motiiveiksi määriteltiin sosiaaliset suhteet, tunnetason kokemukset ja henkilökohtainen kasvu, muu oppiminen sekä ylpeys toiminnasta. Lähtökohta toiminnassa olemiseen oli, että toiminta koetaan itselle mielekkääksi. Yhdistystoiminta koettiin mukavaksi ja se sisältää tehtäviä, joista itse pitää tai toimintaa itsessään pidettiin tärkeänä.

”Mä rakastan kauheesti kirjallisia töitä, niin mähän tykkään tehdä niitä yhdistyksen hommia. Pöytäkirjoja ja kaikkea. Ja vaikka kun saa järjestellä, niin mä tykkään siitä kauheesti”. (H1)

”Mut kyl mä tykkään ja varmasti olisin enemmänki...” (H5)

”Se oli vaan niin sydäntä lähellä”. (H4)

Kaikkia haastateltavia yhdistävä motiivi oli toiminnan sosiaalinen ulottuvuus. Haastatte-
luissa nousi esiin useissa yhteyksissä sosiaalisten suhteiden merkitys, ja jokainen piti
sitä tärkeänä syynä toiminnassa mukana olemiseen. Sosiaaliset sidokset liittyivät esi-
merkiksi siihen, että yhdistystoiminnan kautta oli luotu uusia ihmissuhteita ja saatu ys-
täviä.

”Se kuinka valtava määrä mulla on näitä tämmösiä tuttuja nyt”. (H1)

*”Et mulla on hyvät ystävät, ihan sydänystävät, tullu sieltä hallitustyösken-
telystä”. (H2)*

”Tietysti myös tuonut erilaisia tuttavuuksia”. (H3)

Kuten edellisistä sitaateista huomaa, luodut ystävyysuhteet liittyivät etenkin hallitus-
työskentelyyn. Sosiaaliset suhteet, yhteinen toiminta ja keskinäinen yhteenkuuluvuus
erityisesti hallituksen jäsenten kanssa nousivat esiin haastateltavien kokemuksissa. Yh-
dessäolo hallituksen kesken myös muun kun yhdistysasioiden puitteissa ilmeni muuta-
mien puheissa yhdistystoiminnan tärkeänä osa-alueena.

*”Mun täytyy sanoo, et meillä tällä hetkellä yhdistyksen hallitus on hyvin
samanhenkinen. Kaikki tekee ja puhalletaan yhteen hiileen, ja kaikki on
valmiit kehittämään...Kaikilla on vähän samantyyppinen huumori, et
hauskaa meillä on ollut sen vapaaehtoistyön pohjalla...Pidetty kokous ja
sitten meillä on aina ollut sellaista erilaista yhdessäoloo tavallaan. että ol-
laan oltu niinkun ystäviä”. (H2)*

*”Mukavia ihmisiä, ja just nää keskustelujutut sitten kun on asiat käsitelty”.
(H5)*

”Ja sitten tää yhdessä tekeminen. Sehän ryhmäyttää ihmisiä sillai”. (H4)

Sosiaaliset suhteet, yhdessä tekeminen ja oleminen tulivat puheissa esiin myös laajem-
min kuin hallituksen kesken. Kuvauksissa nousi esiin esimerkiksi yhdessäolon tunnelma
yhdistyksen tapahtumissa, ja osa muisteli lämmöllä tapaamisia muiden diabetesyhdis-
tysten jäsenten kanssa Diabetesliiton järjestämissä valtakunnallisissa tapahtumissa.

Tunnetason kokemuksia kuvattiin jo sosiaalisen ulottuvuuden yhteydessä, mutta erilai-
set emotionaaliset palkkiot ja tunnekokemukset vilisivät haastateltavien puheissa myös
muissa yhteyksissä. Tyypillinen vapaaehtoistoiminnan motiivi, eli auttamisen halu, oli
taustalla tämänkin vapaaehtoistoiminnan tekemisessä.

”Et tavallaan, et miten niitä vois sitten vielä tän työpäivän ulkopuolella auttaa, tai miten ne niinku lähtee täältä sairaalasta pois, niin mistä muualta ne vois saada tietoa”. (H2)

Eräs haastateltavista kuvasi vapaaehtoistoimintaa oman ideologian ja auttamisen tuoman mielihyvän kautta, sekä koki vahvasti empatiaa diabeetikkoja kohtaan. Sitaatista ilmenee jopa perinteinen kristillinen näkemys toisten kohtelusta.

”Mä saan hyvän mielen siitä, kun mä annan apuani ja osaamistani ja läheisyyttäni ihmisille jotka sitä tarvii...Se on ideologia...Kun mun elämän yks semmonen. Et tee toisille niinkun toivoisit itsellesi tehtävän, niin mä oon sen verran vähä yliempaattinen ihminen. Et jos mulla ois vaikka diabeetikkolapsi, niin kyllä mä haluaisin et mulla ois joku vertaistukiryhmä. Tai jos mä ens kertaa joutuisin käyttämään vaikka insuliineja. Niin ehkä se on se, et mä aattelen miten pihalla ne ihmiset on niinku lumiukot kun se tauti diagnosoidaan ja ne tarttee kaiken tuen mitä mahdollista on antaa”. (H4)

Haastateltavat kertoivat myös, että vapaaehtoistoiminnan kautta on tapahtunut henkistä kasvua tai oman ajatusmaailman avartumista. Kansainvälisessä toiminnassa mukana oleva totesi: *”No esimerkiksi se kouluttaminen tuolla rajan takana, niin kyllähän siinä näkee erilaista”* ja toinen haastateltava puolestaan sanoi kasvaneensa ihmisenä toiminnassa mukana olemisen myötä.

”Ilman tätä diabetesyhdistystoimintaa, tätä koko kompleksia niin.. Onks se itsekehua, jos mä sanon, et mä en ois näin kypsä ihminen. Elikkä mä oon joutunu niin monenlaisten ihmisten kans luovimaan”. (H4)

Emotionaalisina palkkioina nousi esiin myös ylpeyden tunne sekä yhdistyksen toiminnasta että omasta toiminnasta yhdistyksessä. Toimintaa tehtiin puheissa usein *meidän* tai *oman* yhdistyksen eteen. Yhdistykseen sitoudutaan henkilökohtaisesti, ja yhdistystoiminnassa halutaan myös menestyä. Menestysmittareita tuntui olevan useita, mutta ainakin jäsenmäärän kasvu ja osallistujien määrä nousivat selkeästi esiin. Oma toimintaa voidaan verrata myös suhteessa muihin yhdistyksiin ja osa yhdistyksen menestyksestä kokea myös henkilökohtaiseksi onnistumiseksi.

”Kyllä mä voin jotenki ylpee oikeesti olla itestäni, että meillä on nyt tällä hetkellä toimintaa vauvasta vaariin mitä meillä ei oo ennen ollut...Ja kyllähän meillä on jäsenmäärä kasvanu vuositasaalla tosi paljon viime vuosina. Oltu varmaan aika kärjessä kuiteskin siinä. Ehkä se osittain on se tunnettavuus mitä on tullu siihen, ja tietysti se et meillä on kehitetty sitä toimintaa”. (H2)

”Sitten kun huomasi, että sai jäseniä lisää mukaan, osallistui toimintaan...Se on aina ku saa jonkun asian pyörimään...Joka vuosi oli aina enemmän ja enemmän ryhmissä jäseniä... Hyvin oon onnistunut ryhmissä, ja mähän niistä luennoistakin valtaosan pidin. Tai olihan siellä nyt muitakin ammatti-ihmisiä mitä mä sitten järjestin sinne, mutta mä olin niissä kaikissa mukana aina...Saanut niitä ihmisiä mukaan...Viime viikollakin neljä uutta jäsentä taas tuli...Ja sielläkin kun kuuntelee niin tuntuu että meidän yhdistyksen toiminta on ollu aika rautaista moniin muihin verrattuna”. (H1)

Ammatilliset motiivit

Henkilökohtaisten motiivien lisäksi haastatteluissa ilmeni iso joukko motiiveja, jotka limittyivät jollakin tavalla haastateltavan palkkatyöhön diabeteshoitajana. Erilaisten palkkatyö-yhteyksien määrä oli suuri, mutta tärkein huomio oli kuitenkin se, että koko vapaaehtoistoiminnan keskiössä on diabeetikko. Muutamat haastateltavista esimerkiksi korostivat, että yhdistystoiminta ja diabeteshoitotyö tukevat varsin hyvin toisiaan, sillä asiakkaat ja tavoitteet ovat molemmilla samat. Lisäksi kaikki olivat yhtä mieltä siitä, että yhdistyksen toiminta ja tarjonta on osa diabeetikoiden hoitoa, koska yhdistyksen toiminta tukee terveydenhuollon toimintaa ja sillä on oma roolinsa hoitoketjussa.

Diabetesyhdistys toimii haastateltavien mielestä terveydenhuollon rinnalla tarjoten tukipalveluita hoitoon. Diabeetikkojen määrä on suuri, joten lisäpalveluille on myös tarvetta, sillä puheissa vilautti halu tarjota diabeetikoille enemmän palveluita ja tukea kuin mitä terveydenhuollon kautta on tarjolla. Yhdistystoiminnan katsotaan helpottavan omaa perustetehtävää, koska diabeteshoitajilla on tarjota diabeetikoille omahoitoa tukevia palveluita myös julkisen terveydenhuollon ulkopuolelta.

”Mä voin sanoa sen, että siinä oli jotenki semmonenki, et mä koin ku näki diabeteshoitotyötä tästä läheltä, ku tekee sitä ihan päivittäisessä työssään, niin jotenkin mä koin, et ne tarvii enemmän sitä tukee kun mitä ammatillaiset pystyy antaan...Mut se oli semmosta. Jotenkin mä ajattelin et se helpotais meidän perustehtävää mitä me tehdään täällä, koska me voitais sanoa että: ” hei, ootko tietoinen et yhdistyksessä olisi tarjolla tämmösiä toimintoja ja kuulisit miten muillaki diabeetikoilla menee”. (H2)

Yhdistystoiminta voi olla myös kanava kehittää ja luoda sellaista toimintaa, joita julkisessa terveydenhuollossa ei ole tarjolla. Esimerkiksi ryhmätoimintaa olivat olleet käynnistämässä muutamat haastatelluista. Esimerkiksi H3 perusti painonhallintaryhmän, koska ”tällä alueella ei ole vastaavia ryhmiä”. Hän suunnitteli myös, että yhdistyksen käynnistämisen ryhmän voisi tulevaisuudessa yrittää saada terveydenhuollon vastuulle.

Yhdistystoiminnassa voitiin myös kokea olevan jopa paremmat mahdollisuudet ja resurssit järjestää tapahtumia ja toimintaa diabeetikoille kuin oman palkkatyön puitteissa.

”Ehkä ne sitten nousee sieltä perustehtävästä ja peruselämästä ne tarpeet mitä vois sitten yrittää, mitä ei voi tehdä täällä. Ei täällä sairaalamaailmassa semmosia voi. Tämmösessä ympäristössä se on rajattu, ja ajallises-tikin resurssit on niukat, niin ei pysty. Mut sit voi heittää että tää ois aika hyvä idea, jota vois kokeilla, kun ei tää niinku voi kokeilla”. (H2)

Kuten edellinen sitaatti osoittaa, yhdistys voi toimia paikkana, jossa omia ideoita voi toteuttaa, koska palkkatyön kautta se ei välttämättä aina ole mahdollista. Erityisen mielenkiintoinen kokemus oli eräällä haastateltavalla, sillä hänen mukaansa yhdistystoiminnassa on myös paremmat taloudelliset mahdollisuudet esimerkiksi luentotilaisuuden pitoon kuin oman palkkatyön kautta.

Yhdistys on haastateltaville myös kanava ja apuväline, jonka avulla voi vaikuttaa diabeetikoiden vielä parempaan hoitoon oman palkkatyön lisäksi. Haastateltavat kokivat itsensä diabeetikojen etujen ajajiksi, ja diabeetikoiden puolia halutaan pitää sekä työttä vapaa-ajalla. Diabeetikoiden edun ajattelemisen lisäksi paremman hoidon tarjoaminen voi helpottaa omaa työtä sekä antaa henkistä palkkiota myös palkkatyön kontekstissa.

”Mä koen et mä, vaikka ammattini puolesta, niin myös vapaa-ajallanikin oon heidän semmonen puolestapuhuja. Että kyllä se niinku väkisinkin kantaa mukanaan...Ehkä se oli varmaan sitä semmostakin ajatustapaa, et sillee itsekkäästi mä ajattelin, et kyl mä antaisin sit vielä parempaa hoitoo niille diabeetikoille, ku niillä ois mahdollisuus sitten vielä sitä hoitoo hakee tän sairaalamaailman ulkopuoleltakin.”. (H2)

”Sitä oon kanssa ajatellut, millä tavalla se yhdistys toimii, niin sitä myötä sitä diabeetikon hoitoo pystyy parantamaan. Sitä kautta pystyn vaikuttamaan ja myös työni kautta”. (H3)

Kuten edellisistäkin sitaateista huomaa, osa haastateltavista voi kokea diabeetikoiden hoidon hyvin henkilökohtaisesti. Esimerkiksi hoitotasapaino voidaan kokea henkilökohtaisena ammatillisena onnistumisena ja huono hoitotasapaino turhauttavana kuten H1 kertoo: *”Ja tuntuu hienolta kun lukemat on hienoja...Puuduttaa aivan hirveesti, kun on niitä jotka ei tee yhtään mitään.”*

Halu jakaa diabetestietoutta sekä terveydenhuollon ajankohtaisia asioita oli kaikille tärkeä toimintaan osallistumismotiivi. Yhdistys puolestaan toimii kanavana, jonka kautta

tietoa saa välitettyä. Tiedotettavista aiheista nousivat esiin esimerkiksi uusin diabetestieto sekä erilaisia aihepiirejä, joita voi tilanteen mukaan nostaa esiin kertauksena. Myös työnantajaorganisaation palveluista ja kuulumisista halutaan kertoa jäsenille yhdistyksen välityksellä.

”Diabeteshoitaja niin kuin tietää mitä siellä on tarjolla yleisessä terveydenhuollossa, ja diabetesyhdistys pystyy sitä tietoa sitten levittämään jäsenilleen”. (H3)

Tiedon välittymistä terveydenhuollon ja yhdistyksen välillä korostettiin molempiin suuntiin. Tietoa terveydenhuollosta viedään yhdistystoimintaan, ja tuomisena terveydenhuoltoon on tietoa yhdistyksen toiminnasta sekä diabeetikoilta itseltään. Useimmat haastateltavista kuvailivatkin omaa rooliaan yhdistystoiminnassa ikään kuin yhdyshenkilöksi terveydenhuollon ja diabeetikoiden välillä.

”Oon niinku vieny tätä tietoa heille täältä ja taas saanu sieltä kentältä tietoa heiltä...Mä saan sieltä kuitenkin sellasta siitä puolesta tietoa, ja he saa multa täältä puolelta tietoa, että siinä mielessä se on niinkun ihan mukavaa. Että pysyn ajan tasalla niissä asioissa”. (H5)

Haastateltavien puheissa nousi monissa kohdissa erityisenä ryhmänä esiin muut hallituksen jäsenet. Esimerkiksi tiedon suhteen jotkut nostivat esiin, että erityisesti hallituksen jäsenillä on oltava ajantasainen diabetestieto. Joku piti sitä ikään kuin hallituksen jäsenen tehtävänä roolinsa vuoksi, mutta toisaalta huoli tuntui olevan myös henkilökohtaisiin suhteisiin perustuvaa.

Kaikki pitivät erittäin merkittävänä tiedon saamista omaan työhön liittyen. Yhdistystoiminnassa mukana olemisen kautta saa tietoja ja taitoja, joita voi hyödyntää omassa ammattityössään. Yhdistyksen toiminnan ja tapahtumien kautta on opittu paljon sellaista, mikä lisää ammattitaitoa tai antaa välineitä ohjata potilaita myös muiden tukimuotojen ääreen.

”Mut sitten sieltä mä tuon tähän omaan työhöni sitä semmosta tietoutta siitä arkielämästä ja siitä selviytymistä, kun kyllä ne usein nousee esiin niissä tapahtumissa ne arkielämän kysymykset ihan eri tavalla...Siitäkin tilaisuudesta, siitä viikonlopusta, niin ihan hirveesti omaan työhöni olen häikäilemättömästi ottanut käyttöön. Ja toisaalta myös koen et me taas annettiin”. (H2)

”Paljohan mä oon sitä kautta saanu tietoa. Just näistä asioista, että osaa niinkun asiakkaitakin sitten neuvoa”. (H5)

Diabeetikoiden arjen seuraaminen ja osaksi arkea pääseminen tuntui olevan kaikille tärkeää. Osa toi esiin myös sen, että haluaa itse olla toiminnoissa mukana ”siviili-ihmisenä” eikä diabeteshoitajan ammattiroolissa. Diabeetikoiden arkeen tutustumisella oli monia merkityksiä haastateltaville. Yleisesti ottaen koettiin tärkeäksi, että yhdistystoiminnan kautta hoitosuhde ei ollut läsnä ja toiminta keskittyi muihin asioihin kun vastaanottotilanteessa. Osa haastateltavista nautti nimenomaan siitä, että he näkivät diabeetikkojen ”pärjäävän” ja voivan hyvin arkielämässään. Tärkeäksi nousi myös halu oppia diabetesta sairastavan ihmisen arkielämästä omaa työtä varten.

”No saahan siitä sitten tietoa, että miten nää ihmiset on ja elää, ja sillä tavalla sitä heidän arkipäivästään semmosta palautetta siitä”. (H5)

”Mulle se on parasta palautetta, kun mä nään, että ne elää sitä normaalia elämää sitten kuiteskin. Ja diabetes ei kahlitse tai hallitse, mikä taas tulee vastaanotolla...Mut sitten ku tapaa diabeetikoita tämän työajan ulkopuolella, niin näkee ihan oikeesti sitä, että mitä se diabeetikkona oleminen on, kun ei itellä oo sitä diabetesta”. (H2)

Sitaateista voi päätellä, että vastaanottotilanne keskittyy usein hyvin paljon hoidon tarkkailuun, ja yhdistystoiminnan kautta puolestaan pääsee tutustumaan todelliseen elämään diabeteksen kanssa. Arkielämästä voi ammentaa tietoa omaan työhön, ja toisaalta yhdistystoiminnan kautta pääsee toteamaan, että potilas voi hyvin, vaikka vastaanotolla asia tuntuisikin kenties joskus mahdottomalta. Näiden sitaattien pohjalta voi lisäksi havaita, että haastateltavilla on myös suuri halu osasta diabetesasiat nimenomaan diabeetikoiden omasta näkökulmasta.

Diabetesyhdistyksen toiminnan kautta voi päästä osaksi myös sellaisia osa-alueita, joita oma työ ei sisällä. Muutama vastaajista nostivat esiin erityisesti lasten diabeteksen. Normaalisissa palkkatyössään heidän vastuualueellaan ovat aikuiset diabeetikot ja lasten diabeteksen hoidosta vastaa jokin muu taho. Tilaisuus päästä tutustumaan ja oppimaan lasten diabeteksenhoitoa nostettiin esiin mahdollisuutena oppia uutta ammatillisesti. Puheissa nousikin monissa kohdin esiin, että diabeteksen hoidon ammattitaidossa pidettiin tärkeänä osata asiat ”vauvasta vaariin”. Haastateltavat mainitsivat motivoivina oppimiskokemuksina myös muita kuin diabetekseen sairautena liittyviä asioita. Esimerkiksi hallitustyöskentelyn kautta opitut kokouskäytännöt, yhdistyslaki ja Diabetesliiton toiminta nostettiin esiin.

Kysyttäessä parhaita kokemuksia yhdistystoiminnasta haastateltavat mainitsivat etenkin jo edellä mainitut sosiaaliset suhteet ja niihin liittyvät kokemukset sekä muistelivat

useita vuosien varrella järjestettyjä tilaisuuksia, koulutuksia ja tapahtumia. Myös tiedon lisääntyminen koettiin tärkeäksi, ja osa parhaista kokemuksista liitettiin omaan palkkatyöhön. Eräs haastatelluista puolestaan mainitsi yhdeksi vapaaehtoisuransa kohokohdaksi saadun kunniakirjan, jonka yhdistys oli anonut hänelle diabeetikkojen hyväksi tehdystä työstä. Parhaiden kokemusten nimeämisen syyt olivat varsin moninaiset. Esimerkiksi onnistumisen tunteet ja osallistujat nostettiin saatuna palkkiona esiin. Ihmisten osallistuminen järjestettyyn tapahtumaan voitiin kokea kiitokseksi tapahtuman eteen tehdystä työstä.

”Maailman diabetespäivätkin on sellasia, jossa meidän yhdistys on mukana ja mä oon siinä sitten diabeteshoitajana aina mittaan verensokereita. Ne on sellasia kohokohtia, siinä tulee aina paaaaljon väkee, ja ne on yleisötapahtumia, mistä mä itekkin tykkään. Ihmisiä tulee niin paljo ja ne viitsii tällaisiin lähteä”. (H1)

Kaksi haastatelluista koki mielihyvää ja onnistumisen tunnetta, koska erilaisissa yleisölle suunnatuissa mittaustapahtumassa oli tavoitettu uusia diabeetikoita. Myös mittauksessa käyneiden ihmisten lukumäärä sekä mittauksissa löydettyjen uusien diabeetikoiden määrä muistettiin, vaikka tapahtumista olikin kulunut jo useita vuosia.

”Ensimmäisen kerran mittaussessiossa tosiaan yli 300 ihmistä kävi sinä aikana. Ammattilaisena oot tottunu kuiteskin jotakin antamaankin, niin siinä oli pakko ne sanat sanoa, ja sitten kun tosiaan bongataan toistakymmentä diabeetikkoa. Niinku ihmisiä, jotka ei tiedä olevansa, niin oli se sellanen aika ainutlaatuinen kokemus. Kyl mä sanoin kaikille hoitajakollegoille, et jos vain mahdollisuus on niin menkää hyvänen aika. Se on tosi hieno kokemus. Et niinku tavallaan auttaa ja ohjata siinä ihmistä, ja löytää niitä nyt sitten, kun sairaus joka ei tunne eikä näy. En tiä onks se kivaa sitten löytää ihmiseltä sairaus (naurahdus), mutta kuitenkin antaa sitä omaa ammattitaitoaan siinä sitten”.

Tapahtumista myös lastenleirit nousivat parhaimpien kokemusten joukossa esiin. Lastenleirit koettiin rankoiksi, mutta antoisiksi tapahtumiksi. Päivät voivat olla pitkiä, mutta leirit antoivat haastateltavalle paljon. Seuraavasta sitaatista ilmenee hyvin lisäksi se, että tiettyyn toimintoon osallistumiseen voi olla useita syitä, ja se voi antaa hyvin paljon erilaisia palkkioita. Sitaatissa mainitaan palkkiona tunnetason hyvä mieli ja hyvän tunnelma, henkinen kasvu sekä mahdollisuus laajentaa omaa ammattitaitoaan sekä saada vaihtelua omaan normaaliin palkkatyöhön. Edellä mainittujen seikkojen vuoksi toimintaa tehdään mielellään, eli se koetaan varsin motivoivaksi.

”Lastenleirit on ehdottomasti niitä parhaimpia ihan sen takia, et mä toi-

min aikuisten kanssa ja se lasten kanssa toimiminen, niin se on jotenkin kyllä avannu silmiä Et voi voi kun ne aikuisetkin muistais sen, että ois siellä lasten tasolla (naurua). Kun ei ne (lapset) muista sitä diabetesta. Ne elää ihan sitä normaalielämää...Sitten se on niinku se tunne ja tunnelma. Se ei oo se sairaus läsnä siellä, ku se on sitten aikuisten kans. Ne on varmaan ne mieleenpainuvimmat, joita on ollu, ja sitä vapaaehtoistyötä on mielellään tehny aina”. (H2)

Kuten edellä esitetty erilaisten motiivien kirjo osoittaa, toiminta antaa kokonaisuudessaan tekijöilleen hyvin paljon. Hyviä kokemuksia, tunteita ja palkkioita on paljon ja niiden skaala on laaja. Motiiveja on jokaisella useita, eikä niitä kaikkia edes välttämättä pystytty tuomaan sanallisesti esiin kuten seuraavat sitaatit osoittavat. Yhteistä haastateltaville oli kuitenkin se, että toiminta on koettu itselle varsin palkitsevaksi ja muistot kokemuksista ja tapahtumista kantavat pitkään.

”Sitten kaikki. Siinä on niin valtava kirjo. Sen on varmaan niin sisäistänyt”. (H4)

”Ei voi sanoin kuvata sitä kaikkea, vai miten ne ny sanoo (naurua)”. (H1)

”Ja aika paljon kivoja tapahtumia on ollutkin, jotka sitten muistaa sit vaikka vanhana. Niin ne muistot, kyllä mä koen, et tää on antanu mulle hyvinhyvin paljon”. (H2)

Kaiken kaikkiaan haastateltavien palkkatyöllä on selkeä yhteys vapaaehtoistoimintaan ja se voitiin määrittää jopa parhaiden kokemusten joukkoon kuten H2: *”Yks on semmonen et se tukee hyvin ihan sitä mun perustyötä. Diabetesyhdistys on osa hoitotyötä, kanava tukea omaa perustyötä sekä ammatillisen kasvun ja kehittymisen väline. Lisäksi vapaaehtoistoiminta motiivien voidaan mieltää myös olevan sidoksissa omaan työmotivaatioon kuten seuraava sitaatti osoittaa.*

”No kai se kun se liittyy tähän ammattiin, ja yleensä jos tykkää ammatistaan tai työstään, niin tulee tämmöstä”. (H5)

7.4. Diabeteshoitajuus-vapaaehtoistoimijuus

Useimmat haastateltavista kokivat roolinsa yhdistyksessä nimenomaan asiantuntijaksi heidän diabeteshoitajataustansa vuoksi. Kaikki kertoivat haastatteluissa, että diabeteshoitajan tausta näkyy jollain tavoin yhdistystoiminnassa. Kuten toiminnan kuvaamisessakin tuli jo esiin, ammattitausta ilmenee erilaisissa tapahtumissa, tilanteissa tai teh-

tävissä, joihin nimenomaisesti liittyy ammattilaisen tehtävä. Joskus ollaan myös sellaisissa tilanteissa tai tapahtumissa, joissa toimija on konkreettisesti sekä yhdistyksen edustaja että diabeteshoitaja yhtä aikaa. Tietynlaisia rooleja voi olla jopa useitakin yhtä aikaa, kuten seuraava sitaatti osoittaa.

”Mä olin sitten siellä matkassa. No mä olin hoitaja vähä niinku, etät multa sai kysyä, jos oli jotain ongelmaa tai. Myöskin tietysti turvana, että jos lapset oli uimassa niin, olin vähän kattomassa etät ei tuu mitään. Et se oli semmonen sekarooli, olin sekä hoitajana että halusin olla läsnä. Ja tietysti siinä oli semmonenkin, että mä halusin olla siellä, et mä olin niinku terveyskeskuksen linkki sinne. (H4)”

Ammatillisesta taustasta huolimatta haastateltavat kokivat olevansa yhdistystoiminnassa pääasiassa vapaaehtoistyöntekijöitä ja samalla viivalla muiden toimijoiden kanssa. Etenkin hallituksen kesken koettiin olevan tasavertaisessa asemassa.

”Sitte ku mä oon näissä kokouksissa ja näissä, niin sitten ei siinä oo mitää sellaista ammatillista. Vaikka sielläkin kyllä ammatillista tulee. Mutta kyllä mä sitten siellä vapaaehtoistyöntekijänä enemmän. Mun mielestä mä oon tasavertainen siellä”. (H1)

Tai ainakin halutaan olla tasavertaisessa asemassa, sillä useista haastatelluista tuntui, että heihin suhtaudutaan hallituksessa kuitenkin vähän eri tavoin kuin muihin ammattitaustan vuoksi. Haastateltavista muutama esimerkiksi koki, että heidän sanalleen annetaan enemmän painoarvoa asiantuntija-aseman vuoksi. Tavallista oli myös, että haastateltavien mielipidettä kysyttiin heidän mielestään useammin kuin muiden.

7.4.1. Diabeteshoitajuus vapaaehtoistoimijuuden kontekstissa

Diabeteshoidon ammattilaisen mukanaolon hyödyllisyys yhdistyksen toiminnan kannalta nousi vahvasti esiin haastateltavien puheissa. Useat haastatelluista painottivatkin, että diabetesyhdistyksessä pitäisi aina olla terveydenhuollon edustus mukana. Samalla kuitenkin korostettiin myös diabeetikkojäsenten merkitystä sekä maallikko-osaamisen tärkeyttä toiminnan kannalta. Hyötynäkökulmasta painotettiin nimenomaan toiminnan molemminpuolista hyötyä sekä yhdistyksen toiminnalle ja jäsenille että haastateltavalle itselleen. Tärkein molempia osapuolia hyödyttävä seikka oli jo motiivienkin yhteydessä laajemmin käsitelty tiedon välittyminen molempiin suuntiin. Lisäksi diabeteshoitajan ammattitausta antaa myös mahdollisuuden toimia asiantuntijan tehtävässä yhdistyksen tilaisuuksissa kuten leireillä, koulutuksissa ja luennoilla.

Haastateltavien puheissa nousivat esiin myös heidän ammattitaustansa tuomat suhteet ja verkostot, joita voidaan hyödyntää yhdistystoiminnassa. Haastateltavilla on ammattinsa kautta esimerkiksi suhteita terveydenhuollon ammattilaisiin ja asiantuntijoihin, joita voi hyödyntää alustajina yhdistyksen tapahtumissa. Omat henkilökohtaiset ammatilliset kontaktit mahdollistavat suoran lähestymisen, ja niillä koetaan olevan vaikutusta myös pyyntöön suostumisessa. Suhteiden avulla myös puhujapalkkiota on voitu saada koh- tuulliseksi tai puhuja tulemaan jopa kokonaan ilmaiseksi. Myös sponsoreita yhdistyksen tilaisuuksiin voidaan hankkia omien ammatillisten kontaktien kautta, ja yritysyhteistyön rakentaminen esimerkiksi diabetesmittariyritysten edustajien kanssa koettiin helpom- maksi. Yksi haastatelluista myös koki, että kun hän on ensin luonut yrityskontaktin, niin muiden toimijoiden on helpompi pitää kontakti jatkossa yllä.

”Vaikuttahan se sillä tavoin, että esimerkiksi työni kauttahan mä nään kaikki firmaedustajat pystyn. Enhän mä niitä muuten tietäisi. Että kyllähän se auttaa yhdistystoiminnassa. Verkosto on niinku hallussa, sanotaan näin”.
(H4)

Haastatteluissa pyydettiin kuvaamaan vapaaehtoistoiminnan mahdollisesti mukanaan tuomia haittoja henkilölle itselleen sekä diabeteshoitajuuden haittapuolia yhdistystoi- minnan kontekstissa. Henkilökohtaisina haittoina mainittiin esimerkiksi työmäärän pal- jous, ajanpuute sekä oman elämäntilanteen reunaehdot. Yhdistystoiminta voidaan myös kokea välillä kuormittavaksi. Yksi haastateltavista otti esiin esimerkiksi pitkät kokouk- set työpäivän jälkeen, ja toinen taas työmäärän kasaantumisen itselleen. Kuten luonnol- liselta kuulostaakin, välillä myös saman aihepiirin parissa toimiminen sekä työssä että vapaa-ajalla koettiin kuormittavaksi, koska *”tavallaan sellaista vapaata ei oo koskaan”* (H1).

Oma elämäntilanne vaikuttaa vapaaehtoistoiminnan tekemisen mahdollisuuteen. Myös ajanpuute voi tulla vastaan. Ajan ollessa kortilla tai oman elämäntilanteen vaatiessa enemmän huomiota vaatimukset toimintaan osallistumisesta voitiin kokea ahdistavana. Kaksi haastelluista mainitsi myös, että heidän omat sosiaaliset suhteensa kärsivät va- paaehtoistoiminnan viedessä osan vapaa-ajasta. Eräs haastateltava puolestaan oli jää- mässä sivuun toiminnasta, sillä hän koki toiminnan ja tehtävien kasaantuneen liiaksi hänen vastuulleen. Lisäksi omat terveydelliset tekijät vaikuttavat lopettamispäätökseen.

Vaikka kaikki olivatkin sitä mieltä, että ammatillinen tausta on vapaaehtoistoiminnassa positiivinen asia monilla tavoin, tausta voidaan välillä kokea myös rasitteeksi. Yksi haastateltavista koki, että häntä hyödynnetään varsin paljon yhdistyksen toiminnassa,

kuten luennoinnissa, juuri diabeteshoitajataustan vuoksi, ja toinen puolestaan kertoi, että hänen ammatillista suhdeverkostoaan tarvitaan sponsorihankinnassa joskus liiankin usein. Eräs selkeästi esiin tullut vapaaehtoistoiminnan haitta oli se, että ihmiset tunnistavat laajasti. Etenkin pienillä paikkakunnilla diabeetikot tunnistavat diabeteshoitajan myös vapaa-ajalla. Tunnettuus oli toisaalta ylpeyden aihe, mutta toisaalta myös rasite.

”Mä oon se kävelevä diabetes siellä meidän alueella tavallaan. Nuorempana jakso olla kauheen leuhkakin siitä, mut vanhenee ja haluais jo vähä omaa aikaakin”. (H4)

Tunnistamisen kokemiseen haittana vaikutti myös se, että diabeetikot voivat ajatella diabeteshoitajaa ikään kuin ympärivuorokautisena diabeteshoitajana. Toisin sanoen heidät identifioidaan potilaiden silmissä nimenomaan ammattiroolin kautta eikä yksityishenkilönä. Muutamat esimerkiksi päättelivät, että etenkin yhdistyksessä mukana oleminen vuoksi jäsenten on ehkä helpompi lähestyä häntä diabeteshoitajana myös muulloin kuin vastaanottotilanteessa. Varsinkin yhdistyksen tapahtumissa diabeteshoitajaa lähestytään myös henkilökohtaisissa hoitoasioissa.

”Mutta tietysti menehän se helposti siihen, että on joku joka on heti sitten kysymässä sitä ja tätä. Tietää että oon ammatti-ihminen. Mä en nyt kyllä yleensä siinä yhteydessä niinku rupee mitään ohjauksia antamaan vaan sanon, että täytyy tulla sitten ihan keskusteleen vastaanotolle. Et se on sitten ehkä tuossa porukassa sitten kun menee niin. Ehkä sillon on helpompi lähestyä”. (H5)

”Ja yhdistyksen jäsenet ajattelee, et hehän kyllä aina voivat soittaa mulle, vaikka yöllä. Joo nimenomaan, et me ollaan niinkun kavereita ja kyllähän kaverille voi yöllä soittaa”. (H4)

7.4.2. Vapaaehtoisuus diabeteshoitajuuden kontekstissa

Haastateltavat kokivat, että yhdistyksen tapahtumista ja palveluista pystyy helposti tiedottamaan terveydenhuollon kautta. Tiedottamista tehdään esimerkiksi vastaanottotilan ilmoitustaululla tai kertomalla siitä henkilökohtaisesti vastaanotolla. Myös yhdistyksen toiminnasta kokonaisuudessaan kerrotaan potilaille vastaanottotilanteessa. Useat mainitsivat, että se kuuluu osaksi heidän organisaationsa hoitopolku- tai muuta mallinnettua hoitokäytäntöään. Usein vastaanotolla esitellään yhdistyksen toimintaa, annetaan materiaalia Diabetesliitosta ja diabetesyhdistyksestä sekä kerrotaan jäsenyydestä. Jäsenyyden koettiin olevan diabeetikoille hyödyllinen etenkin siksi, että he saavat tietoa diabetek-

sesta sekä vertaistukea. Vertaistuki, ryhmätoiminta ja muu yhdistyksen toiminta koettiin terveydenhuollon lääketieteellisen hoidon ja ohjaamisen tukipalveluna. Varsinaisesta jäsenyyden markkinoinnista oman palkkatyön yhteydessä oltiin montaa mieltä. Useimmat, eli kolme haastatelluista, suhtautuivat jäsenhankintaan varsin neutraalisti ja kertoivat esittelevänsä jäsenyysmahdollisuuden vastaanottotilanteessa (H3, H4, H5). Yksi vastaajista puolestaan korosti vahvasti aktiivisuuttaan jäsenhankinnassa ja kuvasi vastaanottotilannetta *herkullisena näköalapaikkana jäsenhankintaan* (H1), ja toinen taas vastusti jäsenhankintaa vastaanotolla vedoton *ammattietiikkaan* (H2). Jäsenhankinnasta omassa työssä esitettiin siis eriäviä mielipiteitä, mutta useat olivat sitä mieltä, että diabeteshoitajan mukanaolo yhdistystoiminnassa sekä jäsenyydestä kertomisella vastaanotolla on positiivinen vaikutus yhdistyksen jäsenmäärään.

Vastaanottotilanteista voidaan ammentaa kehittämisideoita yhdistystoimintaan sekä kartoittaa diabeetikoiden tarpeita ja haluja yhdistystoiminnalle. Haastateltavat kokivat, että heidän ammattitaustansa tuo heille kokonaisnäkemyksiä diabeetikoiden asioista ja tarpeista.

”Varmaan sitä, et mä kuitenkin näen täs nää ihmisten tarpeet...Tässäkin kun on tavannut niitä nuoria, niin sitten on vähä jutellut niiden kanssa mistä ne tykkäis... Tullu näitä ideoita tavallaan siitä ku hoitaa näitä diabeetikoita päivästä toiseen”.

Haastateltavat olivat huomanneet, että yhdistyksen jäsenten ja potilaiden suhtautuminen heidän vapaaehtoistoimintaansa oli varsin myönteistä, kuten esimerkiksi H3 kuvaili: *”Jäsenet on hirveän myötämielisiä”*. Jäsenten on helpompi lähestyä haastateltavaa diabeteshoitajana, kun hän on ollut mukana vapaa-ajalla tapahtuvassa toiminnassa. Myös varsinainen vastaanottotilanne voi olla potilaalle rennompi, kun diabeteshoitaja on tutustuttu myös epävirallisemman toiminnan kautta. Eräs haastateltava kuvaili, että yhdistystoiminnassa mukana oleminen aikaansaa arvostusta potilaiden taholta.

”Musta tuntuu et se lähestyminen ei oo niin kauheen jäykkää. Että jotenkin ne kokee, että mä vähä niinku vapaallakin oon mukana siinä toiminnassa, että oon niin innostunu...Mä koen kyllä joskus, et tulee lähes yliarvostustakin tai sen tyyppistä. Nostetaan vähä että sullahan nyt, ja sähän oot vielä sielläkin”. (H2)

Joskus vastaanottotilanne voi epävirallisemman tuntemisen ja henkilökohtaisen suhteen vuoksi muodostua vähän liiankin rennoksi kuten seuraavasta sitaattista ilmenee.

”No kyllähän sekin madaltaa kynnystä, että jos on asiaa, niin ei tilatakaan aikaa vaan ajatellaan, että sinne nyt voi mennä tosta vaan, kun ollaan kavereita.”. (H4)

Vapaaehtoistoiminnassa mukana oleminen voi vaikuttaa myös siten, että potilaat voivat ottaa yhdistyksen asioita esiin vastaanottotilanteessa. Diabeteshoitaja voi toimia siis ikään kuin linkkinä diabeetikoiden ja yhdistyksen hallituksen välillä myös vastaanottotilanteessa. Kuten aiemmin todettiin, haastateltavat voivat kokea roolinsa asiakkaiden puolestapuhujiksi. Seuraavasta sitaatista ilmenee, että myös potilaat voivat ajatella samoin. Diabeteshoitaja voi olla potilaille taho, joka vie heidän viestiään eteenpäin yhdistykseen.

”Siis se on lähinnä niinkun sellasena positiivisena tullu, ja sitten kysytään niitä asioita mun kautta. Kun tietää, että mä oon siinä. Tai sitten sanotaan jotain, että tätä asiaa pitäis viedä.. tai että voisko yhdistys järjestää, sanoo oman toivomuksensa”. (H5)

Asia ei kuitenkaan ole mustavalkoinen, sillä jäsenet voivat joskus kokea diabeteshoitajan läsnäolon hoitosuhteen vuoksi joissakin tilanteissa myös ahdistavaksi. Eräs haastateltavista kuvasi huomanneensa, että potilas voi joissakin tilanteissa tuntea omasta diabeteshoidostaan vastaavan hoitajan mukana olemisen eräänlaiseksi tarkkailuksi vapaaajallakin. Toisaalta ”tarkkaileva ja valvova diabeteshoitaja” voi piinata joka paikassa eikä vain yhdistyksen tapahtumissa kuten alempi tilannetta kuvaavista sitaateista osoittaa.

”Semmonen minkä voi kokee jossaki tilaisuudessa, että jos mä oon myös sen ihmisen, joka on siellä tilaisuudessa, niin sen hoitaja, niin tuleeko sille sitten semmonen, että voinksmä ny tätä kysymystä esittääkään, kun se mun hoitaja, joka täällä vaan valvoo. Ja tarkkailee täällä vaan mun hoitotasapainoo. Et nyt se varmaan tietää, että jos mä kysyn nyt jotain näin tyhmää tai jotakin”. (H2)

”Kaupassa ne rupee heti selittämään, ku niillä on kärryssä jotain, että en mä tätä oikeestaan itselleni osta, vaan vien tämän sille ja sille. Niinku kun niillä on jotain rasvaista juustoa tai kaljaa tai jotain”.(H1)

Asioilla on myös toinen puolensa. Potilassuhteen, tietyn aseman ja diabetekseen liittyvän terveyslottomuuden vuoksi myös diabeteshoitaja voi joskus tuntea oman ammatti-taustansa aiheuttavan vastaavia paineita esimerkiksi kaupassa ostettavista tuotteista, kuten eräs haastateltavista kertoi.

Potilassuhteen aiheuttaman tietynlaisen jännitteen vuoksi diabeteshoitaja voi tietoisesti pyrkiä jättämään asiantuntijaroolinsa taustalle yhdistyksen toiminnoissa. Toiminnassa halutaan olla mukana ilman auktoriteettiasemaa tai potilassuhteen kahleita. Halu kumpuaa niin omasta henkilökohtaisesta halusta toimintaa kohtaan kuin diabeetikoiden parhaan ajattelemisestakin.

”Niissä mä pyrin oleen ihan vaan mukanaolija ja tarpeen mukaan sitten auttamaan...Et ei tuu sitä asiantuntija, ja et toi on ny vaan täällä, et mitä mä otin äskenki tos kahvilas suuhuni tai jotain. Mä oon siellä ihan niinkun ne muutki. Ja mä toivon ainakin, et voin olla ihan niinku ihminen muiden joukossa ja tarvittaessa sitten käytettävissä.. Et monessakin olla vähä takalalla, just et ei tuu sitä asetelmaa. Et voi olla ihan omia itseään ne ihmiset. Ettei tarvi mieltä et toi on toi mun hoitaja”. (H2)

Potilassuhteen vuoksi diabeteshoitajan roolin jättäminen ei kuitenkaan yrityksistä huolimatta aina välttämättä onnistu. Potilaat voivat olemassa olevan hoitosuhteen vuoksi lähestyä diabeteshoitajaroolin häivytyserityksistä huolimatta haastateltavaa hoitoasioissa yhdistyksen tapahtumissa.

Vapaaehtoistoiminnasta syntyy hyötyä diabeteshoitajan työyhteisölle sekä työnantajalle. Aikaisemmin todettiin, että haastatteluissa painotettiin tiedon merkitystä sekä välittymistä molempiin suuntiin. Haastatellut kertoivat, että he vievät yhdistyksen tietoa omaan työyhteisöönsä.

”Ja vie myöskin sitä yhdistyksen tietoa sitten totta kai. Täällähän (työpaikka) mä sitten siitä puhun kuinka tärkeitä se on”. (H1)

”Kyl ne niinku varmaan on palvelu sitä hoitoyksikköökkin, ku tekee tätä yhteistyötä...Eli pitää yhä enemmän käyttää sitä kolmatta sektoria avuksi näissä”. (H2)

”Ja sit seki et ku mä oon töissä, niin kaikki yhdistystä koskevat asiathan kysytään multa. Ei ne soita puheenjohtajalle vaan ne soittaa mulle...Mä oon niinku informaattori yhdistyksen puolesta siellä”. (H4)

Haastateltavat kertoivat kokemuksiaan heidän työyhteisönsä suhtautumisesta heidän vapaaehtoistoimintaansa diabetesyhdistyksessä. Työyhteisön jäsenten suhtautumisessa haastateltavien tekemään vapaaehtoistoimintaan oli suuria eroja. Esimerkiksi haastateltavien esimiehet suhtautuivat varsin kirjavasti yhdistystoiminnassa mukanaoloon. Jotkut esimiehistä kokivat vapaaehtoistoimintaan osallistumisen positiiviseksi asiaksi, kuten H3:n esimies, joka *”katsoo sen ammatilliseksi aktiivisuudeksi”*. Erään haastateltavan

esimies (esimiehet) jopa kannusti mukana olemiseen hetkinä, jolloin oma motivaatio toimintaan oli alivireinen.

”Kun sitä korostetaan meillä paljon, et talossa. Et tää ylempi esimies. Sit ne on niinku aina kannustanu, kun välillä kun mä oon väsyny, niin tota, mä oon ajatellu et mä jään pois, mut sit aina kumpi jompi yllääkäreistä on sanonu, et älä viitti, koita nyt olla siellä, et ois joku linkki tässä. Mari: Miksi sä luulet et nää esimiehet ja nää, niin miks se sitten kannustaa sua siihen? Siksi et mä tavallaan tuon sitä viestiä, meillähän toimii talossa diabetestyöryhmä ja johon kuulun tietenkkin. Niin, tavallaan voi sinne tuoda viestiä sieltä yhdistyksestä, että mitä ne diabeetikot toimii ja mikä on se palaute mikä sieltä tulee, mitä tarvittais lisää”.

Edellisistä sitaateista huomaa, että esimiehet voivat pitää vapaaehtoistoimintaa diabeteshoitajan ammattiin kuuluvaksi tai ainakin ammattitaitoa tukevaksi. Esimiehet voivat myös arvostaa kovastikin hyvää vuorovaikutussuhdetta yhdistyksen ja terveydenhuollon välillä. Vastakkaisiakin kokemuksia kuitenkin löytyi. Erään haastateltavan esimies oli vapaaehtoistoimintauran alussa suhtautunut toimintaan lähtemiseen varsin negatiivisesti. Esimies esimerkiksi epäili, että työaikaan tullaan jatkossa käyttämään vapaaehtoistoimintaa.

”Sillon ku mä oon alottanu yhdistystoiminnassa mukana, niin kyllä mä oon sellasessakin keskustelussa ollu mukana mun ylemmän esimiehen taholta, jossa kysyttiin sitten että ”ahaa sä oot lähteny siihenkin”. Että ”miten sä jaksat lainkaan tätä perustehtävääs tehdä, tai että kuinka paljon sä käytät täs perustehtävässäs nyt aikaas siihen, että sä teet myös nyt näitäkin”. Se oli semmonen tilanne, jossa mä jouduin sanomaan, että mun mielestä edelleen Suomes voi päättää mitä vapaa-ajallaan tekee. Ja myös hänellekin sanonut silloin, et mä koen et se hyödyntää mun työntekookin ihan puhtaasti”.

Esimiesten lisäksi myös työtoverit olivat huomioineet haastateltavien tekemän vapaaehtoistoiminnan. Vapaaehtoistoiminta diabetesyhdistyksessä oli erään haastateltavan mukaan sekä työtoverien ihmettelyn että arvostuksen kohde.

”Työkaverit vaan ihmettelee et kuinka sä jaksat. Niiin varmaan ne jolla ei oo tätä kateuden perisyntiä, niin ne kunnioittaakin, että jaksaa tehdä vielä työpäivän ohella semmosta. Ainakin joku sanoikin, että vieläks sä meet sinne kokoustanakin”.

Kuten jo edellisessä sitaatissa viitattiin, aktiivisuus yhdistystoiminnassa voi aiheuttaa työyhteisössä myös kateutta. Yksi haastatelluista arveli, että kateus voi johtua siitä, että

yhdistystoiminta tuo asemaa ja arvostusta lääkärikunnan ja potilaiden suunnalta. Toinen kateutta kokeneista haastatelluista puolestaan viittasi naisvaltaisen alan toimintakulttuuriin kateuden syynä.

Jo motiivien tarkastelu osoitti, että vapaaehtoistoiminta antaa haastateltaville paljon. Ammatillisessa mielessä esimerkiksi oppiminen ja tiedon välitys nousivat vahvasti esiin. Haastateltavat kertoivat muun muassa diabeetikoiden arjen sekä yhdistystoiminnan palveluiden tuntemisesta. Yhdistystoimintaa kuvailtiinkin varsin voimakkain ilmauksin merkittäväksi tekijäksi oman asiantuntijuuden kehittämisessä.

”Jos mä en olis ikinä yhdistyksessä ollut, niin kyllä mulla ois paljo semmosta vajausta noissa tiedoissa. Ja jos mä kerran teen työkseni tämmöstä työtä, niin kyllä mä koen sen siinä mielessä plussaksi, että olen semmosessa mukana”. (H5)

”Antanu ymmärrystä siihen miten monella tavalla diabetekseen suhtaudutaan. Joku torjuu sen kokonaan, joku ottaa sen vähä kiusalliseksi kaveriksi, joku solahtaa siihen kerralla”. (H4)

”Mä koen kyllä, et mä oisin aika köyhä diabeteshoitajana, jos mulla ei ois tietoutta siitä mitä se niinku oikeesti on...Oon aika rikas siinä mielessä, että on aika vahvasti tullu siihen diabeteksen ympärille. Nyt kun mä oon ollu niin monessa mukana, niin mulle on tullu paljon isompi alue, jonka mä voin linkittää siihen hoitamiseen ja hyödyntää siihen”. (H2)

8. DISKUSSIO

Tämän tutkimuksen tavoitteena oli selvittää mikä paikallisten diabetesyhdistysten hallitusten jäsenenä olevia julkisessa terveydenhuollossa diabeteshoitajan virkanimikkeellä toimivia henkilöitä heidän vapaaehtoistoiminnassa motivoi. Tutkimuksessa vapaaehtoistoimintaa tarkastellaan Busselin ja Forbesin (2002) vapaaehtoistoiminnan ympäristön neljän kysymysnäkökulman (kuka, missä, mitä, miksi) avulla. Lisäksi tutkimus on kiinnostunut diabeteshoitajuuden (diabeteshoitajan palkkatyön konteksti) ja vapaaehtoistoimijuuden (vapaaehtoistyön konteksti) yhteen kietoutumisesta, rajoista ja rajapinnoista.

Tutkimuksen toteutusta ohjasi fenomenologis-hermeneuttinen näkökulma ja tutkimusote oli kvalitatiivinen. Tiedonkerääminen tehtiin teemahaastatteluna viidelle paikallisyhdistyksen hallituksessa toimivalle diabeteshoitajalle. Aineiston analyysimetodinä käytettiin teemoittelua. Tässä luvussa kootaan yhteen empiirisen analyysin tulokset sekä tarkastellaan niitä aikaisemman teoreettisen tutkimuksen valossa. Lisäksi luvun lopussa arvioidaan tutkimuksen luotettavuutta, rajoituksia ja merkitystä sekä esitetään jatkotutkimusehdotuksia.

8.1. Yhteenveto

Yhteenveto-osuus etenee tutkimukseen osallistujien esittelyn kautta vapaaehtoistoiminnan sisältämiin tehtäviin, jonka jälkeen pureudutaan toimijoiden motiiveihin. Haastateltavien motiiveja toimintaansa tarkastellaan sekä mukaan lähtemisen että toiminnassa jatkamisen kannalta. Vapaaehtoistoimintaa nähdään siis ikään kuin ajallisena prosessina ja motiivit mahdollisesti muuttuvina kuten esimerkiksi Yeungin (2004, 2005) vapaaehtoistyöntekijöiden motivaation timanttimallassa. Motivaatio-osuudessa 8.1.4. esitetään yhteenveto tutkimuksen motivaatiotuloksista, mutta motiivien varsinainen analyysi tehdään vasta vakavan vapaa-ajan kappaleessa 8.1.5. Motiiveja ja koko vapaaehtoistoimintaa peilataan myös diabeteshoitajien kvalifikaatio- ja tehtäväkuvamääritelmiin. Tutkimuksen keskeisimmät tulokset tutkimusongelmiin verraten esitetään yhteenvetona tämän luvun lopussa taulukossa kahdeksan.

8.1.1. Mitä vapaaehtoistoiminta on

Haastateltavat olivat olleet paikallisen diabetesyhdistyksen toiminnassa mukana keskimäärin kymmenen vuotta. Heidän konkreettisia vapaaehtoistehtäviänsä olivat esimerkiksi hallitustyöskentely, tapahtumien järjestäminen ja niissä mukana oleminen, luennointi, yhteistyö terveydenhuollon kanssa, tiedon välittäminen, tiedottaminen ja verensokerien mittaaminen tapahtumissa. Hyvin yleisiä olivat myös varainhankintaan liittyvät tehtävät kuten sponsorien hankinta. Vapaaehtoistehtävät jaoteltiin tässä tutkimuksessa ei-diabeteshoitajuus tehtäviin, diabeteshoitajuus tehtäviin ja diabeteshoitajuusvapaaehtoistehtäviin sen mukaan hyödynnetäänkö niiden suorittamisessa diabeteshoitajan ammattitaitoa. Rajanvetäminen täysin vapaaehtoistoimintaisen tai ammatillisesti virittyneen toiminnan välillä oli lähes mahdoton tehdä, sillä usein ne olivat osittain päällekkäisiä. Erilaisia vapaaehtoistehtäviä oli paljon, vaikka haastateltavat toimivatkin yhdistyksessä nimenomaan hallituksen jäseninä. Kuten Pessi ja Oravasaari (2010: 9) toteavat, etenkin pienissä järjestöissä hallitukseen osallistuminen on usein kokonaisvaltaista vastuunkantoa ja mukanaoloa kokonaistoiminnassa. Lisäksi jos edellä mainittuja tehtäväalueita pilkottaisiin pienempiin osiin ja tehtävänkuvauksiin, saataisiin aikaiseksi melkoinen erilaisten konkreettisten vapaaehtoistehtävien kirjo.

Vapaaehtoistoimintaa voidaan kuvata ja määrittää hyvin eri tavoin, eikä sille ole olemassa yhtä tyhjentävää määritelmää. Tämän tutkimuksen osalta kysymys toiminnan määritelmästä oli erityisen mielenkiintoinen, koska sekä tekijän vapaaehtoistoiminta että palkkatyö sijoittuvat saman aihepiirin, diabeteksen, ympärille. Haastateltavat kuvasivat vapaaehtoistoimintaansa palkattomaksi, työaikaan kuulumattomaksi omaksi vapaa-ajaksi sekä pakottomaksi ja vapaaehtoiseksi toiminnaksi. Edellä mainitut elementit ovat varsin tyypillisiä vapaaehtoistyön määritelmässä (ks. esim. Pessi & Oravasaari 2010: 10).

Vuosien saatossa tutkijat ovat yrittäneet määrittellä vapaaehtoistoimintaa työn ja vapaa-ajan käsitteistön kautta. Jotkut tutkijoista ovat varmoja, että vapaaehtoistoiminta on nimenomaan palkatonta työtä (esim. Taylor 2004; Wilson & Music 1997b) ja toiset taas näkevät sen enemmänkin vapaa-ajan kautta määriteltynä (esim. Stebbins 2009a). Haastateltavat tekivät selkeän jaon oman palkkatyön ja vapaaehtoistyön välille, vaikka toteivatkin, että rajan vetäminen voi olla välillä hankalaa. Vaikka palkkatyö ja vapaaehtoistoiminta ovat samaa diabetesaihepiiriä, koetaan vapaaehtoistoiminta ja työ kuitenkin

erillisiksi ja hyvin erilaiseksi toiminnaksi. Erottelua työn ja vapaaehtoistoiminnan välillä tehtiin edellä mainittujen palkan ja työajan lisäksi myös kuvaamalla vapaaehtoistoimintaa joustavammaksi kuin oma palkkatyö, sillä siinä toimintaa voi järjestää omien lähtökohtiensa mukaan. Toiminnasta on myös mahdollisuus kieltäytyä tai jättäytyä pois, jos se ei sovi omiin aikatauluihin. Muita eroja vapaaehtoistoiminnan ja palkkatyön välillä löydettiin esimerkiksi toiminnan sisällöstä. Yhteenvedona voidaan todeta, että haastateltavat määrittivät vapaaehtoistyötään ennen kaikkea harrastuksena ja vapaa-aikana sekä vapaaehtoisena toimintana.

8.1.2. Motivaatio

Yksi vapaaehtoistyöntekijöiden motivaation tutkijoita eniten kiinnostaneista seikoista on ollut selvittää miksi vapaaehtoistyöhön ryhdytään (esim. Snyder & Omoto 2008). Tämän tutkimuksen haastateltaville oli yhteistä, että he olivat kaikki lähteneet mukaan, koska heitä oli pyydetty. Myös esimerkiksi Wymerin (2003) mukaan aikaisempi tutkimus on osoittanut, että ihminen jota pyydetään mukaan toimintaan, on noin viisi kertaa todennäköisempi vapaaehtoistoimija kuin sellainen henkilö, jota ei pyydetä mukaan vaan häneltä odotetaan omaehtoista hakeutumista toiminnan pariin. Kuten jotkut haastateltavista aavistelivat, on todennäköistä, että pyyntö yhdistyksen taholta on tullut nimenomaan siksi, että haastateltavat toimivat diabeteshoitajan tehtävässä. Myös aikaisemmissa tutkimuksissa on todettu, että asiantuntijoita ja johtotason henkilöitä pyydetään todennäköisemmin mukaan vapaaehtoistoimintaan (Herzog & Morgan 1993: 140). Haastateltavien puheista voitiin myös havaita, että mukaan pyytäjällä oli merkitystä mukaanlähtemispäätökseen. Kuten Bussel ja Forbes (2002) toteavat; ihmiset voivat lähteä mukaan vapaaehtoistoimintaan nimenomaan siksi, että joku jota he arvostavat pyytää häntä mukaan. Pelkkä mukaan pyytäminen ei kuitenkaan vielä riittänyt haastateltavien mukaan lähtemiseen, vaan päätökseen vaikuttivat kaikilla myös muut motiivit. Motiiveja lähteä mukaan oli useita ja jokaisella omanlaisensa, vaikka kyseessä on periaatteessa samanlainen vapaaehtoistoiminta. Tämä ei sinällään ole mitenkään yllättävää, sillä motiivien moniulotteisuus, erot ja erilaiset painotukset ihmisten välillä samassakin toiminnassa on todettu jo esimerkiksi Claryn ja kumppaneiden (1994) tutkimuksessa.

Motivaatiotarkastelua jatkettiin tiedustelemalla haastateltavilta miksi he jatkoivat toiminnassa olemista sekä millaisia odotuksia heillä siinä vaiheessa oli. Lisäksi haastateluissa kysyttiin mikä toiminnassa innostaa, mitkä ovat parhaat kokemukset sekä onko toiminta antanut itselle jotakin. Motiivien kirjo oli suuri, ja osa totesikin, että sitä kaik-

kea mitä toiminta on antanut, ei voi sanoin kuvata. Analyysivaiheessa esiin nousseet motiivit jaettiin henkilökohtaisiin ja ammatillisiin motiiveihin. Edellä mainittu jaottelu ei ole yksiselitteinen, sillä motiivit nivoutuivat useasti yhteen. Parhaina kokemuksina haastateltavat pitivät esimerkiksi sosiaalisia suhteita ja niihin liittyviä kokemuksia sekä erilaisia tapahtumia. Kriteerejä parhaille kokemuksille oli monia, mutta ainakin yleisötapahtumissa tavoitetut tietämättään sairastuneet, ihmisten osallistuminen, lastenleirien oppimiskokemukset ja tapahtuminen tunnelma mainittiin parhaiden kokemusten taustalta. Parhaana kokemuksena voitiin kokonaisuudessaan pitää myös vapaaehtoistoiminnan liittymistä omaan palkkatyöhön.

Henkilökohtaisia motiiveja olivat mielekäs toiminta, sosiaaliset suhteet, muu oppiminen, tunnetason kokemukset ja persoonallinen kasvu sekä ylpeys toiminnasta. Suuri osa haastateltavien vapaaehtoistyömotiiveista linkittyi kuitenkin jollain tavalla diabeteshoitajan työhön, ja yhteyksiä löytyi jopa haastateltavan työmotivaation kanssa. Diabetesyhdistyksen kautta voidaan kehittää uusia toimintoja ja palveluita vastaanotolla nousseiden tarpeiden pohjalta sekä jaetaan ja saadaan tietoa. Yhdistystoiminnan kautta oli myös hankittu osaamista diabeteksestä ja diabeteksen kanssa elämisestä, jota puolestaan voidaan hyödyntää vastaanottotilanteessa. Haastateltavat kokivat palkitsevaksi myös sen, että he näkivät yhdistystoiminnan kautta potilaidensa voivan arkielämässään hyvin.

Esiin nousseita motiiveja voitaisiin peilata hyvin moniin aikaisempiin vapaaehtoistyön motivaatioteorioihin. Esimerkiksi investointimallit sopisivat itselle saamisen motiivien tarkasteluun, uraa käsittelevät motivaatiotutkimukset (esim. Zakour 1994; Phillips & Phillips 2000) korostaisivat työn merkitystä motiiveissa, monidimensioiset motivaatiomallit (esim. Yeung 2004; Clary ym. 1994) kattaisivat ainakin jollain tapaa kaikki edellä mainitut motiivit, ja prosessimalli puolestaan kuvaisi toimintaa jatkumona (esim. Snyder & Omoto 1992). Vaihtoehtoja olisi siis useita, mutta tässä tutkimuksessa motivaatiotarkastelua päätettiin kuitenkin tehdä vakavan vapaa-ajan näkökulmasta. Valintaan päädyttiin, koska ammatin vaikutus motiiveihin on merkittävä ja toiminta kokonaisuudessaan varsin työsidonnaista. Kuten edellä jo todettiin, monissa aikaisemmissa motivaatiotutkimuksissa on huomioitu palkkatyöaspekti, mutta pääsääntöisesti hieman suppeammin kuin vakavan vapaa-ajan näkemyksessä. Vakavan vapaa-ajan käsite on myös varsin tuore tapa vapaaehtoistoiminnan hahmottamiseen, sillä se on Pessin ja Oravasaa-ren (2010: 11) mukaan uusin vapaaehtoistoiminnan paradigma. Ennen tutkimuksen sijoittamista vakavan vapaa-ajan käsitteeseen on haastateltavien vapaaehtoistehtäviä ja motiiveja kuitenkin syytä tarkastella myös diabeteshoitajan tehtäväkuva- ja kvalifikaatiomääritelmien kautta.

Vapaaehtoistoiminta diabeteshoitajien kvalifikaatiomääritelmien näkökulmasta

Diabeteshoitajalla on keskeinen rooli diabeetikoiden omahoidon tukemisessa (esim. Rintala ym. 2006: 6). Diabeteshoitajan työ on asiantuntijatyötä, jossa toimenkuva ja kvalifikaatiovaateet ovat varsin moninaiset. Diabeteshoitajat ry:n nimeämän työryhmän diabeteshoitajan tehtävien ja St Vincentin julkilausuman diabeteshoitajan työn vaateiden ja haasteiden määritelmiä tarkastelemalla voidaan todeta diabeteshoitajan tehtävän olevan kliinistä diabeetikoiden hoitotyötä, diabeetikoiden ja heidän perheidensä ohjausta ja tukemista, diabeteshoitotyön ja ennaltaehkäisevän toiminnan jatkuvaa arviointia, suunnittelua ja kehittämistä, konsultin ja kouluttajan roolissa toimimista ja diabeteshoitotyön erityisasiantuntijana toimimista. Tehtäviin kuuluu myös yhteistyön lisääminen niin paikallisesti, alueellisesti kuin organisaatiotasollakin. (Rintala ym. 2006: 12; Tuomi 2003: 21–22.)

Edellisten määritelmien pohjalta voidaan huomata, että toimimalla diabetesyhdistyksessä haastateltavat toteuttavat niitä vaateita ja määritelmiä, joita heidän tehtävälleen on asetettu. Esimerkiksi St Vincentin julkilausuman mukaan omahoitoryhmien perustaminen sekä aktiivinen osallistuminen kuntatason diabetestoimintoihin ja kansallisen diabetesliiton toimintaan kuuluvat diabeteshoitajien vaateisiin (Tuomi 2003: 21–22). Suomen Diabetesliitto ry:n jäsenyhdistyksen (sekä osalla lisäksi liiton tai ammatillisten yhdistysten) toimintaan osallistumisen lisäksi haastateltavat olivat myös esimerkiksi mukana kehittämässä diabetesyhdistyksen toimintaa, luomassa yhdistykseen erilaisia ryhmiä, järjestämässä diabeetikoiden omahoitoa tukevaa toimintaa kuten leirejä sekä tekemässä tyypin 2 diabeteksen riskikartoituksia.

Tehtäväkuvan ja vaateiden määritelmässä myös verkostoituminen, aktiivisuus ja henkilökohtainen kiinnostus olivat esillä (ks. Rintala ym. 2006: 34). Haastateltavat olivat yhdistyksen toiminnassa mukana omasta kiinnostuksestaan ja halustaan toimia diabeetikoiden hyväksi. Diabetesta kuvattiin haastavaksi ja mielenkiintoiseksi sairaudeksi, ja haastateltavien oma työmotivaatio tuntui olevan korkea. Jopa niin korkea, että vapaaehtoistoiminta yhdistyksessä katsottiin osittain ikään kuin omaan työhön luontevasti kuuluvaksi. Vapaaehtoistoimintamotiivit olivat suurilta osin työhön liittyviä, sillä esimerkiksi tietoa diabeetikoille haluttiin jakaa oman työn ulkopuolellakin.

Diabeteshoitajat ry:n nimeämä työryhmä määritteli diabeteshoitotyön erikoisosaamisen kriteerit, jotka jakautuvat kolmen eri otsikon alle: välitön hoitotyö, konsultointi sekä tutkiminen, kehittäminen ja koulutus (Rintala ym. 2006: 12). Kun vapaaehtoistoimintaa

peilataan diabeteshoitotyön kriteereihin, voidaan huomata, että vapaaehtoistoiminta diabetesyhdistyksessä toimii apuna diabeteshoitajan koulutuksen kehittymisessä. Esimerkiksi välittömän hoitotyön kriteereistä sairauden hallitsemiseen eri ikäkausina, arkielämän tuntemukseen sekä tyyppin 2 diabeteksen riskiseulontaan on haastateltavien kertomien mukaan saatu osaamista vapaaehtoistoiminnan kautta. Konsultin roolin koulutukselliseen osaamiseen kuuluvat puolestaan esimerkiksi ongelmien tunnistaminen ja hyvän hoidon kehittäminen. Haastateltavat kertoivat, että diabeetikoilta vastaanotolla nousseet ongelmat ovat toimineet ideoina ja pohjina yhdistyksen toiminnan kehittämiseen, ja hyvän hoidon edesauttaminen oli jo itsessään monille tärkeä motiivi toimintaan osallistumiseen. Tutkimus-, kehittämis- ja koulutustoiminnan kriteereistä hyvää hoitoa tukevien koulutusten ja vastaavien järjestäminen itsenäisesti tai yhteistyössä muiden tahojen kanssa oli kaikkien haastateltavien eräs vapaaehtoistehtävä yhdistyksessä. Erilaisten tapahtumien, kuten luentojen tai leirien, järjestäminen kuului kaikkien vapaaehtoistoimintakuvaan, ja näiden taustalla puolestaan on omahoidon tuen parantaminen. Haastateltavat totesivat oppineensa yhdistystoiminnan kautta diabeetikoista ja diabeteksen kanssa elämisestä sekä kertoivat, että yhdistystoiminnassa opittuja asioita hyödynnetään omassa palkkatyössä. Yhdistystoiminta tarjoaa siis tässäkin välineen tutkimus-, kehittämis- ja koulutustoiminnan koulutukselliseen toteuttamiseen, joka korostaa jatkuvaa oppimista ja kehittymistä.

8.1.3. Vakavan vapaa-ajan näkökulma

Tutkimuksen tuloksia voidaan peilata kokonaisuudessaan vakavan vapaa-ajan näkökulmaan. Vakavan vapaa-ajan vapaaehtoistoiminnan silmin käsittelyssä ovat tutkimustuloksista niin motiivit, asiantuntijuus, toiminnan hyödyt ja haitat kuin erilaiset vuorovaikutussuhteetkin, jotka kaikki myös ovat vakavan vapaa-ajan näkökulman osa-alueita.

Vakavan vapaa-ajan näkökulma lähtee ajatuksesta, että ihminen voi löytää tietystä vapaa-ajan toiminnasta itselleen vapaa-ajan uran, jossa voi hankkia tai ilmaista sen vaatimia spesiaalitaitoja, tietoja ja kokemusta. Vapaaehtoistoiminnan kentässä toimintaa voidaan kuvata uravapaaehtoistoimintana. Usein uravapaaehtoisuuteen liitetään esimerkiksi hallituksen johtotehtävät ja erilaiset mentoriohjelmat. Uravapaaehtoisuusnäkökulman mukaan vapaaehtoistoimintaan liitytään kasvattaakseen omaa sosiaalista ja taitopääomaansa. (Stebbins 2009a.) Tämän tutkimuksen osallistujia voidaan kuvata uravapaaehtoisiksi, sillä heidän spesiaalitaitonsa, diabeteshoitajuus, on keskeinen syy siihen miksi he ovat mukana toiminnassa. Kuten esimerkiksi ammatillisista motiiveista sekä vapaaeh-

toistehtävistä voidaan todeta, vapaaehtoistoiminta sekä antaa haastateltavien omaan työhön tietoa ja kokemusta että mahdollisuuden hyödyntää omaa diabeteshoitajataustaa.

Ekstraprofessionalismi

Tutkimukseen osallistuneiden vapaaehtoistoimintaa leimaa kokonaisuudessaan vahva yhteys heidän palkkatyöhönsä diabeteshoitajana. Esimerkiksi Stebbins (2000) ja Roberts (2006) puhuvat laajentuneesta työstä, jolloin työ ikään kuin liukuu vapaa-ajalle. Diabetes oli haastateltaville kiinnostuksen ja innostuksen kohde, johon he ovat uppoutuneet. Aiheen osaamista ja aiheesta oppimista pidettiin tärkeänä sekä diabeetikoiden hyvää haluttiin sekä työssä että vapaa-ajalla. Kuten Stebbins (2000) toteaa, etenkin asiantuntijatyöstä voi muodostua ihmisen elämän keskeinen kiinnostuksen kohde, koska se koetaan erittäin kiinnostavaksi ja mielekkääksi. Asiantuntijat voivat olla niin tyytyväisiä työhönsä ja niin motivoituneita, että he jatkavat aihepiirin parissa vielä pitkän työpäivänsä jälkeenkin. Myös asiantuntijatyön henki ja voimakas suhtautuminen työhön voivat aikaansaada eräänlaista ekstraprofessionaalisuutta, jolloin työ vaikuttaa myös vapaa-ajan käyttöön ja valintoihin.

Stebbinsin (2009b) mukaan ammatillinen omistautuminen on vahvaa positiivista kiinnittymistä työhön, jossa tunne vaikuttavuudesta on suuri. Työtehtäviin ollaan niin mieltyneitä, että raja työn ja vapaa-ajan välillä on käytännössä pyyhitty pois. Myös tämän tutkimuksen haastateltavat kokivat, että työn ja vapaa-ajan välille voi olla välillä vaikea vetää rajaa, ”*koska kaikki menee siihen samaan diabeteksen piikkiin*”. Diabetesta kuvattiin haastavaksi ja kiinnostavaksi sairaudeksi, ja yhdistystoimintaa puolestaan tarjoaa ammatillisen toteuttamisen areenan sekä toimii luontevana jatkona omalle palkkatyölle. Löydös ei sinällään ole poikkeuksellinen, sillä myös aikaisemmissa terveydenhuollon asiantuntijoita tarkastelevissa vapaaehtoistyötutkimuksissa on todettu, että toiminta voidaan liittää osaksi omaa asiantuntijatyötä. Esimerkiksi Granden ja Armstrongin (2008) tutkimuksessa lääkärit kokivat, että vapaaehtoistoiminta kuuluu tärkeänä osana heidän rooliinsa ja professioonsa.

Motiivit

Vakavan vapaa-ajan vapaaehtoiset haluavat auttaa muita sekä persoonallisista että altruistisista syistä. Stebbins (2001) kuvaa vakavan vapaa-ajan vapaaehtoisia ihmisiksi, joilla on halu kehittää yhteisöä omien arvokkaiden kykyjensä ja kokemuksensa avulla. Vakavan vapaa-ajan motiiveja on kymmenen ja ne on jaettu henkilökohtaisiin ja sosiaa-

lisiin palkkioihin (Stebbins 2011; Gould ym. 2008). Tässä tutkimuksessa nousseita motiiveja vertaillaan vakavan vapaa-ajan motiiveihin taulukossa 7.

Taulukko 7. Motiivit vakavan vapaa-ajan näkökulmasta

Vakavan vapaa-ajan palkkio	Tutkimuksen löydös
Henkilökohtainen rikastuminen	Ammatillinen osaaminen Muu oppiminen Tiedon saaminen.
Itsensä toteuttaminen	Ammatillisen osaamisen hyödyntäminen. Ideoiden toteuttaminen toiminnan kautta. Tiedon jakaminen.
Itseilmaisu	Ammatillisen osaamisen hyödyntäminen. Tapahtumat.
Minäkuva	Ammatillinen kasvu. Muiden suhtautuminen. Ylpeys toiminnasta.
Mielihyvä	Tunnetason kokemukset. Menestyminen. Diabeetikoiden paras.
Elpyminen, uudistuminen	Henkinen kasvu. Tunnetason kokemukset
Taloudelliset palkkiot (toiminnasta)	Kulukorvaukset.
Sosiaalinen viehätysvoima	Sosiaaliset suhteet. Yhdessä tekeminen. Kuuluminen diabeteksen maailmaan.
Ryhmän aikaansaannokset	Yhdessä tekeminen. Ylpeys toiminnasta. Tapahtumat.
Osallistuminen ryhmän ylläpitoon ja kehittämiseen	Diabeetikoiden auttaminen. Diabeetikoiden asianajajuus. Tieto omasta hyödyllisyydestä. Aikaansaannokset. Toiminnan kehittäminen.

Taulukosta 7 ilmenee, että tämän tutkimuksen haastateltavien vapaaehtoistyömotiivit sijoittuvat vakavan vapaa-ajan motivaationäkemyksen sisään. Henkilökohtaisiin palkkioihin kuuluva henkilökohtainen rikastuminen ilmeni haastateltavien puheissa ennen kaikkea työhön liittyvänä oman osaamisen kasvattamisena sekä tiedon saamisen haluna. Myös muuta oppimista, kuten yhdistystoimintaosaamista, nousi esiin. Oman diabetesosaamisen hyödyntäminen voidaan Stebbinsin sekä Gouldin kumppaneineen luomassa määritelmässä sisällyttää niin itsensä toteuttamisen kuin itseilmaisunkin motiiveihin. Haastateltaville tämä osa-alue oli erityisen tärkeä, sillä oman osaamisen tuominen yh-

distyksen toimintaan oli esillä kaikkien toimintamotiiveissa. Tähän liittyi erityisesti halu jakaa tietoa, joka ilmeni haastateltavien puheissa useasti. Myös tapahtumien kautta päästiin toteuttamaan itseään sekä omia ideoitaan. Haastateltavien minäkuvan palkkioihin liittyivät kokemus ammatillista kasvusta ja pätevydestä, ylpeys toiminnasta sekä omasta vaikutuksesta yhdistyksen menestymiseen. Lisäksi tutkimuksessa tarkastelun kohteena ollut muiden suhtautuminen voidaan liittää minäkuva-palkkiokategorian alle.

Mielihyvä-palkkioita haastatelluille tuottivat esimerkiksi sosiaaliset suhteet, auttamiskokemukset ja onnistumisen tunne. Myös toimijoiden tärkein toimintamotiivi, diabeetikoiden paras ja hyvinvointi, aikaansaa mielihyvää. Uudistumista kuvattiin tapahtuneen esimerkiksi henkisenä kasvuna sekä tunnetason kokemuksissa. Jotkut haastateltavista kertoivat saaneensa kulukorvauksia sekä pieniä palkkioita toimintaan osallistumisestaan. Aineelliset palkkiot eivät kuitenkaan olleet haastateltavien mielissä merkityksellinen asia, eikä niitä varsinaisesti nostettu esiin motivoivassa merkityksessä. Tässä tutkimuksessa ei tosin tiedusteltu kokevatko haastateltavat, että vapaaehtoistoiminnalla olisi välillistä taloudellista vaikutusta esimerkiksi vaikuttamalla positiivisesti hänen palkkaansa. Aikaisemmissa tutkimuksissa on nimittäin osoitettu, että vapaaehtoistyötä tekevillä on korkeammat ansiotulot kuin niillä, jotka eivät tee vapaaehtoistyötä. Tähän on esitetty syyksi inhimillisen pääoman kasvua vapaaehtoistoiminnan kautta. (esim. Day & Devlin 1998.)

Haastateltavat kertoivat erilaisista sosiaalisista palkkioista, ja niiden painoarvo oli kokonaisuudessaan suuri. Kaikki kertoivat luoneensa uusia sosiaalisia suhteita sekä ystävyyssuhteita etenkin hallituksen jäsenten kanssa, ja yhdessä tekeminen ja yhteishenki olivat monille tärkeitä. Lisäksi haastateltavat identifioituivat vahvasti diabeteksen sosiaaliseen maailmaan. Stebbins (2011) kuvailee sosiaalista maailmaa eräänlaiseksi epämuodolliseksi verkostoksi, joka muodostuu tietyn aihepiirin ympärille. Sosiaalinen maailma voi olla paikallinen, alueellinen, kansallinen, monialueellinen tai jopa kansainvälinen. Kyseessä ei ole mikään virallinen yhteenliittymä, ja kommunikaatio koko verkoston kesken ei useimmiten tapahdu kasvokkain. Tässä tutkimuksessa voidaan ajatella, että diabetes muodostaa eräänlaisen sosiaalisen maailman, johon haastateltavat kuuluvat. Diabeteshoitajat, diabetesyhdistys, Diabetesliitto, diabetestiimi sekä muut erilaiset diabetestoimijat ovat ikään kuin diabeteksen sosiaalinen maailma, jonka jäseniä yhdistävänä tekijänä on diabetes.

Ryhmän aikaansaannoksen palkkioita olivat esimerkiksi yhdessä tekeminen ja aikaansaaminen, ylpeys yhdistyksen toiminnasta sekä erilaisista onnistuneista tapahtumista.

Osallistuminen ryhmän ylläpitoon oli haastateltaville tärkeä palkkio. Haastateltavat halusivat auttaa nimenomaan diabeetikoita ja heillä oli halu toimia eräänlaisina diabeetikoiden asianajajana. Kaikki kokivat oman toimintansa tärkeäksi yhdistykselle, ja useat kokivat tyydytystä omista aikaansaannoksistaan. Kaiken kaikkiaan haastateltavien saamat palkkiot olivat hyvin vahvasti ammatillisia, ja osa mainitsi jopa suoran yhteyden siihen, että omasta työstä pidetään. Tämä tukee Stebbinsin (mm. 2009b; 2000) sekä Heinosen (2004: 254) löydöstä siitä, että asiantuntijatyö koetaan niin mielekkääksi ja oma työmotivaatio on niin korkea, että se aikaansaa vakavaan vapaa-aikaan osallistumista. Lisäksi tämän tutkimuksen osallistujille osaaminen ja oppiminen olivat varsin tärkeitä, ja Jonesin ja Symonin (2001) mukaan vakava vapaa-aika puolestaan tarjoaa elinikäisen oppimisen areenan.

Toiminnan vaikutus suhtautumiseen

Haastateltavat kokivat olevansa yhdistystoiminnassa eräänlaisessa asiantuntija-asemassa heidän ammattitaustansa vuoksi. Myöskään työroolia, tai pikemminkin statusta tai positiota, ei aina voitu ”riisua pois” yhdistystoiminnassa mukana ollessaan. Haastateltavat kokivat ammattitaustan tuovan tietynlaista auktoriteettia, joka näkyi esimerkiksi hallitusten ja yhdistyksen jäsenten suhtautumisessa heihin.

Tutkimuksessa nousi esiin vapaaehtoistoiminnan aikaansaamia vaikutuksia myös muissa sosiaalisissa vuorovaikutussuhteissa. Esimerkiksi Yoder (1997) sovelsi vakavan vapaa-ajan näkemystä kalastuskilpailujen kontekstiin ja tarkasteli kilpailuihin liittyvien erilaisten ryhmien välisiä suhteita ja kiinnittymisiä. Hän ei varsinaisesti tutkinut vuorovaikutussuhteita, mutta tutkimuksessa osoitettiin, että vakavan vapaa-ajan toiminnan ympärillä olevat toimijasuhteet ovat varsin monimutkaiset ja yllättävän sidoksissa toisiinsa. Sama huomio tehtiin myös tässä tutkimuksessa, sillä vapaaehtoistoiminnalla on vaikutusta esimerkiksi hoitosuhteessa olevien potilaiden diabeteshoitajaan suhtautumiseen sekä haastateltavien työyhteisöön.

Heinosen (2004: 254) tutkimuksessa työnantajapuolen suhtautuminen harrastajien vakavan vapaa-ajan toimintaan oli vaihtelevaa. Myös tämän tutkimuksen haastateltavat kertoivat kokeneensa esimiestensä taholta sekä myönteistä että kielteistä suhtautumista vapaaehtoistoiminnan tekemiseen. Jotkut kertoivat esimiestensä kannustavan toimintaan ja pitävän sitä ammatillisena aktiivisuutena, ja eräs taas esimiehen epäilleen vapaaehtoistoiminnan häiritsevän palkkatyön tekoa. Työtovereiden suhtautumisessa oli havaittu sekä arvostusta että kateutta. Kateuden ounasteltiin liittyvän muilta tahoilta, kuten lää-

käreiltä tai potilaita, tulevaan arvostukseen, jota vapaaehtoistoiminta diabetesyhdistyksessä aikaansaa. Heikkisen (2003) väitöskirjassa tarkasteltiin kateutta ja sen ilmenemistä terveydenhuollon työyhteisöissä. Hänen tutkimuksensa mukaan kateuden kohteita voivat olla ammatillinen osaaminen, henkilökohtaiset taidot ja ominaisuudet (hyvä kuuntelija, ammattitaito, kokemus hoitamisesta, älykkyys, ystävällisyys, ahkeruus, onnistuminen työssä) sekä asema yhteisössä, joten tämän tutkimuksen haastateltavien päättämä asemasta kateuden syynä voi hyvinkin osua oikeaan.

Hyödyt

Vakavan vapaa-ajan näkökulmassa ajatellaan, että vapaaehtoistoiminta aikaansaa sekä hyötyjä että haittoja (Stebbins esim. 2001). Vapaaehtoistoiminta on toisen ihmisen, yhteisön tai jonkin asian eteen tehtävää auttamistoimintaa. Toiselle osapuolelle aikaansaadun hyödyn lisäksi myös vapaaehtoistyön tekijä saa toiminnasta palkkioita tai hyötyä myös itselleen. Itselle saatu hyöty voi olla esimerkiksi oman inhimillisen pääoman kasvattaminen. (Wilson 2000.) Auttaminen voi siis olla vastavuoroista toimintaa, joista hyötyy sekä tekijä että autettava (Pessi & Saari 2011). Jos näkökulmaa täydentää vielä laajemmaksi, voidaan hyötyaspektia tarkastella vielä kokonaisvaltaisemmin. Esimerkiksi Snyderin ja Omoton (2008) vapaaehtoistoiminnan prosessimalli näkee vapaaehtoistoiminnan yksilöä, yhteisöä, organisaatioita sekä yhteiskuntaa koskettavana toimintana. Heidän mukaansa vapaaehtoistoiminnan vaikutukset koskettavat kaikkia edellä mainittuja tahoja. Kuten edellä mainittiin, Yoder (1997) tutki toimijatahojen suhteita toisiinsa vakavan vapaa-ajan näkökulmasta ja Taylor (2004) puolestaan totesi omassa tutkimuksessaan, että työn muotojen tarkastelussa olisi tuotava esiin juuri työn muotojen sisäisiä yhteenliittymisiä ja kompleksisuutta. Näiden näkökulmien innoittamana tässä tutkimuksessa tarkasteltiin toiminnan hyötyjä laajemmin eri tahojen kannalta.

Yksilön, eli haastateltavien, saamat vapaaehtoistoiminnan monet hyödyt tulivat esiin jo motiivien yhteydessä. Todettakoon kuitenkin vielä, että ammatillisesta kasvusta ja toiminnan positiivista vaikutuksista omaan asiantuntijuuteen haastateltavat puhuivat varsin painokkaasti: ”*Jos mä en olis ikinä yhdistyksessä ollut, niin kyllä mulla ois paljo semmosta vajausta noissa tiedoissa*” sekä ”*mä koen, et mä olisin köyhempi ammatillisesti, jos mä en ois ollu mukana.*” Haastateltavat pitivät omaa mukanaoloaan myös yhdistyksen kannalta erittäin hyödyllisenä. He kertoivat, että ammattitaitoa ja omia ammatillisia suhteita voi hyödyntää esimerkiksi alustajien hankinnassa yhdistyksen tapahtumiin sekä sponsorihankinnassa. Toisaalta oma ammatillinen panos yhdistyksen tapahtumissa, kuten luennoissa tai lastenleireissä, on merkittävä yhdistyksen kannalta. Haastateltavien

vapaaehtoistoiminta hyödyttää myös diabeteshoitajan työnantajaorganisaatiota. Haastateluissa painotettiin tiedon välittymistä molempiin suuntiin, eli terveydenhuollosta yhdistykseen ja yhdistyksestä terveydenhuoltoon, sekä haastateltavien omaa roolia linkkinä näiden kahden toimijatahon välillä. Haastateltavat kertoivat, että he vievät yhdistyksen tietoa ja diabeetikoiden terveisiä oman työyhteisönsä käytettäväksi. Terveydenhuoltoa hyödyttävät myös esimerkiksi erilaiset ryhmät, tilaisuudet, tapahtumat ja leirit, joissa haastateltavat ovat mukana, sillä ne kohdistuvat terveydenhuollon potilaisiin.

Selvää on myös se, että diabeteshoitajien tekemän vapaaehtoistyön hyöty kohdistuu diabeetikoihin. Haastateltavien vapaaehtoistyö hyödyttää sekä yhdistyksen diabeetikkojäseniä, joihin varsinainen vapaaehtoistoiminta kohdistuu, että välillisesti haastateltavien potilaita vastaanotolla esimerkiksi diabeteshoitajan kasvaneen diabetesosaamisen myötä. Lisäksi vapaaehtoistoiminnasta hyötyvät myös muut diabeetikot kuin yhdistyksen jäsenet ja haastateltavien potilaat. Haastateltavat olivat esimerkiksi olleet mukana erilaisissa yleisötapahtumissa, joiden kohderyhmänä olivat esimerkiksi ostoskeskuksen asiakkaat. Näissä yleisötapahtumissa esimerkiksi jaettiin tietoa diabeteksestä sekä mitattiin ihmisiltä verensokereita. Haastateltavat kertoivat, että näissä yleisötilaisuuksissa tavoitettiin useita tietämättään diabetesta sairastavia henkilöitä. Haastateltavien vapaaehtoistoiminnan hyöty siis kohdistuu laajempaankin kohderyhmään kuin yhdistyksen toimijoihin, omiin potilaisiin ja omaan työyhteisöön. Laajempia hyötyjä voidaan kutsua yhteiskunnallisiksi hyödyiksi.

Suomessa Laasasen (2011) tutkimus vapaaehtoistoiminnan yhteiskunnallisista vaikutuksista sai runsaasti huomioita mediassa vuoden 2011 alkupuolella. Laasasen tutkimus vapaaehtoistoiminnan kansantaloudellisista vaikutuksista osoitti, että järjestöjen vapaaehtoistyöhön sijoitetulla yhdellä eurolla saadaan noin kuusinkertainen tuotos yhtä työtuntia kohti laskettuna. Tutkimuksen kohteena olleiden neljän järjestön (Mannerheimin Lastensuojeluliitto, Suomen 4H-liitto, Suomen Punainen Risti ja Pelastusalan Keskusjärjestö) yhteenlaskettu vapaaehtoistyön euromääräinen arvo ja kansantaloudellinen vaikutus oli keskiarvoltaan noin 132 miljoonaa euroa. Tulos kuvaa yhteiskunnalle aiheutuvaa lisärasitusta, jos julkinen sektori hoitaisi vastaavat tehtävät järjestöjen sijaan. Samalla luku kuvaa vapaaehtoistyön tuottamaa säästöä yhteiskunnalle, kun työ tapahtuu edelleenkin vapaaehtoistyönä. Tämän tutkimuksen haastateltavilta ei kysytty montako tuntia vapaaehtoistoimintaan diabetesyhdistyksessä käytetään, eikä myöskään yritetä laskea heidän tekemänsä vapaaehtoistoimintansa taloudellista arvoa, mutta oletettavasti pitkien vapaaehtoistyöurien aikana myös toimintatunteja on kertynyt, ja sen myötä myös yhteiskunnan varoja säästynyt. Jos ajatellaan haastateltavien vapaaehtoistehtävistä

esimerkiksi mittaustempauksia, lastenleirejä, luentoja ja erilaisia ryhmiä, niihin käytetty diabetesosaamisella annettu työpanos on varsin suuri. Eikä kyse ole edes pelkästään taloudellisesta hyödystä diabeteshoitajan palkalliseen työhön suhteutettuna, vaan yhteiskunta oletettavasti säästää toiminnan seurauksena euroja myös diabeetikoiden hoitokustannuksista erilaisten omahoitoa tukevien toimintojen myötä.

Haitat

Vakavan vapaa-ajan mukaan vapaaehtoistoiminta voi aikaansaada myös haittoja ja vaatia panostusta (Stebbins mm. 2001: Misener ym. 2010: Pendle & Patterson 2008). Henkilökohtaisina toiminnasta aiheutuvina haittoina haastateltavat mainitsivat työmäärän paljouden, ajanpuutteen, sosiaalisten suhteiden kärsimisen sekä oman elämäntilanteen reunaehdot. Kuten luonnolliselta kuulostaakin, välillä myös saman aihepiirin parissa toimiminen sekä työssä että vapaa-ajalla voitiin kokea kuormittavaksi. Lisäksi osa haastatelluista koki ammattitaustansa välillä rasitteeksikin yhdistystoiminnassa, sillä heidän osaamistaan tai verkostojaan hyödynnettiin liiankin usein yhdistyksen toiminnassa.

Keskeinen haitta vapaaehtoistoiminnasta liittyi siihen, että jäsenet eivät välttämättä aina osaa erottaa diabeteshoitajan vapaa-aikaa (eli vapaaehtoistyötä) työajasta. Lähes kaikilla oli kokemusta siitä, että heitä lähestytään yhdistyksen tapahtumissa tai muuna vapaa-aikana hoitosuhteeseen liittyvissä asioissa. Yhdistystoiminnassa mukana oleminen vie haastateltavia yhä lähemmäs diabeetikoita henkilökohtaisella tasolla, joten lähestyminen koetaan sen myötä luontevammaksi. Toisaalta etenkin pienillä paikkakunnilla diabeteshoitaja voi olla joka tapauksessa diabeetikoiden keskuudessa varsin tunnettu, ja haastateltavat kertoivatkin, että heitä lähestytään muutoinkin hoitoasioissa myös vapaa-aikana.

Vakavan vapaa-ajan vapaaehtoistoiminnan haitoista löytyy melko vähän aikaisempaa tutkimusta (Misener ym. 2010), mutta myös Misenerin ja kumppaneiden (2010) tutkimukseen osallistujien negatiiviset vapaaehtoistunteet liittyivät esimerkiksi ajanpuutteen, ihmissuhteisiin ja toimintavaatimukseen. Heidän mainitsemiinsa pätevyysvaatimukseen liittyviä vaateita ei noussut tässä tutkimuksessa esiin. Bendle ja Patterson (2008) puolestaan lisäsivät omassa tutkimuksessaan etenkin uravapaaehtoisina johtotehtävissä toimivien henkilöiden kokemiin haittoihin kuormittumisen ja stressin. Myös muutamat tämän tutkimuksen haastateltavista kokivat työmäärän ja osallistumisvaatimukset välillä suuriksi.

Vastaus tutkimusongelmiin

Tutkimuksen keskeisimmät löydökset on esitetty yhteenvedon muodossa taulukossa 8. Taulukosta ilmenee hyvin tämän tutkimuksen yksi ydinlöydöksistä; diabeteshoitajuus vaikuttaa kokonaisvaltaisesti haastateltavien vapaaehtoistoimintaan. Toisaalta vapaaehtoistoimijuudella puolestaan on oma merkittävä vaikutuksensa diabeteshoitajuuden kontekstissa.

Taulukko 8. Vastaukset keskeisiin tutkimusongelmiin.

Tutkimuskysymys	Tutkimuksen tulos
Mitä	Vapaaehtoistyö on harrastus ja toimijan omaa vapaa-aikaa. Vapaaehtoistoimintaa kuvaavat palkattomuus, vapaaehtoisuus, sijoittuminen työajan ulkopuolelle sekä joustavuus.
Mitä, miksi, diabeteshoitajuus-vapaaehtoistoimijuus	Vapaaehtoistoimijuudella on selkeä yhteys diabeteshoitajuuteen ja diabeteshoitajuudella vapaaehtoistoimijuuteen, ja niiden keskinäinen suhde on kompleksinen.
Mitä, diabeteshoitajuus-vapaaehtoistoimijuus	Vapaaehtoistoimintatehtävät ovat varsin monipuolisia. Useissa vapaaehtoistehtävistä hyödynnetään diabeteshoitajan ammattitaitoa.
Miksi, diabeteshoitajuus-vapaaehtoistoimijuus	Vapaaehtoistoimijoiden motiivien kirjo on laaja. Motiivit voidaan jakaa henkilökohtaisiin ja ammatillisiin motiiveihin sen mukaan liittykö niihin ammatillinen ulottuvuus. Henkilökohtaisia motiiveja ovat toiminnan mielekkyys, tunnetason kokemukset, sosiaaliset suhteet sekä muu oppiminen. Suuri osa motiiveista on sidoksissa diabeteshoitajan ammattiin. Ammatillisia motiiveja ovat muun muassa tiedon välittyminen molempiin suuntiin, diabeetikoiden arkeen tutustuminen, diabeetikoiden hyvinvointi sekä toiminta oman työn tukena. Haastateltavat myös identifioituvat diabeteksen sosiaaliseen maailmaan.
Mitä, diabeteshoitajuus-vapaaehtoistoimijuus	Toimijoiden vapaaehtoistoimintaa diabetesyhdistyksessä voidaan kuvata vakavan vapaa-ajan toiminnaksi sekä uravapaaehtoistoiminnaksi, koska toiminnalla on selkeä yhteys haastateltavan diabeteshoitajuuteen.
Miksi, diabeteshoitajuus-vapaaehtoistoimijuus	Diabeteshoitajan työ on asiantuntijatyötä, ja haastateltavien suhtautuminen työhönsä ekstraprofessionaalista eli työ vaikuttaa myös vapaa-ajan valintoihin.
Miksi, diabeteshoitajuus-vapaaehtoistoimijuus	Vapaaehtoistoiminta aikaansaa hyötyjä ja haittoja sekä tekijälleen että muille tahoille. Esimerkiksi ammatilliseen osaamisen vapaaehtoistoiminnalla oli runsaasti positiivisia vaikutuksia.
Diabeteshoitajuus-vapaaehtoistoimijuus	Vapaaehtoistoiminnassa mukana olemisella on vaikutusta muiden suhtautumiseen. Vapaaehtoistoiminta vaikuttaa esimerkiksi potilaiden käyttäytymiseen vastaanottotilanteessa ja vapaa-ajalla sekä työyhteisön suhtautumiseen.
Miksi, diabeteshoitajuus-vapaaehtoistoimijuus	Diabeteshoitajien vapaaehtoistoiminnalla on merkittäviä vaikutuksia monelle taholle kuten työyhteisöön, yhteiskuntaan, tekijään itseensä, potilaisiin sekä yhdistyksen toimintaan.
Miksi, diabeteshoitajuus-vapaaehtoistoimijuus	Vapaaehtoistoiminta diabetesyhdistyksessä tukee diabeteshoitajien erikoisosamista diabeteshoitajien kvalifikaatiovaatimuksiin peilaten.

8.2. Tutkimuksen arviointi

Luotettavuus ja rajoitukset

Tutkimuksen arviointivaiheessa ajaututaan usein keskusteluun tulosten yleistettävyydestä. Laadullisen tutkimuksen suhteen ei puhuta yleistettävyydessä tilastollisessa mielessä, sillä laadullinen tutkimus ei pyri sinällään löytämään universaaleja yleistyksiä, vaan se on eräässä mielessä yksittäiseen suuntautuvaa paikallistutkimusta (Laine 2007: 31). Tähän tutkimukseen osallistui noin kolmasosa kaikista mahdollisista tutkittavista, eli diabeteshoitajista, jotka toimivat diabetesyhdistysten hallitusten jäseninä. Diabetesyhdistysten kontekstissa otos on siis melko edustava. Tutkimukseen osallistuneet olivat myös suhteellisen homogeeninen joukko, joten tämän perusteella varovaista yleistämistä voidaan tässä kontekstissa tehdä. Vaikka tutkimusjoukko oli lukumäärältään pieni, sen voidaan katsoa olevan kattava myös sen vuoksi, että haastatteluiden saturaatiopiste tutkimuksen päälöydöksissä saavutettiin jo muutamassa haastattelussa. Saturaatiolla tarkoitetaan, että uudet tapaukset eivät enää tuota uutta tietoa (Eskola & Suoranta 2000: 62). Tosin tämän tutkimuksen fenomenologisen otteen mukaisesti ei edes tavoitella tulosten yhtenäisyyttä, vaan jokaisen yksilöllinen kokemus on merkityksellinen. Joka tapauksessa haastateltavien kokemukset olivat siis keskenään melko samankaltaisia etenkin tutkimuksen päälinjoissa.

Pohdittaessa yleistämistä laajemminkin ratkaisevaan asemaan nousee etenkin tulkintojen pitävyys, sillä Eskola ja Suoranta (2000: 67) toteavat, että keskeisessä asemassa yleistettävyyden arvioinnissa ovat tulkintojen syvyys ja kestävyys. Tässä tutkimuksessa tulkintoja tehtiin peilaten tuloksia aikaisempaan tutkimukseen. Arvioitaessa näitä peilauksia kyse on tutkimuksen vahvistuvuudesta (Eskola & Suoranta 2000: 212). Tässä tutkimuksessa tulosten yleistettävyyteen laajemminkin luo uskoa etenkin Stebbinsin luoma vakavan vapaa-ajan määritelmä, jonka piirissä vastaavanlaisia tuloksia on aikaisemminkin saavutettu. Tämä myös parantaa tutkimuksen luotettavuutta, sillä laadullisen tutkimuksen luotettavuutta ja uskottavuutta voidaan lisätä löytämällä vastaavanlaisia ilmiöitä ja selityksiä aikaisemmista tutkimuksista (Moilanen & Rähä 2007: 62). Tämän tutkimuksen luotettavuutta lisää myös se, että tulosten peilaamista ja yhdistämistä teoriaan tehtiin vasta aineiston keräämisen jälkeen, eli itse aineisto on kerätty ilman teoreettista ennakoasetelmaa.

Tulosten yleistettävyyteen liittyy myös siirrettävyyden käsite (Eskola & Suoranta 2000: 68). Tutkimusraportissa pyrittiin luomaan tarkka kuvaus tutkimuksen kulusta, jolloin

tutkimuksen toistaminen on mahdollisimman helppo toteuttaa. Tarkalla tutkimusprosessin kuvaamisella pyrittiin lisäämään myös tutkimuksen luotettavuutta, sillä laadullisessa tutkimuksessa tutkimuksen arviointi tapahtuu nimenomaan tutkimustekstin perusteella (Eskola & Suoranta 2000: 234). Tutkija tarjoaa raportissaan lukijalle välineet arvioida onko tutkijalle muodostunut käsitys uskottava (Kiviniemi 2007: 83), koska lukija pystyy tarpeeksi kattavien tietojen avulla seuraamaan miten havainnot on muokattu tulkinnaksi (Koskinen ym. 2005: 258). Tässä tutkimuksessa pyrittiin runsaaseen sitaattien käyttöön, jotta tutkittavien ääni pääsee kuuluviin sekä toisaalta myös lisäämään analyysin luotettavuutta ja johtopäätösten läpinäkyvyyttä. Kuten Eskola ja Suoranta (2000: 180) toteavat, runsaalla sitaattien käytöllä tehdään tutkimuksesta luotettavampi, koska lukijalla on mahdollisuus arvioida myös niiden kautta tutkijan tekemiä tulkintoja. Sitaattien suhteen on kiinnitetty huomiota myös siihen, että niitä ei ole irrotettu alkuperäisestä asiayhteydestään (ks. esim. Eskola & Suoranta 2000: 215).

Fenomenologisesti virittyneessä tutkimuksessa luotettavuuden arvioinnin keskeinen lähtökohta on tutkijan kyky tavoittaa ilmiö sellaisena kuin se tutkittavalle ilmenee (Moi-lanen & Rähkä 2007: 62). Joskus sanotaan jopa, että tutkittavien tulisi voida tunnistaa itsensä tutkimusraportista. Tällä viitataan jäsenvaliditeettiin, eli raportti annetaan lähes valmiina tutkituille luettavaksi ja tämän jälkeen sitä tarvittaessa korjataan niin kauan kunnes tulkinta on pätevä myös tutkimuskohteiden mielestä. (Koskinen ym. 2005: 259.) Tämän tutkimuksen tulokset lähetettiin haastatteluun osallistujille luettavaksi ennen tulosten julkaisemista. Haastateltavia pyydettiin myös ilmoittamaan, jos he kokevat oman anonymiteettisuojansa olevan riittämätön. Kukaan haastatelluista ei tuonut esiin tarvetta tutkimuksen muokkaamiseen miltei osin.

Kokonaisuudessaan tämän tutkimuksen tulosten suhteen on hyvä muistaa kuitenkin se, että koko tutkimuksen näkökulma on ainoastaan diabeteshoitajien (ja tutkijan), joten myös kaikki johtopäätökset on tehty pelkästään tästä näkökulmasta. Vaikka analyysissä tuodaan esiin muiden tahojen suhtautumista ja jopa oletettuja mielipiteitä, ne ovat haastateltavien kokemuksia ja näkemyksiä. Tavallaan kyse on siis ainoastaan arvailusta siitä mitä toinen osapuoli ajattelee tai kokee, sekä vain toisen vuorovaikutussuhteen osapuolen kokemus.

Tutkimus sisältää aina joukon tutkijan tekemiä valintoja, jotka ohjaavat tutkimusta. Etenkin fenomenologisesti virittyneen tutkimuksen kulussa tutkijan osuutta pidetään merkittävänä ja intuition osuutta tärkeänä (esim. Varto 1992: 56–57). Laadullisessa tutkimuksessa myönnetään, että tutkija on tutkimuksensa keskeinen tutkimusväline, eikä

siinä edes pyritä luomaan illuusiota tutkijan objektiivisuudessa (ks. Eskola & Suoranta 2000: 20, 210). Tässä tutkimuksessa tutkijan osuutta on pyritty tuomaan esiin esimerkiksi kirjoittamalla esiyymmärrys auki sekä kuvaamalla tutkimusprosessi, haastatteluiden kulku sekä tehdyt valinnat avoimesti. Selvää on myös, että tutkija on ollut tutkimukseen osallistujia myös haastattelutilanteissa (ks. Eskola & Suoranta 2000: 220).

Tutkijan oma tausta Suomen Diabetesliitto ry:n työntekijänä on vaikuttanut tutkimuksen aihepiirin valintaan ja tutkimuksen toteutukseen. Esimerkiksi koko tutkimusidea heräsi käytännön työkokemuksen myötä ja tutkimukseen keskittymisen täysipäiväisesti kahden kuukauden ajan mahdollisti Suomen Diabetesliitto ry:n stipendirahaston tuki. Tutkijan tausta vaikutti myös siihen, että haastateltavia oli helppo löytää, ja on mahdollista, että tutkijan tausta vaikutti positiivisesti myös haastateltavien tutkimukseen osallistumis päätökseen. Vaikka haastattelutilanteessa tuotiin esiin, että tutkija ei ole Diabetesliiton edustaja vaan tutkija, on silti mahdollista, että myös haastatteluvastauksiin on vaikuttanut tutkijan suhde Diabetesliittoon. Haastattelut olivat kuitenkin varsin avoimia, ja esiin tuli myös esimerkiksi toiminnan negatiivisia puolia ja vaikutuksia, joten ainakaan Hirsjärven, Remeksen ja Sajavaaran (2007: 201–202) mainitsema haastattelun luotettavuutta heikentävät ”sosiaalisesti suotavat vastaukset” eivät tällä perusteella ole tutkimuksessa suoranaisesti havaittavissa. Tässä vaiheessa on kuitenkin vielä syytä korostaa ja alleviivata, että tutkijan ammattitaustasta huolimatta tämän tutkimuksen on toteuttanut nimenomaan opiskelija ja tutkija, ei järjestösuunnittelija. Lisäksi vastuu tutkimuksesta ja esitetyt näkemykset ovat tutkijan henkilökohtaisia, eivät Suomen Diabetesliitto ry:n.

Lopuksi voidaan vielä todeta, että tutkimus on onnistunut, jos se auttaa näkemään tutkitavan ilmiön aikaisempaa monipuolisemmin sekä selkeämmin ja ymmärtämään asiaa paremmin kuin tutkimuksen alussa (Laine 2007: 44). Ainakin tutkijan henkilökohtainen oppimisprosessi tutkimuksen kuluessa oli ilmeinen. Pelkästään tutkimuksen vertaaminen esimerkiksi vuoden 2010 lopussa tehtyyn tutkimussuunnitelmaan osoittaa, että hajanaisesta ja monikerroksisesta ilmiöstä on tutkimuksen kuluessa muotoutunut ymmärrettävissä oleva kokonaisuus. Voi vain toivoa, että tutkimukseen perehtyminen on samanlainen kokemus myös lukijalle.

Merkitys

Tutkimuksen arviointiin liittyy myös tutkimustulosten merkittävyys (esim. Eskola & Suoranta 2000: 220). Tämän tutkimuksen tuloksilla on arvoa sekä tieteellisesti että käytännön toiminnassa. Kuten tutkimuksen tulokset osoittavat, diabeteshoitajien mu-

kanaolosta on hyötyä diabetesyhdistykselle. Esimerkiksi Wymer (2003) toteaa, että omien vapaaehtoistoimijoiden tuntemus on organisaatiolle tärkeää tietoa. Onnistunut vapaaehtoistyöntekijöiden rekrytointi sekä toiminnassa mukana pitäminen vaatii organisaatiolta vapaaehtoistoimijoiden ymmärtämistä (Bussell & Forbes 2002). Tutkimustulokset antavat diabetesyhdistyksille esimerkiksi välineitä markkinoida yhdistystoimintaansa ja sen tuomia hyötyjä potentiaalisille toimijoille, kuten Harjukin (2010) Kansalaisfoorumi.net -lehden pääkirjoituksessa kehottaa järjestöjä tekemään.

Tutkimus osoitti yhdistystoiminnan vaikuttavan positiivisesti diabeteshoitajan ammattitaitoon. Vakavan vapaa-ajan toiminnalla siis osoitettiin olevan merkittäviä vaikutuksia asiantuntijan työhön, kuten Stebbins (2000) aavistelikin. Näiden tulosten valossa yhdistystoiminta diabetesyhdistyksessä voisi toimia apuvälineenä myös diabeteshoitajien koulutuksessa. Saman ajatuksen jakoivat myös Grande ja Armstrong (2008) lääkäreitä käsitelleessä tutkimuksessaan, sillä he ehdottivat vapaaehtoistoiminnan hyödyntämistä terveydenhuollon koulutuksissa. Vapaaehtoistoiminta todettiin myös varsin hyödylliseksi esimerkiksi työyhteisölle ja työnantajalle, joten sen käyttäminen ikään kuin ammatillisena koulutuksena tai pro bono -tyyppisenä (työajalla tapahtuvana) vapaaehtoistointana olisi tulosten valossa varteenotettava vaihtoehto myös työnantajille. Diabeteshoitajien ammattiryhmälle itselleen tutkimus puolestaan antaa ymmärrystä siitä miten merkittävää ja hyödyllistä vapaaehtoistoiminta voi olla.

Esimerkiksi Taylor (2004) todennut, että tärkeämpää kuin luokitella työn muotoja eri kategorioin, olisi tuoda esiin työn muotojen sisäisiä yhteenliittymisiä ja kompleksisuutta. Heinonen (2004: 168) puolestaan kertoo, että harrastuneisuuden työhön aiheuttamista vaikutuksista on olemassa liian vähän tutkimusta. Tässä tutkimuksessa osoitettiin vapaaehtoistoiminnan monimutkaista levittäytymistä ensinnäkin ihmisen omassa elämämpiirissä sekä lisäksi laajemminkin erilaisten suhteiden ja hyötyjen kautta. Vapaaehtoistoiminnan hyötyjen laajempaa tarkastelua eri tahojen kannalta ovat peränneet esimerkiksi Snyder ja Omoto (2008), ja Matthies (2007) puolestaan on todennut, että etenkin pohjoismaisen järjestökentän tutkimuksissa olisi tuotava yhä enemmän esiin esimerkiksi vapaaehtoistoimijoiden merkitystä järjestöille sekä vapaaehtoistoiminnan vaikutuksia. Lisäksi suomalaisessa vapaaehtoistoiminnan tutkimuksessa vakavan vapaa-ajan näkökulma on uusi (Pessi & Oravasaari 2010: 11), joten tämä tutkimus avaa osaltaan myös vakavan vapaa-ajan vapaaehtoistoimintaa hieman enemmän.

8.3. Jatkotutkimusehdotukset

Tutkimus herättää useita jatkotutkimustarpeita. Ensinnäkin jo se, että koska kyseessä oli pro gradu -tutkimus, tutkimuksen puitteissa ei voitu millään analysoida syvällisesti kaikkia tutkimuksessa esiin tulleita mielenkiintoisia aiheita. Tutkimuksessa ei esimerkiksi ollut mahdollista ottaa tarkemmin kantaa siihen, miten terveydenhuollon ja järjestöjen keskinäinen työnjako diabetesasioissa olisi syytä toteuttaa. Myöskään terveydenhuollon organisaatioiden sisäiseen työtapaan ja työn organisointiin ei voitu pureutua tarkemmin, vaikka tutkimustulosten valossa siihen voisikin olla aihetta. Nämä aiheet voisivat olla mielenkiintoisia tarkastelun kohteita tämän tutkimuksen tulosten laajempaan ymmärtämiseen. Tutkimuksen näkökulmaa olisi mielenkiintoista laajentaa myös siten, että kuultaisiin muiden tahojen, kuten diabetesyhdistysten, jäsenten, diabeteshoitajien potilaiden sekä työyhteisöjen näkemys diabeteshoitajien vapaaehtoistoiminnasta sekä sen hyödyistä ja haitoista.

Kuten edellä todettiin, vapaaehtoistoiminta on vakavan vapaa-ajan näkökulmasta Suomessa vielä varsin tutkimaton aihepiiri, joten uravapaaehtoisuutta voisi tarkastella vakavan vapaa-ajan näkökulmasta huomattavaksi laajemminkin. Jo pelkästään potilasjärjestöissä on varmasti muitakin terveydenhuollon toimijoita, jotka tekevät samankaltaista vapaaehtoistyötä kuin tämän tutkimuksen diabeteshoitajat. Olisi mielenkiintoista vertailla heidän kokemuksiaan tämän tutkimuksen tuloksiin sekä yleensäkin vakavan vapaa-ajan näkökulmaan. Toisaalta vastaava ilmiö voi hyvinkin esiintyä muillakin toimialoilla kuin terveydenhuollossa. Lisäksi vapaaehtoistoiminnan ja työn vaikutuksista ja sidoksista toisiinsa yleensä ottaen puuttuu laajempaa tutkimusta. Kaiken kaikkiaan tämä tutkimus oli vain pintaraapaisu, joka kutsuu syvempiin tieteellisiin kaivauksiin.

LÄHDELUETTELO

Adams, J.S (1963). Toward an understanding of equity. *Journal of Abnormal and Social Psychology* 1963:67, 422–436.

Alasuutari, P. (1999). *Laadullinen tutkimus*. 3. uudistettu painos. Jyväskylä: Vastapaino.

Amabile, T. (1993). Motivational Synergy: Toward new conceptualizations of intrinsic and extrinsic motivation in the workplace. *Human Resource Management Review* 3:3, 185–201.

Ascoli U. & R.A. Cnaan (1997). Volunteering for Human Service Provisions: Lessons from Italy and the U.S.A. *Social Indicators Research* 40:3, 299–327.

Atkinson, J.W. (1964). *An introduction to Motivation*. USA: D. Van Nostard Company, Inc.

Bandura, A. (1977). *Social Learning Theory*. USA: Prentice Hall.

Bendle, L. & I. Patterson (2008). Serious Leisure, Career Volunteers and the Organization of Arts Events in a regional Australian city. *International Journal of Event Management Research* 4:1, 1–11.

Brooks, A. (2002). Can Nonprofit Management Help Answer Public Management's "Big Questions"? *Public Administration Review* 62:3, 259–266.

Bussell, H. & D. Forbes (2002). Understanding the volunteer market: The what, where, who and why of volunteering. *International Journal of Nonprofit and Voluntary Sector Marketing* 7:3, 244–257.

Clary, E.G., M. Snyder, R.D. Ridge, J. Copeland, A. Stukas, J. Haugen & P. Miene (1998). Understanding and Assessing the Motivations of Volunteers: A Functional Approach. *Journal of Personality and Social Psychology* 74:6, 1516–1530.

Clary, E. G., M. Snyder, R. D. Ridge, P. Miene & J. Haugen (1994). Matching messages to motives in persuasion: A functional approach to promoting volunteer-

ing. *Journal of Applied Social Psychology* 24:13, 1129–1149.

Cnaan, R. A., F. Handy & M. Wadsworth (1996). Defining Who Is a Volunteer: Conceptual and Empirical Considerations. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly* 25:3, 364–383.

Cnaan, R.A. & L. Amroffell (1994). Mapping voluntary activity. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly* 4:23, 335–354.

Day, K.M. & R.A. Devlin (1998). The payoff to work without pay: volunteer work as an investment in human capital. *Canadian Journal of Economics* 31:5, 1179–1191.

Deci, E. & R.M. Ryan (1985). *Intrinsic motivation and self-determination in human behaviour*. New York: Plenum.

Deci, E.L. (1975). *Intrinsic Motivation*. New York: Plenum.

DEHKO 2000–2010 (2000). *Diabeteksen ehkäisy ja hoidon kehittämissuunnitelma 2000–2010*. Tampere: Suomen Diabetesliitto ry.

Dekker, P. & L. Halman (2003). Volunteering and Values: An Introduction. Teoksessa: *The Values of volunteering. Cross-cultural perspective*, 1–18. New York: Kluwer Academic/Plenum Publishers.

Diabetesliiton toimintakertomus 2009 (2009). Tampere: Suomen Diabetesliitto ry.

Dufva, V. (2003). Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimusalueen kuvaaminen. Teoksessa: *Hyvinvoinnin arjen asiantuntijat*, 11–29. Toim. Niemelä, J. & V. Dufva. Juva: PS-Kustannus.

Eskola, J. (2007). Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat. Teoksessa: *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2*, 159–183. Toim. Aaltola, J. & R. Valli. 2. korjattu painos. Juva: PS-Kustannus.

Eskola, J. & J. Vastamäki (2007). Teemahaastattelu: opit ja opetukset. Teoksessa: *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1*, 25–43. Toim. Aaltola, J. & R. Valli. 2. korjattu painos. Juva: PS-Kustannus.

- Eskola, J. & J. Suoranta (2000). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. 4. painos. Jyväskylä: Vastapaino.
- Eskola, A. & L. Kurki (2001). Johdannoksi. Teoksessa: *Vapaaehtoistyö auttamisena ja oppimisena*, 7–12. Toim. Eskola, A. & L. Kurki. Jyväskylä: Vastapaino.
- Fischer U. & C. Jung (2001). *Civic engagement in drug addiction prevention. Motivation of volunteers in European context*. Centre de Prevention des Toxicomanies. Vervaeke Landau: Belgium.
- Festinger, L. (1954). A theory of social comparison. *Human relations* 1954:7, 117–140.
- Ford, M. (1992). *Motivating humans. Goals, Emotions and personal Agency Beliefs*. Lontoo: Sage Publications.
- Gagne, M. & E.L. Deci (2005). Self Determination theory and work motivation. *Journal of Organizational Behavior* 26:4, 331-362.
- Gould, J., D. Moore, F. McGuire & R.A. Stebbins (2008). Development of the Serious Leisure Inventory and Measure. *Journal of Leisure Research* 40:1, 47–68.
- Grande, D. & K. Armstrong (2008). Community Volunteerism of US Physicians. *Journal of General internal Medicine* 23:12, 1187–1191.
- Greenberg, J. (1987). A Taxonomy of organizational Justice Theories. *Organizational behavior and human decision processes* 12:1, 9-22.
- Grönlund, H. (2011). Identity and Volunteering Intertwined: Reflections on the Values of Young Adults. *Voluntas* [julkaistu online 5.2.2011] [siteerattu 21.2.2011]. Saatavissa World Wide Webistä: <URL: <http://www.springerlink.com/content/r33170k7h66459n6>
- Handy, F. & L. Mook (2010). Volunteering and Volunteers: BenefitCost Analyses. *Research on Social Work Practice* [julkaistu online 8.11.2010] [siteerattu 4.1.2010], 1–9. Saatavissa World Wide Webistä: <URL: <http://rsw.sagepub.com/content/early/2010/11/01/1049731510386625>

- Handy F., R.A. Cnaan, J.L. Brudney, U. Ascoli, L. Meijs & S. Ranade (2000). Public Perception of "Who is a Volunteer": An Examination of the Net-Cost Approach from a Cross-Cultural Perspective. *Voluntas* 11: 1, 45–65.
- Hanhinen, T. (2010). *Työelämäosaaminen. Kvalifikaatioiden luokitusjärjestelmän konstruointi*. Akateeminen väitöskirja. Tampere: Tampere University Press.
- Harju, A. (2010). Tule oppimaan – ryhdy puheenjohtajaksi! *Kansalaisfoorumi.net verkkolehti* 2010:1 [julkaistu online 1.2.2010] [viitattu 20.2.2011]. Saatavissa: World Wide Webistä: <URL: http://www.kansalaisfoorumi.net/sivu.php?artikkeli_id=507>
- Harju, A. (2003). *Yhteisellä asialla*. Vantaa: Kansanvalistusseura.
- Heikkinen, E. (2003). *Malli terveysalan käytännössä ja koulutuksessa ilmenevästä kauteudesta*. Akateeminen väitöskirja. Oulu: Oulun Yliopistopaino.
- Heinonen, E. (2004). *Aktiivinen harrastus työn ja kompensaation siirtymänä. Case matkailuoppaat*. Turun kauppakorkeakoulun julkaisuja sarja Ae6:2004. Akateeminen väitöskirja. Turku: Turun kauppakorkeakoulu.
- Helander, V. (1998). *Kolmas sektori: käsitteistä, ulottuvuuksista ja tulkinnoista*. Saarijärvi: Gaudeamus.
- Herzog, A. & J. Morgan (1993). Formal volunteer work among older Americans. Teoksessa: *In Achieving a Productive Aging Society*, 119–142. Toim. Bass, S., F. Caro & Y. Chen. Westport CT: Auburn House.
- Herzberg, F. (1968). One More Time: How Do You Motivate Employees? *Harvard Business Review* 46:1, 53–62.
- Himanen, O. & P. Ilanne-Parikka (2003). *Täydennyskoulutuksen lisääminen ja kehittäminen – vastaus Dehkon haasteisiin?* DEHKO-raportti 2003:1. Tampere: Suomen Diabetesliitto ry.
- Hirsjärvi, S., P. Remes & P. Sajavaara (2007). *Tutki ja kirjoita*. 13. osittain uudistettu painos. Keuruu: Tammi.

- Hokkanen, L. (2003a). Vapaaehtoinen ja vertainen auttaminen. Teoksessa: *Sosiaalisen vaihtuvat vastuut*, 254–274. Toim. Laitinen, M. & A. Pohjola. Juva: Ps-Kustannus.
- Hokkanen, L. (2003b). *Vapaaehtoisuus – pala elämää*. Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen julkaisuja 6. Oulu: Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus.
- Houle, B.J., B.J. Sagarin & M.F. Kaplan (2005). A Functional Approach to Volunteerism: Do Volunteer Motives Predict Task Preference? *Basic and Applied Social Psychology* 27:4, 337–344.
- Hull, C.L. (1943). *Principles of Behavior: An Introduction to Behavior Theory*. New York: Appleton-Century-Crofts.
- Hustinx L., F. Handy, R.A Cnaan, J.L Brudney, A.B. Pessi & N. Yamauchi (2010)². Social and Cultural Origins of Motivations to Volunteer: A Comparison of University Students in Six Countries. *International Sociology* 25:3, 349–382.
- Hustinx L., R. A. Cnaan & F. Handy (2010)³. Navigating Theories of Volunteering: A Hybrid Map for a Complex Phenomenon. *Journal for the Theory of Social Behaviour* 40:4, 410–434.
- Huuskonen, V. (1989). *Katsaus motivaatioteorioiden kehitykseen*. Turun kauppakorkeakoulun julkaisuja. Sarja keskusteluja ja raportteja 5: 1989. Turun kauppakorkeakoulu: Turku.
- Jones, I. & G. Symon (2001). Lifelong learning as Serious Leisure: policy, practice and potential. *Leisure Studies* 20:4, 269–283.
- Kelly, J. R. (2009). Work and Leisure: A Simplified Paradigm. *Journal of Leisure Research* 41:3, 439–451.

---

² Tekstissä tähän tutkimukseen viitattaessa on mainittu jokaisen kirjoittajan nimi.

³ Tekstissä tähän tutkimukseen viitattaessa on käytetty lyhennettä Hustinx ym. 2010.

- Kiviniemi, K. (2007). Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa: *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2*, 70–85. Toim. Aaltola, J. & R. Valli. 2. korjattu ja täydennetty painos. Juva: PS-Kustannus
- Kleinginna, P. R. Jr. & A.M. Kleinginna (1981). A Categorized List of Motivation Definitions, with a Suggestion for a Consensual Definition. *Motivation and Emotion* 5:3, 263–291.
- Koski, S. (2010). *Diabetesbarometri 2010*. Tampere: Suomen Diabetesliitto ry.
- Koskiahho, B. (2001). Sosiaalipolitiikka ja vapaaehtoistyö. Teoksessa: *Vapaaehtoistyö auttamisena ja oppimisena*, 15–40. Toim. Eskola, A. & L. Kurki. Jyväskylä: Vastapaino.
- Koskinen, I., P. Alasuutari & T. Peltonen (2005). *Laadulliset menetelmät kauppatieteissä*. Jyväskylä: Vastapaino.
- Laasanen, J. (2011). *Vapaaehtoistyön kansantaloudelliset vaikutukset*. [online] Helsingin yliopisto, Ruralia-instituutti. Raportteja 70. [viitattu 10.2.2011]. Saatavissa World Wide Webistä: >URL:<http://www.helsinki.fi/ruralia/julkaisut/pdf/Raportteja70.pdf>
- Laine, T. (2007). Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa: *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2*, 28–45. Toim. Aaltola, J. & R. Valli. 2. korjattu ja täydennetty painos. Juva: PS-Kustannus.
- Latham, G.P. & E.A. Locke (2008). Employee Motivation. Teoksessa: *The Sage Handbook of Organizational Behaviour. Volume 1*, 319–333. Toim. Barling, J. & C.L. Cooper. Trowbridge: Sage Publications.
- Latham, G.P. & G.C. Pinder (2005). Work Motivation Theory and Research at the Dawn of the Twenty-First Century. *Annual Review of Psychology* 56:1, 485–516.
- Latham, G.P. & E.A. Locke (1991). Self regulation through goal setting. *Organizational behavior and human decision processes* 50:2, 212–247.

- Lindsley, D. B. (1957). Psychophysiology and motivation. Teoksessa: *Nebraska symposium on motivation*, 44–105. Toim. MR Jones. Lincoln: University of Nebraska Press.
- Madsen, K. B. (1974). *Modern theories of motivation: A comparative meta-scientific study*. 1. painos. Odense: Halstad Press.
- Maslow, A.H. (1954). *Motivation ans Personality*. 2. painos. New York: Harper & Row.
- Matthies, A-L. (2007). Toisenlainen kolmas sektori. Pohjoismaiden sosiaali- ja terveysjärjestöt tutkimuksen valossa. *Yhteiskuntapolitiikka* 72:1, 57–71.
- Matthies, A-L. (1999). Ekonomistisen ja eettisen vuoropuhelu. Teoksessa: *Haastava kolmas sektori. Pohdintoja tutkimuksen ja toiminnan moninaisuudesta*, 40–61. Toim. Hokkanen, L., P. Kinnunen & M. Siisiäinen. Jyväskylä: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto.
- Metsämuuronen, J. (2001). *Laadullisen tutkimuksen perusteet*. Metodologia-sarja 4. 2. korjattu painos. Viro: International Methelp Ky.
- Mikkonen, I. (2009). *Sairastuneen vertaistuki*. Kuopion yliopiston julkaisuja E. Yhteiskuntatieteet 173. Akateeminen väitöskirja. Kuopio: Kopiojyvä.
- Misener K., A. Doherty & S. Hamm-Kerwin (2010). Learning From the Experiences of Older Adult Volunteers in Sport: A Serious Leisure Perspective. *Journal of Leisure Research* 42:2, 267–289.
- Mitchell, T.R. (1989). Motivaatio: teorian, tutkimuksen ja käytännön uusia suuntia. Teoksessa: *Mikä motivoi henkilöstöä*, 233–254. Toim. Timpe, A.D. Suom. Ropponen, U. Espoo: Amer yhtymä Oy.
- Moilanen, P. & P. Räihä (2007). Merkitysrakenteen tulkinta. Teoksessa: *Ikkunoita tutkimusmetodeihin* 2, 46–69. Toim. Aaltola, J. & R. Valli. 2. korjattu ja täydennetty painos. Juva: PS-Kustannus.
- Monroe, K.R. (2002). Explicating Altruism. Teoksessa: *Altruism and Altruistic Love*:

- Science, Philosophy and Religion in Dialogue*, 106–122. Toim. Underwood L.G., J.P. Schloss & W.B. Hurlbutt. New York: Oxford University Press.
- Musick, M.A. & J. Wilson (2008). *Volunteers: A Social Profile*. Bloomington IN: Indiana University Press.
- Möttönen, S. & J. Niemelä (2005). *Kunta ja kolmas sektori. Yhteistyön uudet muodot*. Keuruu: PS-Kustannus.
- Nassar-McMillan, S.C. & R. Lambert (2003). The Relationship Between Volunteers' Work Behaviors and Background and Preparation Variables. *Journal of Adult Development* 10:2, 89–97.
- Nurmi, J. & K. Salmela-Aro (2002). Modernin motivaatiopsykologian perusta ja käsitteet. Teoksessa: *Mikä meitä liikuttaa? Modernin motivaatiopsykologian perusteet*, 10–27. Toim. Salmela-Aro, K. & J. Nurmi. Keuruu: PS-Kustannus.
- Nylund, M. (2000). *Varieties of Mutual Support and Voluntary Action. A Study of Finnish Self-Help Groups and Volunteers*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry.
- Peltosalmi, J., M. Vuorinen & R. Särkelä (2010). *Järjestöbarometri 2010. Ajankohtaiskuva sosiaali- ja terveysjärjestöistä*. Vaasa: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry.
- Perttula, J. (1996). *Kokemus psykologisena tutkimuskohteena. Johdatus fenomenologiseen psykologiaan*. SUFI-tutkimuksia 14. Tampere: Suomen fenomenologinen instituutti.
- Pessi, A.B. & J. Saari (2011). Auttaminen kilpailukyky-yhteiskunnassa. Teoksessa: *Hyvien ihmisten maa. Auttaminen kilpailukyky-yhteiskunnassa*, 15–42. Toim. Pessi, A.B. & J. Saari. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja A, tutkimuksia 31. Tampere: Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Pessi, A.B. & T. Oravasaari (2010). *Kansalaisjärjestötoiminnan ytimessä. Tutkimus RAY:n avustamien sosiaali- ja terveysjärjestöjen vapaaehtoistoiminnasta* [online]. Avustustoiminnan raportteja 23. Raha-automaattiyhdistys. [siteerattu

4.12.2010]. Saatavissa World Wide Webistä: <URL: <http://www.raha-automaattiyhdistys.fi/avustustoiminta/aineistopankki/>

Phillips A. S. & C.R. Phillips (2000). Using Skills Gained Through Volunteerism in Job Searches: A Workable Strategy. *Journal of Business and Psychology* 14:4, 573–577.

Prouteau, L. & F-C Wolff (2008). On the relational motive for volunteer work. *Journal of Economic Psychology* 29:2008, 314–335.

Pääkkönen, H. (2010). *Perheiden aika ja ajankäyttö. Tutkimuksia kokonaistyöajasta, vapaaehtoistyöstä, lapsista ja kiireestä* [online]. Tilastokeskuksen tutkimuksia 254. Akateeminen väitöskirja. Helsinki: Tilastokeskus [siteerattu 1.2.2011]. Saatavissa World Wide Webistä: <URL:http://www.tilastokeskus.fi/tup/julkaisut/tiedostot/isbn_978-952-244-248-2.pdf

Rauhala, L. (1993). *Eksistentiaalinen fenomenologia hermeneuttisen tieteenfilosofian menetelmänä*. Filosofisia tutkimuksia Tampereen yliopistosta 41. Tampere: Tampereen yliopisto.

Rainey, H.G. (2001). Work Motivation. Teoksessa: *Handbook of Organizational Behavior*, 19–39. Toim. Golembiewski R.T. 2. painos. New York: Marcel Dekker Inc.

Rintala, T-M., O. Himanen, K. Jokela, M. Luukkanen, H. Niittyniemi, P. Nikkanen & S. Seppänen (2006). *Diabeteshoitotyön osaamisen tehostaminen terveystieteen koulutuksessa*. DEHKO-raportti 2006:1. Tampere: Suomen Diabetesliitto Ry.

Roberts, K. (2006). *Leisure in Contemporary Society*. 2. painos. Oxfordside: Cabi.

Rotter, J.B. (1966). Generalized expectancies for internal versus external control of reinforcement. *Psychological Monographs* 80, 1-28.

Ruusuvuori, J. (2010). Litteroijan muistilista. Teoksessa: *Haastattelun analyysi*, 424–431. Toim. Ruusuvuori, J., P. Nikander & M. Hyvärinen. Tampere: Vastapaino.

- Ruusuvirta, M. & P. Saukkonen (2009). *Kolmannen sektorin osaaminen ja osaamisen kehittämistarpeet hyvinvointipalvelujen tarjoamisessa ja tuottamisessa* [online]. Kolmas lähde [viitattu 24.2.2011]. Saatavissa World Wide Webistä: <URL: <http://www.kolmaslahde.fi/images/stories/kolmannen%20sektorin%20osaamistarpeet.pdf>
- Rönning, L. (1999). Eriytynyt ja monimuotoinen kolmas sektori. Teoksessa: *Haastava kolmas sektori. Pohdintoja tutkimuksen ja toiminnan moninaisuudesta*, 78–100. Toim. Hokkanen, L., P. Kinnunen & M. Siisiäen. Jyväskylä: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry.
- Savolainen, P. (1991). Kvalitatiiviset tutkimustavat suomalaisessa kasvatustieteessä. *Kasvatus* 22:5–6, 451–458.
- Shen, X.S. & C. Yarnal (2010). Blowing Open the Serious Leisure-Casual Leisure Dichotomy: What's In There? *Leisure Sciences* 32:2, 162–179.
- Shye, S. (2009). The Motivation to Volunteer: A Systemic Quality of Life Theory. *Social Indicators Research* 98:2, 183–200.
- Snyder, M. & A. Omoto (2008). Volunteerism: Social Issues Perspectives and Social Policy Implications. *Social Issue and Policy Review* 2:1, 1–36.
- Snyder, M. & A. Omoto (1992). Who helps and why? The psychology of aids volunteerism. Teoksessa: *Helping and Being Helped. Naturalistic Studies*, 213–239. Toim. Spacapan S. & S. Oskamp. California: Sage Publications.
- Son, J. & J. Wilson (2010). Genetic Variation in Volunteerism. *Sociological Quarterly* 51:1, 46–64.
- Stebbins, R.A. (2011). The Semiotic Self and Serious Leisure. *The American Sociologist* [julkaistu online 16.2.2011] [siteerattu 2.2.2011], 155–159. Saatavissa World Wide Webistä:<URL:<http://springerlink.com/content/ch8r327601j6ig7l>
- Stebbins, R. A (2009a). Would You Volunteer? *Social Science and Public Policy* 46:2, 155–159.

- Stebbins, R. (2009b). Serious Leisure and Work. *Sociology Compass* 3:5, 764–774.
- Stebbins, R. A. (2007). *Serious leisure: A perspective for our time*. New Brunswick, NJ: Transaction.
- Stebbins, R.A. (2004). Introduction. Teoksessa: *Volunteerins as Leisure/Leisure as Volunteering*, 1–12. Toim. Stebbins, R.A. & M. Graham. Oxfordshire: Cabi .
- Stebbins, R.A. (2001). Serious Leisure. *Society* 38:4, 53–57.
- Stebbins, R.A. (2000). The Extraprofessional Life: Leisure, Retirement, and Unemployment. *Current Sociology* 48:1, 1–27.
- Steers, R. M., L.W. Porter & G.A. Bigley (1996). Models of work motivation. Teoksessa: *Motivation and leadership at work*, 8–33. Toim. Steers, R. M., L.W. Porter & G.A. 6. painos. Singapore: McGraw-Hill.
- Särkelä, R. (2011). Sosiaali- ja terveystieteiden kilpailuyhteiskunnassa. Teoksessa: *Hyvien ihmisten maa. Auttaminen kilpailukyky-yhteiskunnassa*, 279–309. Toim. Pessi, A.B. & J. Saari. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja A tutkimuksia 31. Tampere: Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Taylor, R. (2005). Rethinking voluntary work. *The Sociological Review* 53:2, 117–135.
- Taylor, R. (2004). Extending Conceptual Boundaries: Work, Voluntary Work and Employment. *Work Employment and Sociology* 18:1, 29–49.
- Thierry, H.K. & A.M. Koopman-Iwema (1984). Motivation and Satisfaction. Teoksessa: *Handbook of Organizational Psychology. Volume 1*, 131–174. Toim. Drenth, P. J. , R. Thierry, P.J. Willems & C.J. de Wolff. Norwich: John Wiley & Sons.
- Tiedotuslehti 1/2011 (2011). Tampere: Suomen Diabetesliitto ry.
- Thomas K. (2001). Sisäinen motivaatio ja miten se toimii. *Yritystalous* 1:2001, 67–71
- Tuomi, J. (2003). *Diabeteshoitajien koulutus – esiselvitys*. DEHKO-raportti 2003:2. Tampere: Suomen Diabetesliitto ry.

- Tuomi, J. & A. Sarajärvi (2002). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Jyväskylä: Tammi.
- Vartiainen, M. & Nurmela, K. (2002). Tavoitteet ja tulkinnat — motivaatio ja palkitseminen työelämässä. Teoksessa: *Mikä meitä liikuttaa. Modernin motivaatiopsykologian perusteet*, 188–212. Toim. Salmela-Aro K. & J-E. Nurmi. Keuruu: PS-kustannus.
- Varto, J. (1992). *Laadullisen tutkimuksen metodologia*. Kirjayhtymä: Helsinki.
- Vroom, V.H. (1964). *Work and motivation*. New York: John Wiley and Sons.
- Vuorinen M., R. Särkelä & J. Peltosalmi (2006). *Järjestöbarometri 2006*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry.
- Weiner, B. (1992). *Human motivation: Metaphors, theories, and research*. 2. painos. USA: SAGE Publications.
- Wilson, J. (2000). Volunteering. *Annual Review of Sociology* 2000:26, 215–240.
- Wilson, J. & M. Musick (1997a). Who Cares? Toward an integrated Theory of Volunteer Work. *American Sociological Review* 62:5, 694–713.
- Wilson, J. & M. Musick (1997b). Work and volunteering: the long arm of the job. *Sociological Forces* 76:1, 251-272.
- Wymer, W.W. (1998). Youth development volunteers: Their motives, how they differ from other volunteers and correlate of involvement intensity. *Journal of Non-profit Sector Marketing* 3:4, 321–336.
- Yeung, A.B. (2005). Vapaaehtoistoiminnan timantti. Teoksessa: *Vapaaehtoistoiminta, anti, arvot ja osallisuus*, 104–125. Toim. Nylund, M. & A.B.Yeung. Jyväskylä: Vastapaino.
- Yeung, A.B. (2004). Octagon Model Of Volunteer Motivation: Result of a Phenomenological Analysis. *Voluntas* 15:1, 21–46

- Yeung, A.B. (1999). *Valmius vapaaehtoistyöhön. Tutkimus Pelastusarmeijan mainoskampanjan innoittamista vapaaehtoistyöntekijöistä*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry.
- Yoder, D.G. (1997). A Model of Commodity Intensive Serious Leisure. *Journal of Leisure Recerach* 29:4, 407–429.
- Zakour, M. J. (1994). Measuring career-development volunteerism: Guttman scale analysis using Red Cross volunteers. *Journal of Social Service Research* 19:3–4, 103–120.
- Ziemek, S. (2006). Economic analysis of voluntter' motivations – A cross-country study. *The Journal of Socio-Economics* 2006:35, 532–555.

LIITTEET

Liite 1

Haastatteluiden aihepiirit

Taustat:

- Ikä (haarukka)
- Koulutus
- Työnkuva

Vapaaehtoistoiminta:

- Vapaaehtoistoimintauran kesto
- Millaista vapaaehtoistyö on, millaisia vapaaehtoistehtäviä on
- Miten mukaan vapaaehtoistyöhön. Miksi mukaan. Odotukset.
- Miksi toimintaa jatkettiin. Odotukset.
- Hyvät hetket, muistot ja kokemukset.
- Mitä vapaaehtoistoiminta merkitsee. Onko vapaaehtoistyö antanut jotakin.
- Hyödyt ja haitat.

Diabeteshoitajuus-vapaaehtoistoimijuus

- Millainen oma rooli on yhdistyksessä.
- Vaikuttaako ammatti toimintaan.
- Onko diabeteshoitajan taustasta etua.
- Onko diabeteshoitajan taustasta haittaa.
- Saako työaikaa käyttää yhdistyksen toimintaan.

Edellä on lueteltu haastatteluissa yleisimmin keskustellut aihepiirit. Aiheet saattoivat kuitenkin vaihdella eri haastatteluissa keskustelun kulun mukaan.